

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1890. MÁRCIUS 6.

10. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: kúlmagyarutca 9 sz.

A napi kérdések csoportosítása és a helyzet szignaturája.

Engedtesék meg nekem, tisztelettel kérem, hogy e becses lapok hasábjain, gyöngyei és tehetségem szerint, csoportosíthassam a napi kérdéseket, s ezek kapcsán, felmutathassam a helyzet szignaturáját. Nem leszen ebből semmi baj. Ha nem mondok igazat, magától megsemmisül, ha van valami igazság benne, mások figyelme és érdeklődése is tápot nyerend; többen, több oldalról, nézpontról keresendik a helyes megoldás kulcsát, a miből bizony a legtöbb hasznot az ev. ref. anyaszentegyház fogja elvenni. Szívemnek leplezetlen őszinteségével, az igazság hártalan szeretetével, minden személyeskedés, önérdek nélkül, erős meggyőződésből beszélek. Reményem, így fognak cselekedni azok is, kik nincsenek ugyan velem egy véleményen, de ugyanaz a szent ügy lelkesíti, mi engem, az ev. ref. anyaszentegyház virágzása. Az én álláspontom, papságom óta az volt, s ma is az, hogy az egyetemes ev. ref. anyaszentegyház alap fundamentuma az egyes egyháztagok vallás erkölcsi, értelmi, szellemi és anyagi erőssége; ez az élő forrás, honnan az egyházközség, egyházmegye, egyházkerület táplálékát meríti. Aggodalommal tapasztaltam önmagam, hallottam paptársaimtól, s egyes hitbuzgó világiakról, olvastam az évi püspöki, igazgató-tanácsi, tanügyi, s más jelentésekből, hogy ez élő forrás körül nincs minden a maga rendén, fogyatkozás állott be, s a közvélemény ennek okát a papok tudatlanságában, indolenciájában, s más fogyatkozásaikban vélte feltalálni. Dacára mindezeknek, az évi beszámolók, örömmel hangsúlyozták, hogy az egyetemes egyház erőben, tekintélyben, folytonosan gyarapodik. Azt mondják, hogy az erőt, tekintélyt az „autonomia“ adja meg. Erről az autonómia-

ról cikkezik egyházkerületünk egyik elsőrendű oszlopfőfia, dr. Szász Béla, igazgató-tanácsos ur.

Becsés cikksorozatának szülő okai, az én, és tisztelt kollegám, Balog Sándor tollából a múlt év vége felé kikerült fejtegetések voltak. E fejtegetések, mint az „autonomia“ igen tisztelt írója mondja, szándékosan jelentek meg. A szándék felől nem maradtunk kétségben; konstatálni kellett ugyanis azon sajnos tapasztalatot, hogy az utóbbi időben szükségessé vált a protestans autonomia vezérelveinek, alap intézményeinek és konzekvenciáinak még egy prot. egyházi lapban is a fejtegetése, mert a református papok közt is vannak, kik gondolkodásukban megtévedtek, a protestantismus alapelveivel ellentétes elveket terjesztének, belső és külső életök egymás tagadása. Ez elég érthetően, és világosan van mondva; ez nekünk, ev. ref. papoknak szól, értjük is „Ja, singen darf die Lerche wohl, aber drucken darf sie es nicht“; a protestans egyházi lapok nem azért vannak, hogy azokban a prot. autonomia vezérelvei, alapintézményei, és konzekvenciái tárgyalassanak, hanem (?). Ide azért tettem kérdő jelt, mert nem tudom, hogy mivel kellene a prot. lapokat betölteni. Ugy kell lenni, hogy e cikksorozatban is, szándékosság rejlik, mit igyekezni fogok, nagyon jól megérteni.

A napi kérdések között alig van nagyobb horderejű, és mélyebb jelentőségű, mint ez, „az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház, jelen szervezetében, a magyar állami, nemzeti, társadalmi életben nélkülözhetetlen tényező-e?“ Igen? Nem? Ha igen, felismerte-e azon munkatért, melynek lelkiismeretes megmivelését joggal követeli tőle az állam, a haza, a nemzet, a társadalom? Igen? Nem? Ha igen, saját erején, saját beruházásaival, vallás-erkölcsi, szellemi, értelmi, és anyagi tökével képes-e úgy megmivelni, hogy a benne helyezett bizalomnak, minden tekintetben megfe-

leljen, s e mellett, önmagát is folytonosan fejlesztve, a jövő biztosításának nemes csiráit kebelében melengesse, táplálja? Igen? Nem? Ha nem, honnan fedezze a sajnosan érzett, s bénítólag ható anyagi hiányt? Én erre azt mondtam, hogy a magyar nemzeti egyház terheit hordozza a magyar nemzeti állam: mert helyzetünk, missziók logikai kényszerűsége ezt követeli; de másfelől, az állam, és a megélhetés sokoldalu követeléseai annyira igénybe vették a honpolgárok erejét, hogy ezek létük kockáztatása nélkül, az egyház szükségleteit teljesen nem fedezhetik, ezt a kivezető utat, mentő eszmét, nem én találtam fel, mint az tévesen nekem van imputálva, s így a felfedezés dicsőségét el nem fogadhatom. A dicsőség, az 1848-ik évi országgyűlés honatyáit illeti, kik azt törvénybe is iktatták. Az újabb időben ezt igénybe is veszi a magyarországi prot. egyház, autonomiájának teljes épségben tartásával. Csak hogy itt, sit venia verbo, két alkusz áll egymással szemben, kik minden kétértelműséget kizáró kötésekkel biztosítják kölcsönösen elvállalt kötelezettségeiket, adott ígéreteiket, a mi bizony nem valami örvendetes, és bizalmas viszonyra enged következtetni. Se baj! A „volenti non fit injuria“ aksioma sérelmet nem szenved. Egyházi ellenfeleink el is nevezték ezt a viszonyt „do, ut des“ politikának. Ugy, de el vagyunk tévedve, ez a lesújtó ítélet hangzik felettünk, mert nem tudjuk, hogy mit akarunk, kinek adjuk, és miért adjuk? Legyen szabad, kissé közelebből vizsgálni ezeket a kérdéseket; nem leszen ez apologia, hanem csak egyéni vélemény-nyilvánítás. Én is érdeklél, és nagy lelki élvezettel hallom az individualizmus érvényesítésének követelését, mindenütt látom tusáját, hogy mentől hátrább és hátrább szorítsa nemcsak az állam, de még a természet korlátozó hatalmát is, hogy bélyegét nyomhassa minden tettere, munkájára, alkotására, lakására, ruhájára, szokásaira, társasági, nemzeti életére; hallom, nevéen szólítani a tűz és szentlélek keresztségében megfürdött individualizmust, és ennek szülöttét, az egyéni autonómiát hallom beszélni, látom cselekedni egy eszményi egyház autonómiájában, és a mit hallok, és a mit látok, nem hazugság, hanem teljes igazság; nem kételkedem, sőt erősen meg vagyok győződve arról, hogy egy oly

szervezetben, melynek alkotó elemei, egyenkint maguk is a szellemi, értelmi, és vallás-erkölcsi idealizmus magaslatán állanak, azt a szubjektív életfolyamat, és ennek külső nyilatkozata, az objektív megtestesülés annyira össze vannak egymással növe, annyira külön választhatatlanok, hogy a kettőt méltán lehet egynek, és ugyanannak venni; de a szubjektivizmusnak azt a tiszta, kifogástalan mértékét milliók közül alig egy-kettő éri el; mi azzal a tökélyvel nem dicsekedhetünk, mi a földön földi viszonyok között élünk, földi eszközökkel, gyarló szellemi, értelmi készletekkel, folytonos ostromnak kitett hittel, csalódott reménységgel, kijátszott bizalommal, elkésérett szeretettel törekszünk amaz elérhetlen idealizmus felé, a szubjektív meggyőződés, és objektív megtestesülés elválaszthatatlan egységére, mely vágyainknak epedve várt végcélja. Megdöbbenünk, mikor azt az eszményt a meglévővel összehasonlítjuk, s a kettő közötti távulást, és viszonyt mérlegeljük; sőt gondolkozóba esünk, ha a körünkben alakult érdekcsoportokat az individualizmusnak, és egyéni autonómiának azokkal szemben kifejtett működését, törekvéseit, erőfeszítéseit vizsgáljuk; mert azt tapasztaljuk, hogy az élet fentartásának sok oldalu követelése, a kor felszigazott igényei, a civilizáció valódi és képzelt irányzata oly nehéz tusára kényszerítik az individualizmust, hogy a hitélet és egyháziasság számára alig marad valami felesleg, más szókkal: annak érvényesítése világi térre van utalva. Ez a kevés felesleg is legtöbbször kifáradva, elkéséredve ezer meg ezer féle egymásnak ellentmondó hangulattól, érdektől saturálva, ölti magára az autonómia páncélját, sisakját, fegyverzetét, talán azért, hogy így elfedezze az élet más téerein szenvedett kudarcait, tehetetlenségét, érvényesítse hatalmát, kárpótolja veszteségeit.

(Folytatása következik.)

Horváth István,
bűrkösi ev. ref. pap.

Főgondnoki jelentés.

(Vége.)

Az urasztalára, a szent vacsora kiosztásának alkalmaira, kenyeret adtak: Bene Imre, özv. Szily Alajosné, Páll György, Kacsóh Lajos, főt. Szász Domokos, püspök, és Kolozsvári Sándor. Bort adták: Hatházi István, özv. Szily Alajosné, özv. Kelemen Györgyné, Kacsóh Lajos, nt. Szász Gerő és Patáki István hitbuzgó aai.

Ezzel kapcsolatban, találok legméltóbbnak, bejelenteni azt, hogy br Radák Ádám ő méltósága, a vallásos kegyességben éppen úgy, mint az áldozattételekben egyformán nagy elődeihez méltó főúr, külső templomunk számára, egy 2000 frank értékű, florenci márvány-táblával ellátott, ritka művészi kivitelű urasztalt kegyeskedett ajándékozni. Továbbá:

Br. Bánffy Dánielné ő nagymélt. boldog emlékű férjének emlékére és cimerének belső templomunkban fölfüggesztése alkalmából, 50 frtot méltóztatott egyházunk rendelkezése alá bocsátani.

A mit már annyi évek során át mindig hálás elismeréssel volt alkalmam jelenteni, azt teszem most is. Szathmáry Elek, sok érdemű presbyter aa ez évben is meghozta 1. arany önkéntes adóját az orgona-alapra. Ugyanezt mondhatom a humánus jótékonyágát minden évben gyakorló kolozsvári takarékos és kisegítő-pénztárokról is, a mely intézetek 50-50 frt. adományban részesítették egyházunkat.

Néhai Bányai Vitális végrendelete alapján 200 frt. folyt be egyházi pénztárunkba, a melyet a házassági váló felektől befizetett egyháztagsági díj a múlt évben 170 frttal gyarapított.

Az élők adományait, az örökké élők javára teteket, nem mulasztotta el egyházunk hálásan megköszönni, az elköltözöttnek emlékezetét pedig az utódok számára is jegyzőkönyvben megörökíteni.

Az igaz kristianizmusnak szeretetét és irgalmaságát, alapjainak erejéhez képest, egyházunk is gyakorolta. A jó hírnevét méltán kiérdemlő és egyházkerületünknek egyik szemefényét képező helyi kollegiumunkban tanuló 9 árva tanulót 500 frt. segélyben részesítettünk. És annak példaadására, hogy az erősebbnek a gyengék segélyére kell sietnie, a fejrődi kicsiny, de nemzetiségi missiót teljesítő egyház javára 30 frt. segélyt nyújtottunk. Szegényeink pedig, szegény ápoló házunkban, a szokott támogatásban részesültek.

Tisztelt képviselő közgyűlés! Itt végezhetném is szerény beszámoló jelentésemet, ha nem volna egyházunk életében a múlt évről még egy messzire kiható mozzanat, a melyet kész-akarva hagytam beszédem végére.

Ez a mi hiveink egyházi tartozásai, vagy ha úgy tetszik, egyházi adományai beszolgáltatásának és a beszolgáltatás módja meghatározásának ügye.

A mióta e helyen ülök, nem fordult elő ügy, a mely nem hónapokra, hanem évekre terjedőleg, annyiszor és minden oldalról annyira megfontolva vette volna igénybe a képviselő közgyűlésnek és az igazgatást közvetlenül végző presbyteriumnak figyelmét és tanácskozását, a mig szerencsés megoldáshoz juthatott.

Egy a protestántizmus élet-elemét tevő és azt fenntartó elvnek, hogy: az örökké élő egyháznak oltárára mindenki, tehetsége szerint, meghozza a maga anyagi áldozatát: az életben keresztülviteléről és végrehajtásáról volt szó. Arról volt szó, hogy az áldozattételre készebb és vallásosabb korban

élt ősöknek a mai minden irányban rohanó idő szükségleteit és kívánalmait már többé ki nem elégíthető adományain és alapítványain tengődő egyházi életet, a most és jövőben élő nemzedékeknek filléreivel frísítsük föl s a mi erkölcsi kötelességünk, a tovább haladásra és fejlődésre képessé tegyük.

Az elvet nem perhorreskálta senki. De a keresztülvitelre nézve, az önkéntesség és a kényszerkivétel, magán úton, vagy a közhatóság közvetítésével való beszédés ellentétes nézetei harcot vívtak egymással.

A népeletben mindenütt jelentkező konzervatívizmus az előbbinek volt támogatója.

Egyház képviseleti közgyűlésünk bölcs határozata pedig az utóbbi nézetet juttatta győzelemre.

Egyházi élet-szükségleteinknek lelkiismeretes számbavétele és a multból merített tapasztalati adatok meztelen valósága szolgáltak az elhatározásra indító okul.

Jegyzőkönyveink és bárki részéről megtekintésre álló számadásaink bizonyossága szerint, az önkéntes adakozás és magán-fölszedés a legkedvezőbb körülmények között is, a mikor egyházközségünk legtekintélyesebb, legbuzgóbb férfait, tanárait és tanítóit volt szerencsés megnyerni a hivektől házankint való adománygyűjtésre: az eredmény átlagos számításban 500—1000 frtra menő összegben felül nem emelkedett. Mi ez összeg 12 ezer kálvinistával szemben? Minő arányban áll az a föltétlenül fedezésre váró szükségleteinkkel? És ki lenne az a naiv, a ki elhiszi, hogy ugyanazokat a férfiakat, a kik különben is hivatalukkal és az élet ezer gondjaival vannak elfoglalva, minden évben, hangsúlyozom, minden évben a házankint való kéregetés nem kellemes munkájába állíthatja?

Vagy talán, végeztethetnők e munkát arra fölfogadott, vagy megbízott emberekkel is? Ki várhat ettől kedvező eredményt, a mikor még olyan férfakkal szemben is, csak azok nyitották meg erszényeiket, a kiknek igaz protestáns volta és áldozatkészsége soha sem kérdezte azt, hogy kinek a kezéhez, vagy mi módon, hanem csak azt, hogy mi célra kéri filléreit? Ezekre nézve, uraim, közömbös volt eddig is a mód; de nem azokra nézve, a kik sejtik, hogy a választott úton, anyagi erejükhez mérten, kell meghozniok az áldozatot, a mely elől a kitérésnek nincsen mellékes ösvénye.

Tiszt. képviselő közgyűlés! Hallottam hivatkozást a prot. autonomiára és aggodalmat annak megsértése iránt, ha egyházi tartozásaikat a közhatóság közvetítésével szedjük be.

Az egyházi autonomia, igaz, hogy a mi legföltettebb kincsünk. De miben rejlik ez? És minő jogokban nyilvánul az autonomia? Semmi egyébben, mint az őseinktől véráldozatokkal járó harcokkal és törvénybe iktatott békekötésekkel megszerzett abban a hatalomban, hogy az egyházi életnek úgy belső, mint külső élet-viszonyait az orsz. törvények és saját alkotmánya korlátain belül, az egyház önmaga rendezheti kormányzatát, úgy a közigazgatását, mint

az igazságszolgáltatásit; önmaga szervezi magasztos céljaira a megengedett eszközöket, a milyen az önmegadóztatás is, önmaga választja; a vallás, erkölcs és a tudományok terjesztésére a legalsóbbaktól a legfelsőbbekig nevelő és tanintézeteket alapíthat, fentarthat, szervezhez, sat. a melyekről nincs helyén itt előadást tartanom. Ezt az autonómiát félttem én, félti egyházam közgyűlése és annak minden értelmes tagja az utolsó jottáig. De miben szenvedett volna ez sérelmet? Az önmegadóztatás kényszerét az országos közoktatásügyi törvény értelmében, a királyunk Ő felsége által szentesített zsinati törvény alapján, és egyházi főhatóságunk jóváhagyásával, nem mi mondtuk-e ki? A tartozás mértékét, az állami adó után csak is 5%-ban, nem mi állapítottuk-e meg? Annak leszállítása, vagy a mitől jövőben is tartozkodnunk kell, annak esetleges fölemelése nem tőlünk függ-e? Ha utódainknak a jövődől célszerűbb és jobb módot juttat részébe, nem álland-e szabadságukban azt választani? Hol van hát itt a sérelem? Nyugodt lelkiismerettel mondhatjuk ki a feleletet, hogy: sehol.

Ellenkezőleg, örülnünk kell az időnek, a mely meghozta számunkra is jó törekvéseinkben az állam támogató kezét, hogy nem tekintetünk rosszabbnak, mint a görög kath. egyház, a melynek érseksége javára már évtizedek óta az állami adókkal együttesen szedik be a hivek tartozását; hogy sikerült, felelős kormányunknál a sokak által irigyelt rendelkezést kieszközölni; a minek következtében a mult év utolsó negyedére eső egyházi tartozásainknak, a kezdet nehézségei közt is, már $\frac{3}{4}$ -e begyűlt és pénztárunkra adatott. Erős meggyőződés, hogy e mód egyházi fölvirágzásunknak rejti csiráját, és a kinek emlékét ezért a jövő hálája fogja körülsugározni, már most elmondhatja magáról Horaciussal, hogy:

*„Exegi monumentum aere perennius,
Regalique situ Pyramidum altius,
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series et fuga temporum.*

Dr. Kolozsvári Sándor.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, febr. 23—24.

(Végo.)

A m.-nemegeyi és kőfarkai egyházközségek, az esperes ajánlatára, engedélyt kérnek és nyernek, hogy a most létesülő beszterce-naszodmegeyi zálogház és hitelintézet 100 frt. névértékű reszvényeiből amaz hármat, emez egyet jegyezthessenek.

Szász-Bréte, Sárvar és Fellak, a konvent elé terjesztett javaslat értelmében, a miszszió-alap segélyével körlelkésséggé lesz alakítandó, minek előkészítéseképpen a sárvarai agg és szolgálatra alkalmatlaná lett pap aa. nyugalomba helyezése végrehajtandó, a szász-brétei papi állomás amugy is rég üresen állván. A nyugalomba helyezés annál is indokoltabb, mivel a sárvarai pap, mult évben lejártatott fegyelmi keresete rendén, maga kijelentette, hogy a papi szolgálat és az adminisztráció mos-

tani törvényes köve'elményeinek képtelen eleget tenni, mihez képest, az esperes útján fölszólíttatott, hogy nyugalomba menetele iránt tegye meg a kellő lépéseket, mely esetben papi javadalmának felénél valamivel nagyobb nyugdíj és a papilak használata engedélyeztetnék számára.

A bukovinai Andrásfalva egyházközsége, mely korábban egyházkerületünk kapcsolatába tartozott s e révén ismételve jelentékeny segélyezésben részesült, utóbbi pap-választása alkalmával megszakított az összeköttetést egyházkerületünkkel. Most, azonban, a hivek tulnyomó részének hazatelepültével nagyon meggyöngyűltnék érezvén magát és saját erején nem bírván megroskadt egyházi épületeit még csak konzerválni is, az egyetemes konvent segélyéhez folyamodik s kérésének pártoló fölterjesztésére Igazg. Tanácsunkat keresi meg s ez teljesíti is kérését.

A közművelődési egyesület kész teljesíteni hatóságunk korábbi kérését s megengedi, hogy a balázsfalvi egyesületi iskola egyik ref. hitű tanítója végezze a felekezeti iskolához tartozó iskolások vallás-tanítását, azonban, a felekezet költségén. Az Igazg. Tanács köszönettel veszi az engedélyt s a javadalom megállapítása és fedezete iránt megteszi a kellő lépéseket.

Kolozson még 1884-ben állami iskola állíttatván föl, felekezeti iskolánk megszűnt, de az egyház és az állam között szerződés kötött, hogy volt kántortanítónk segédtanítói állomást nyer az állami iskolánál, nyugdíjintézeti jogosultsága addig is sértetlen föntartásának biztosításával. Az alkalmazás, azonban, meg nem történt, sőt a volt kántortanító a nyugdíj-intézet tagjai sorából is töröltetett. Az Igazg. Tanács, tehát, még a mult év nyarán fölfejtette a jogsérelem a közoktatásügyi miniszter előtt, mire az érdekelt a mult év őszén elnyerte segédtanítói állomását, a miniszter pedig most megadta válaszáat föliratunkra, azonban, abban az értelemben, hogy a letelt időköz éveit, annak idején, nem fognak a kántortanító szolgálati éveibe beszámíttatni. Az Ig. tanács, hogy e szerződés-ellenes kijelentésre nézve határozatot hozhasson, bekéri a kántortanító nyugdíj-intézeti iratait s teljesített befizetéseiről a nyugtatóványokat.

A patai pap, Kis Péter aa. utóbbi föl hívásunkra, késznek nyilatkozik, hogy ottani tanköteleseink iskoláztatását is végezi, abban a reményben, hogy a Karapata-Bózs vidéki körlelkésség, a közalap segélyével, a megállapított tervezett értelmében, rövid időn szervezteni fog. Az Ig.-Tanács elismeréssel veszi tudásul a vállalkozást s az egyházközség pénztári maradványából némi jutalmat helyez e rendkívüli munkáért a pap számára kilátásba.

Soltész Sámuel, cserefalvi pap aa. hosszas szolgálataira, súlyos szembajára és elbetegesedésére hivatkozva, tisztességes nyugalomba bocsátását kéri s az egyházmegeyi tanács annyival melegebben ajánlja a nyugalomba bocsátást, mivel éppen most, a cserefalvi tanítói állomás is üresen állván, kedvező alkalom nyílik a papi és tanítói állomás egyesítésére, mihez képest az Igazg.-Tanács

elismeréssel egyezik bele a nyugalmazásba s egyszersmind elrendeli a két állomás egyesítése iránti lépések megtételét s az új díjlevél kiállítását, fölhíván az egyházközséget arra is, hogy tekintettel a kettős szolgálat terheire, igyekezzenek a javadalom némi emelésére s gondoskodják a kántori teendők végzésének módjáról is.

Az olasztelek-baróthi papi díjlevél, hatvan frt. javadalom-emeléssel, megerősítetik.

Az öralya-boldogfalvi egyházközség papja, ki egyszersmind a gondnoki teendőket is végzi, azzal a kérelemmel járult az Ig.-Tanácshoz, hogy az egyházközség központban kezelt alapjának ez évi költségvetésében megállapított fedezeti összegét egyszerre utalja ki kezéhez. A kérés, azonban, nem volt teljesíthető, miután az egész évi fedezet az év folyamán, illetőleg, félévi utólagos részletekben foly be, s miután a szükséglet tulnyomó nagyobb része építkezésre van szánva s a munka kivitelének módja még ismeretlen Igazg. Tanácsunk előtt. Most, tehát, csak a közszükségek fedezetére szánt összeg fele részét ataltatott ki, ez által kivételesen még a félév betelle előtt.

E—n.

Az egyházmegyéből.

A vadusdi templom és torony építése és jelen állása.

(Vége.)

Mikor már az építéshez hozzá akartak fogni a Lókötő nevű helyen, egy hatalmas párt fejlődött ki, mely azt akarta, hogy a „Tanorokba“, egy a falu háta megett levő térségbe legyen az építés. E párt nem számlált ugyan sok tagot, de a legtekintélyesebb s módosabb megyetagokból állott, kik az előbbi ajándékozásokba legnagyobb mértékben folytak be. Ez a párt mindent elkövetett, hogy a Lókötőn való építést megakadályozza. Az ok pedig az volt, hogy a Tanorokba, mely egy terjedelmes jó gabona termő térség, csak nagy kerülővel s patakok fenekén gázolva lehetett menni, s így azt gondolták, hogy ha a templom oda épülhet, a megye kontójára bejáró ut nyitnatik. Meg is alkudtak egy 4—500 □ öl helyet 270 frton templomnak, de bejárót kapni, nem lehetett. A ki adhatott volna, nem adott, más meg csak úgy tudott volna adni, ha az egész telkét megvettük volna, mert a telek keskeny, s a korlát éppen az ajtója elibe esett volna, alig egy ölre a házatól. Különb is, a Felszeg-utca ezt erősen ellenezte. Mert ő a Lókötő dombja miatt még a tornya tetejét sem láthatta volna. Ez az éles civódás folyt több éven keresztül. Felhoztak mindenféle okot a Lókötő ellen, hogy vizes, hegyre bajos télbe felmenni, stb. A vízesség megpróbálására ásatás tétel, abba éjszaka cseberrel vizet hordtak, de a hóba a nyom s még a cseber fenekének helye is jól látszott. Mérnök szállott ki, a helyet s még több helyeket is megvizsgálni s az építésre alkalmasnak találta. Az egyenetlenség mind élesebb és mérgesebb lett.

Az egyháztanács két rendbeli biztost is küldött ki, hogy az egytetértést helyreállítsa, de sikertelenül. Végre, megkérte, hogy szakassza végét ez egyenetlenségnek, s mondja ki, hogy hová építsünk, mert ha reánk bizza, mind újabb akadályok merülnek fel, és soha építés nem lesz.

Az egyháztanács kimondta, hogy a „Lókötőn“ kezdjük meg az építést. Mert az a megyéé s különben is, legalkalmasabb és legcélszerűbb az építésre.

A szükséges előzmények után, a szerződést megkötöttük; mielőtt a fundamentum ásásához hozzá kezdtünk volna,

harangozás után, énekeltünk, orráció és ima után, az ásást megkezdettük, melyet néhány nap alatt bevégezvén, főmérnök, Losonci Dónes ur megvizsgálta, a szükséges megjegyzéseket megtette. S más nap, 1885. május 10-én harangozás, éneklés, oráció és ima után, a megye tagjainak jelenlétében az alapkövet s egy kis üvegbe a megye mostan élő tagjainak névsorát bepecsételve, letettük.

E napnak hátralevő részét az áldomásozással, melyen az egész eklézsia jelen volt, eltöltöttük. Más nap reggel pedig az építést egész erővel megkezdttük.

Ez évben a kőfal, a torony alappal együtt, csak a föld színéig hozatott ki. A torony alapba 16 öl kő rakatott be.

Az 1886-ik évben a templom fala felépült, 1887-ben fedél alá kerülvén. kimeszeltetett, ajtókkal, ablakokkal és egyik karral ellátatott, és a zsufolásig megtölt templomban, az első isteni tisztelet advent első vasárnapján, mindnyájunknak legnagyobb öröme, megtartatott. Mikor az új templomban az orgona és ének megzendült, minden arcon egy-egy pár könny legördült. Azóta itt tartjuk az istentiszteletet. S ámbár még nincs pádimentum, félben van egyik kar, hiányzik a korona, ujitást vár az urasztala, javítást igényel az orgona, takaró nélkül szűkölködik a katedra, építésre vár a torony s még a régi templomból leszállított s megrongálódott székek sem felelnek meg a célnak: de még is a nép buzgón gyakorolja a templomot. És ha az építési alaptól kölcsönpenzt nyerhetünk, ezek a hiányok is egy pár év alatt el fognak enyészni.

De míg ennyire is mehettünk, sok akadályval kellett küzdenünk. Például, csak a fenyőfát említem. A tek. havasi bizottság igen mérsékelt árért megszavazta a szükséges mennyiségű fenyőfát, de a választ az egyházmegye maig sem kapta meg; mert annak kiadásának útja bevágatott. S a miutt a megye kénytelen volt más úton szerezni be a szükséges fenyőfát, mi 150—160 frt. helyett 550 frtba került. A katedrába feljáró grádics, a tervrajz ellenére, a falon keresztül s vissza, oly szűkön csináltatott volt, hogy csak féloldalt lehetett felmenni. Ezen is segítve lett; mert a külső falnak fele levágatott és a feljáró grádics megszülesbítették.

Az ilyen építkezéseknél legjobb, ha a tervrajztól egy hajszál eltérés sem engedtetik meg. Mert, a hol minden tekintélyesebb embernek a kénye szerint akar a vállalkozó cselekedni, ott sok baklövés követtetik el.

Sok, bizonyára sok volt az akadály, mikkel meg kellett küzdeni. De ha voltak is, a kik akadályoztatták az építést, s károsították a megyét; ha voltak olyanok, kik a helyett, hogy egy pár asztalosnak egyszer egy kis ételt adtak volna, papot, megyebirót, eklézsiát, templomot, stb. irgalmatlanul leszállították: voltak olyanok is, kik minden tőlük telhető módon elősegítették.

A közelebbi múlt évben többször lelkesült fel a nép, hogy építsük fel már a toronyt is. És a birtokosságnak volt három ezer frtja. Ebből egy ezeret a torony építésre át is ígérték. 125 kisebb és nagyobb birtokos irta alá a felvett jegyzőkönyvet. Meg is ittuk a nagy áldomást azon este. A kül-birtokosok is, két grófné kivül, mind jelen voltak, s az őket illető részt, mert felosztandó volt a három ezer forint, minden legkisebb ellentmondás nélkül, a toronyépítésre felajánlották. De más nap reggel hárman a helybeliek közül, azon oknál fogva, hogy a grófok nem irtak alá, aláírásukat visszavonták és a pénzből az illető részüket követelték. Hasztalan igyekezettünk többen, a jegyzőkönyv alapján, a határozatot érvényesíteni, mert 30 napi idő adatván a lehető rekurszus beadására, ez alatt az idő alatt az ajánlat megsemmisült. A pénz felosztott, s nyoma úgy elenyészett, mint a füstnek, mely a kéményen kiment: a házban sincs, de a ház felett sem látszik semmi nyoma; torony sincs, pénz sincs, de megvan a faluban a nagy rovatal, s lesz még több is.

Végre, ajánlom, hogy pénz nélkül nem kell építéshez fogni, főleg ott, hol nagy az ellenkezés, mert ott, ha a pénz felhajtása alkalmával perre kerül a dolog, az előljáróság soha egy krajcárt sem hajt fel, mint például nálunk. A papíroson lehet a pénz, de a mesterembereket és anyagokat azzal fizetni, nem lehet. Mi is elégszer tapasztaltuk, s ha „bank“ nem lett volna, talán még maig sem tudtuk volna őket kifizetni. Most pedig a bankba vagyunk adósok, hanem azt is, ha Isten segít, rövid időn letörlesztjük.

De a megyebíró, id. Györfi Sándor, ki három év alatt nagyon sokat futott-fáradott az építés körül, az első isteni tiszteleten nem jelenhetett meg, mert már akkor beteg volt, s néhány nap mulva meghalt, hagyván maga után egy csomó bajt.

Simon Elek,
ev. ref. pap.

T A R C A.

M Ó Z E S.

Leroskadok! Hanyatlik élttem,
Mint a nap itt az Abarim megett,
Én már a véghatárra értem:
Kifáradt vándor, megpihenhetek!
Gyöngült szemem lát új világot
Keresztül omló könnyek fátyolán:
Hová szívem régóta vágott,
Oh, légy megáldva, boldog Kanaán!

Reptülnék könnyen, mint a szellő,
Mely Jordán zsongó habjain lebeg!
Mint terhes viharützte felhő,
Csókolnám sirva drága földedet...
De, jaj, közöttünk a halál van;
Nem nyughatom meg erdőd sátorán;
Csak ajkam suttog hő imában,
Oh, légy megáldva, boldog Kanaán!

És látok... Ah, édenre válik
A föld, mely eddig bitorolt vala;
Dal zendül Dántól Gileádig:
Nagy Izraélnek szent örömdala.
Egy eszme, név lelkét betölti,
S új éltet él a bujdosás után...
Dicső király, de nem a földi,
A te királyod, boldog Kanaán!

És zúg a harc. Vér-pára lenget
A holtak felett bibor szemfedőt;
Gyásznapja van futó ellennek:
Jáhvé szele sodorja messze őt.
Nagyság, dicsőség pálmalombja
Leng nemzetemnek büszke homlokán,
Bérced, meződ utána mondja
Győzők imáját boldog Kanaán!

Oh, hadd, merengjen fáradt lelkem
E káprázatos, tünde képeken!
Hadd, ittasodjék meg szerelmem
Jövődön, édes, drága nemzetem!
Hadd, lássam, a mit szent ígéret
Adott népemnek annyi vész után!
Im, gyermeked ismét tiéd lett,
Légy anyja újra, boldog Kanaán!

Népem, ki annyi küzdelemben
Szerzéd meg újra ősi otthonod,

Tied e föld, ha ben szivedben
Égő szerelmed hozzá elhozod!
Tiéd e föld! Légy rajta nagygyá,
Csüngvén az Urnak szent akaratán:
Betöltött törvény tesz szabaddá,
Csak így virul a boldog Kanaán!

Méz-harmat lepje bé a földet,
Sugárban égjen bércid homloka
Virulj, népem hazája! Tőled
Ne rejtse el arcát az ur soha!...
Ah, angyal száll! Közelg halálom.
A menykárpitről fény dereng reám.
Hivnak... Megyek! Mi édes álom...
Oh, légy megáldva, boldog Kanaán.

Szabó Jenő.

Barát-rugás. Baráti ölelés.

(Végo.)

Erőltetett oszmék, vizenyős vers, melynek élet veszi, hogy emberünket éppen nem a testi vágyak, de a természet rendes életmódja után való vágy hívta ki a világba, s levetette a dogmákat, az előítélet-szülte eszméket, melyek lelkét békóban tartották és követte meggyőződését, hitét. Tehát, nem hagyta el hitét, sőt ellenkezőleg, azon hitre tért, melynek puritán egyszerűsége a szabad szellem birodalmába vezette. De minden cáfolás és kommentálás helyett, álljon itt az a költői episztola, melyet az új protestánszhoz e versre válaszul irt az ő legjobb barátja, kiről csak annyit említhetek, hogy irodalmi neve széles e hazában ismeretes, platoni lelke abban a szellemi világban repdes, hová csak egy felvilágosult lélek juthat el

Levél a megtérthez.

(Visszhang az »Egy hitehagyotthoz« c. versre.)

Hát, visszatérsz az evangéliumhoz?
S az ember-istent nem tömjénezed?
Az Isten-ember oltárára hozd
Munkának szentelt ifju éltedet.
A testben élő hit új ösvényén
Kísérje léptid szeretet s remény.

„Az ember állat,“ inte a házfőnök,
Ki járomba tartotta szellemed.
„Az ember ember: nála szívnek, főnek
Birája csak az egy isten lehet,“
Felelsz te bátran, és miként Sául
Főlesküszől Igénk bajnokául.

Főlesktüvé, s a lelkiismeretnek
 Szabadságát vivod ki most velünk.
 Mint Góliát kis Dávidot, úgy vet meg
 Az ellen, ámde biztos fegyverünk:
 Parit'ya bibliánk, kövecseit
 Teszik tudás, szabad szellem s a hit.

Tanítsd a Krisztust és ne helytartóját,
 Taníts hitet s ne hittételeket,
 Taníts ne tant, de annak okforrását,
 Taníts erényt és honszeretetet;
 Az ég megáld, ha küldetésedet
 Sikerülend ekkint betöltened!

S megáld, a kit csak egymagát illet meg
 A földön átok és áldás joga:
 Ki kútfeje tettvágyó életednek,
 Ki üdvöd őre: az édes anya;
 S elhunyt atyád is üdvözöl a menyből:
 „Hited megtisztult, lelked szabad lőn!”

E költői episztolához nincs sok csatolni valónk. De annyit részrehajlás nélkül mondhatunk, hogy messze felette áll úgy a költői szépség, mint igazság tekintetében a t. házfőnök ur buzgó versének! Apostoli szózata ez annak a szabad vallásnak, mely nem itéli el az embereket, nem mond átkot a más nézetet vallóra, igazi benső szeretettel öleli keblére, kik hozzátérnek, s édes otthont nyújt a szabadon gondolkozónak! S hogy e két verset itt közlésem, éppen ez volt az indító oka, hogy egy előítéletet gyengítsen meg!

Felvilágosultnak csufolják ugyan századunkat, de még nagyon messze van attól. Hogy mást ne említsek: boldogult Trefort miniszter szerződést kötött a magyar kath. püspöki karral, hogy kilépett papokat nem alkalmaz az állami iskolákban! Hát már most mit tegyen egy olyan kath. pap, kit üldöznek saját társai (gyakori dolog az!), ki arra a tudatra jutott, hogy e pálya sem lelki sem testi életével nem harmóniál, hogy gondolkodása nem tűri a kötött eszméket, hogy lelkét-testét sorvasztja e bilincs? Öngyilkot ragadjon, mert a világ megveti, száműzi? Hisz, Széchenyi még az apagyilkosnak is kegyelmet akart adni, s egy művelt, becsületes embernek nem adunk pardont, mert szembe mer szállni az előítéletekkel, mert lelke szabadság után sóhajtoz? Nagyon jól mondta maga Trefort tán utolsó beszédjében: „Nálunk még mindig nincs szellemi szabadság” s e beismeréssel bocsánatot nyer említett tette! A protestánsizmus az, mely felemeli az ilyen embert, s ha munkás, becsületes, szívesen alkalmazza iskoláiban, s már sok példa igazolta, hogy helyesen cselekedett! Sok nemes lelket mentett már így meg az enyészettől, az elpangástól! Luther Márton, a nagy reformátort, katolikus papjaink még most is csak per „ugrott barát” emlegetik. Nős, ez az ugrott barát szervezett egy egyházat, mely a világ szabadságának lőn előhírnöke, a szabad eszméknek pedig egyenes megteremtője! Dacára az „egyedül üdvözítő egyház” átkának, terjed ez napról-napra, hódít szüntelenül s még nagyon sok lelket fog megmenteni nemcsak az életnek, de a hazának is éppen abból a gárdából, mely aztán a „hitehagyott” után kesereg, de hiába; mert annak a szellemi

szabadság, a megbecsültetés több boldogságot nyújt minden kényelemnél!

E költői levél apotheozisa egy szép eszmének, védőpaizs egy világ előítélete ellen, melynek leküzdése óriási testi és lelki küzdelmekbe kerül, de azután a boldogság, a megelégedés révpartjához vezet! Azért, ifju barátom, légy nyugodt! Ne bántson az olyan barát-rugás, ne keserítsen a kába sereg üvöltése! Te szerencsés vagy, mert

„Hited megtisztult, lelked szabad lőn!”

Impavidus.

KÜLÖNFÉLÉK.

= A Dunántúli Prot. Lapban“ olvassuk a következő Nyilatkozatot. Minden félreértés kikerülése és az Erdélyi Prot. Közlöny szerkesztőségének megnyugtatója céljából, tisztelettel kijelentem, hogy az ezen lapban (Dunántúli Prot. Lap). „A protestáns egyház autonomiájának áruba bocsátása” című cikkem 1. közleményében előforduló ezen kifejezés „Szomorú törekvések indultak meg a magyar reformált egyház erdély-vidéki részein” sem az erdélyi egyházkerületre, sem az erdélyi „Protestáns Közlöny” szerkesztőségére nem vonatkozik, mivel nagyon jól tudom, hogy ők legjobb erejük és tehetségük szerint küzdenek az autonomia elárúsítására célzó törekvések ellen. Hanem, ezen kifejezés vonatkozik egyedül az erdélyi egyházkerület azon ev. ref. lelkészeire, a kik úgy látszik, saját felelősségükre, ezen elárúsi terv keresztülvitelét munkába vették. Antal Gábor.

= Dr. Felméri Lajos neveléstudományi kézikönyve folyó hó utolsó hetében kerül ki sajtó alól. Minthogy a mű sokkal terjedelmesebb, mint tervezve volt: bolti ára k. b. 6 frt. lesz. Szerző kéri mindazokat, kiknél a műre még aláírási ívek vannak, hogy azokat folyó hó 15-ig hozzá beküldeni sziveskedjenek.

= A Károlyi-omlékre és alapra ujabban a következő adományokat vettük: a varsolci anya- és récsei leányegyházakban gyűlt 2 frt. 32 kr Zayzon Mihály, esperes aa. küldött 1 frtot; az alsó-rákosi egyház 1 frt. Nagy Sándor, lelkész aa. 1 frt. összesen: 2 frt; a hévízi egyház 40 kr. Nagy József, lelkész aa. 40 kr. Tókos Bálint, tanító, aa. 20 kr. összesen 1 frt; a fel-tórcjai egyházban gyűlt 1 frt. 84 kr. E közleményünk összege 8 frt 16 kr. Egyházkerületünk gyűjtése eddig 360 frt. 51 kr.

= A detreheimi egyház nevében, annak főgondnoka, Bornemisza Gyula, és lelkésze: Báló Bálint, aai. azzal a szíves kéréssel fordulnak az egyházkerület minden lelkészéhez, hogy egyházukban közelebből egy vasárnapot, istennek nevében, szenteljenek e szegény egyházunk felsegítésére: a szószékből hívják fel adakozásra hallgatóikat és a mi a perselybe gyűl, azt márc. végéig küldjék be e szegény egyházunknak. Utolsó posta: Gyéres, és kéri, hogy az e tekintetben szétküldött és számozott íveket is küldjék be, hogy annak idejében tudjanak elszámolni. Ennél szerényebb kéréssel csak ugyan nem járulhattak volna a keresztyéni könyörületességhez; és a vallás iránt buzgólkodó ennél csekélyebb valóban nem járulhat egy szép cél előmozdításához, mint ha fillérét beteszi a perselybe. Melegén ajánljuk lelkész társaink figyelmébe a detreheimi egyház

felhívását, mely megelégszik kevéssel de ez a kevés isten ítéletében annyi, mint a sok. „A jó téteményben ne restüljünk meg“.

= Adakozásra felhívó szöveget bocsátott ki az aradi ref. egyház megújítandó orgonája érdekében. Szívesen ajánljuk egyházaink figyelmébe a hangulatos felhívást és adományait küldjék be 1890. dec. 1-ig, Krivány János címére, Aradra. Azonban, neheztünkre esik bár kimondani és tán nem is egészen keresztyéni, de kimondjuk. Vajjon, nincsenek-e nekünk fontosabb, és méltán nagyobb követeléssel járó szükségseink, mint az orgona-csinálás? Kell az is, az bizonyos. De, hát iskoláink, leány-nevelő intézeteink, pusztuló egyházaink; eloláhosodni kezdő magyar fajunk, papjaink tanítóink fizetésének javítása: nem előbbre valók-e, mint az orgona, meg a torony, meg a torony tetején a kakas? Adjunk mindenre: mert jobb adni, mint kérni; de a mi nem egészen általános érdekű dolog, tán még se vegyük igénybe az országos kéregetést, mert elforgácsolván erőnket, sokat fogunk markolni, és keveset szorítani. Ez nem fog tetszeni Aradon. Sajnáljuk. De azért igazság marad.

= Bierbrunner Gusztáv, evang. lelkész társunkat. Ó-Kéren, és lapunknak is munkatársát, szavakban ki nem fejezhető veszteség érte, fia: Ferdinánd, életének 19-ik évében, február 28-án hosszas szenvedés után meghalt. Ezt a veszteséget észszel felfogni, nem, csak érezni lehet. Gyer-

meinkben élünk; azokban adjuk át lényünket a jövő időknél, szellemünket az örökkévalóságnak, és ha ezeket vesztjük el, magunkat temetjük. De prédikáljuk: „ha a halál árnyékának völgyében jártok is, ne féljete, mert én veletek vagyok mindörökké!“ Megkeseredett szívé lelkész társunknak szolgáljon vigaszul, hogy sokan veszünk részt méltó bánatában és hogy a jó isten mindnyájunkkal szabad!

= Meghívó. A kis-küküllőmegyei általános tanítótestület marosmenti járásköre tavaszi rendes gyűlését f. év március 22 én d. e. 9 órakor kezdve, Kutyfalván a ref iskola helyiségében tartja meg, melyre a kör rendes és pártoló tagjai, valamint a tanítgyarátok tisztelettel meghívotnak. Tárgyai lesznek: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. A mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása. 3. Kis Mózes, n.-teremi áll. t. gyakorlati tanítást tart III. oszt. nyelvtanból. 4. Vajna Károly, kutyfalvi ref. t. tart gyakorlati tanítást az órarend szerint. 5. Pataki Károly, csapói ref tanító ismerteti az „sz“ betűt I. osztálylyal. 6. Mihály József n.-teremi állami tanító, felolvasást tart az iskolai gyermekjátékokról. 7. Muzsna József, v.-gálfalvi S. tanító szaval. 8. A gyakorlati tanítások, illetve felolvasásra tett észrevétele a bizottságnak. 9. Tanfelügyelői leirat felolvasása. 10. A központi választmány leiratának felolvasása. 11. Indítványok. 12. A jövő gyűlés helye, ideje és tárgysorozata feletti határozat. 13. Általános tisztújítás t. i. elnök, jegyző és pénztárnok választás 3 évre. N. Teremi, 1890. február 25-én. Mihály József, járásköri elnök.

HIVATALOS RÉSZ.

220—1890.

KÖRÖZVÉNY.

Mindenik erdélyi ref. iskolaszékeknek s illető lelkész elnökeiknek.

A „Protestáns Közlöny“ mult évi 47. számában 2973 ig.-tanácsi szám alatt megjelent körrendeletünk felújításául s némi pótlásául, Igazgató-Tanácsunk a következőket rendeli:

Az iskolák iskola-székeinek elnökei szoros kötelességévé tétetik, hogy az illető iskolánál előállott tanítói változásról, az alábbi pontok szerint, az illetékes kir. tanfelügyelőhöz eset-erőlesetre legtovább 30 nap alatt jelentést tegyenek és pedig:

1. Ha a változás, nem halálozás következtében állott be, a volt tanító hova, melyik megyébe és községbe távozott?
2. Honnan, melyik megyéből és községből jött az új tanító?

3. Képesített-e az új tanító? Ha az illető csak most lép először a tanítói pályára, úgy a változásról szóló jelentéshez a képesítő-oklevél is melléklendő, betekintés végett.

4. Tagja-e az új tanító az országos tanítói nyugdíj-intézetnek? Ha tagja, mely állomáson vétetett fel? (ezt a könyvecskével igazolja.) Ha még nem tagja, úgy összes okmányai (keresztlevél, oklevél, összes szolgálati bizonyítványok és a legujabb díjlevél) szintén melléklendő a megválasztásáról szóló jelentéshez.

Továbbá, az iskolánál ujjonnan szervezett, (rendszeresített) vagy megszüntetett tanítói állomásnak szervezési, vagy megszüntetési időpontja, a szervezéstől, illetve megszüntetés-től számítandó 30 nap alatt szintén bejelentendő

Be nem jelentés esetében, a mulasztó fél, az országos tanítói nyugdíj-intézet javára, közigazgatási úton 5--50 frt-nyi pénzbírságban fog elmarasztaltatni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának Kolozsvártt, 1890. febr. hó 23-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó.

Szász Domokos,
erd. ref. püspök, mint elnök.

Nyomatott Fejér Vilmosnál, az ev. ref. főtanoda nyomdájában, Kolozsvártt.

172—1890.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a déési egyházmegyébe kebelezett hagymás láposi egyházközség ideiglenes kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: kerttel ellátott tisztességes lakás és 280 frt. készpénz. Pályázati határnap ápril 10. Folyamodványok nagytiszt. Nagy Lajos, esperes aához küldendő, Dobokára.

Kolozsvártt, 1890. márc. 4. Szász Domokos,
erd. ref. püspök.

288—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az erdővidéki egyházmegyébe kebelezett olasztelek-baróthi egyházközség III. oszt. papi állomására ezennel pályázat nyitattik

Javadalma: Olaszteleken, kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és az egyházhatósági becslés szerint, 533 frt. 9 kr a baróthi leányegyházközség pénztárából 60 frt. félévi utólagos részletekben, s így összesen 593 frt. 9 kr. A megválasztandó lelkész az olaszteleki javadalomnak 1891. ápril 24-ig fele részét élvezi.

Pályázati határnap ápril 15. Folyamodványok nagyt. Zayzon Mihály, esperes aához küldendő, Bardócra, (u. p. Olasztelek).

Kolozsvártt, 1890. márc 4 Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

1—1890.

MEGHIVÁS.

A Rikán belüli ref. pap-tanítói özvegy-árva-gyámintézet t. bizottságát jövő március hó 14-dikére délelőtt 10 órára, Kézdi-Vásárhelyre a tanácsház nagy termében tartandó gyűlésre összehívom, az alapszabályokban megszabott tárgyak feletti tanácskozásra, s e tárgyak elintézésére.

Tisztelettel kérem fel a t. bizottság tagjait, szíveskedjenek, pontosan megjelenni, hogy intézetünk ügyei elláthatassanak Kézdi-Vásárhelyt, febr 27 1890. Székely János, gyámintézeti elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1890. MÁRCIUS 13.

II. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A napi kérdések csoportosítása és a helyzet szignaturája.

(Folytatás.)

Tisztelettel kérem nagyrabecsült olvasóimat, ne méltóztassanak félreérteni, ha talán nem tudtam elég világosan kifejezni magamat. Jól tudom én azt, hogy az egyén vallásos meggyőződésének benső elvét és élő erejét hitformáinak rendszerében és egyházának szervezetében juttatja kifejezésre; azt is jól tudom, hogy ezekben nem érvényesülhet egyéb, mint a protestántizmus sark-tétele „az individuálizmus“, a függetlenség, illetőleg, az önalkotta törvényektől való függés, más szókkal: az autonomia. De mi a gyakorlati életben nem ezt az autonómiát ismerjük; a mit mi ismerünk, azzal folytonos ellentétben, harcban állunk azért, hogy érvényre segítsük azt, mi hitformáink rendszerében és egyházunk szervezetében jutott kifejezésre. Ez ellentmondásnak látszik, pedig tény, valóság; bizonyoságot tesznek erről a napi események. Ez események zajában folytatott küzdelem veszi igénybe minden erőnket, minden tehetségeinket s bár ki vagyunk merülve, vállainkra még más terheket is raknak, melyek az autonómiával semmi viszonyba nincsenek; mi vagyunk az államnak, társadalomnak kardinális hivatalnokai, sokszor vagyunk azon kellemetlen helyzetben, hogy az ezen minőségben reánk ruházott kötelesség-teljesítés által az állami és polgári hivatalnok, sőt maga a társadalom is, a meg nem érdemelt odiumot, avagy felelősséget hárítják reánk. Rendelkezik velünk mindenki, táncoltat minket mindenki, követel tőlünk mindenki, és nekünk mindenkinek eleget kell tenni, mert kalvinista papok vagyunk. Ezt az autonómiát ismerjük mi a gyakorlati életben, nem az önalkotta törvényektől való függést; ezt kevesen respek-

tálják, az mindenkinek édes gyermeke s görcsösen ragaszkodik hozzá, mi ezt szívesen odaadnók bárkinek, nem állami szubvencióért, hanem ingyen, sőt reá fizetnénk, ha menekedhetnénk tőle, de senkinek sem kell.

De a vád úgy van felállítva, mintha mi az önalkotta törvényektől való függést, az autonómiát bocsátanók áruba, prot. vallásos meggyőződéseinknek az élet, a valóság mezején való érvényesítését másokra, a legjobb esetben olyanokra akarnók bizni, kik hitünk iránt indifferensek, lehet, ellenséges álláspontot foglalnak el a szubvencióért. Határozottan tagadom e vád jogsultságát; sőt tartozkodás nélkül ki merem mondani, hogy ez a kínálat még akkor is teljes lehetlenség volna, ha saját egyéniségünket nagyon kevésre, vagy éppen semmire se becsülnők; mert egyházi autonómiánk, a speciális benső életerő, az egyetemes ev. ref. egyházat, mint önmagában bevégzett, de mind hitcikkeiben, mind szervezetében folytonos és végetlen fejlődésre úttal egészlet az individuálitás, egyéniség méltóságára emelte, az állam-törvények jogi személynek ismerik. A protestántizmus elve az individuálizmus, az egyéni autonomia, az államhoz, a társadalomhoz, különféle korporációkhoz viszonyítva, reá származott át, ő a maga osztatlan egészében érvényesíti azt. Ez pedig egészen más viszonyban tünteti fel a vásár-piacot. Az a jogi személy, egyéni autonómiájának megfelelőleg, így szól az államhoz: kérek szubvenciót. Az állam, tegyük fel, azt mondja: add érte autonómiádat. Ezt nem adom; feleli az egyház, mert az az én speciális életerőm; hanem adok ezen életerő befolyása, működése közrehatásával nevelt jó érzelmű, nemes gondolkozású, tetterős, jellemes polgárokat, megelégedett családokat, virágzó községeket, melyekben rend, törvénytisztelet, erény, erkölcs lakoznak, csinos, egyszerű parokhiákat, melyekben

felvilágosodott, megbízható, önzetlen intelligencia foglal helyet: ezeket adom; te nyersz, nem én; én megelégszem azon kedves tudattal, hogy a leg-hasznosabb dolgot cselekedtem. Gondolkozz és ne feledd, hogy miképpen a nemes szőlőtőke, a sajátját képező életerő működésével, a reá fordított munkát, fáradságot, áldozatot, sőt a gyökereire rakott undok trágyát is izletes gyümölcsökben szolgáltatja vissza, azon képpen fogok én is cselekedni, a mint hogy másképpen nem is cselekedhetem, a nekem adott subvencióval; és valamiképpen a gazda, saját jól felfogott érdekében, nem követelheti a szőlőtőke életerejét, azon képpen te sem követelheted, de nem is adhatom az én életerőmet, az autonomiát. Ez a viszony az árucikk és ennek ára között: én legalább így fogom fel. Avagy, nem így fogja-e fel az egyházkerület is, midőn közéleti berendezésénél s fentartásánál állami segínyt fogad el? Én csak azzal a sok feltétellel, kikötéssel, meghatározásokkal nem tudok tisztába jönni, melyek mint egy a „priori“ feltételezik, hogy a nemes szőlőtőke kökényt is produkálhat. Egrest igen, sőt meddőn is maradhat, ha a zord idők járása életműködését zavarja, de kökényt soha.

Ugy de, ez az autonomia, a lelkiismeretnek ez a szabadsága, az egyéni önállóságnak, személyi méltóságnak ez az elévülhetetlen joga, az egyház-szervezetnek ez a függetlensége a szerint, mint a különböző idők állami, társadalmi, közművelődési, stb. stb. funkciói követelték; a szerint, mint az emberiség roppantatul komplikált munka-körének felkorbácsolt s nem ritkán zavaros árjai magukkal sodorták; a szerint, a mint azokkal szemben, azok körében s életnyilatkozataiban magát érvényesíteni szükségesnek érezte: a felelősségnek, kötelességeknek, a helyzetnek megfelelőleg, más-más nemeit, fokozatait állította fel. Természetes, hogy a mi elvünk is a kor kívánalmainak, támadásainak, megrogzított formáinak megfelelőleg viselkedtek, támadtak, avagy védekeztek, szervezkedtek; ők a miénktől különböző tartalmu lelkiismereti szabadsággal, különböző egyházi szervezettel léptek a küzdőterre, ellenfeleik is mások voltak, mint a milyenekkel nekünk kell a harcot megharcolni; az idők folyama, a civilizáció hatalma, a küzdelmek hevessége magát a lelkiismeret szabadságát, az egyház-szervezet függetlenségét, szóval,

az autonomiát tartalmilag és minőségileg gazdagította, a viszonyoknak megfelelőleg aklimatizálta. A francia forradalom s az erre következő 19-ik század az emberi munkásságnak és tevékenységnek új irányt mutatott, az individualizmusnak, egyéni autonomiának új addig ismeretlen tartalmat imputált, nevéken nevezte az emberi jogokat s felszabadította rabláncokaiból. Az élet nagy feladata lett „élni“ és „élvezni.“ Ennek a feladatnak megoldása tartja ma is izgatottságban az egész társadalmat. Élni és élvezni, mindenki akar, ezt elsajátíthatatlan jogának ismeri, a „bellum omnium contra omnes“ rémes alakban mutogatja éles fogait, a vadállatot meg kell kötni, örült gyorsasággal készíti az ember saját számára a külső láncokat, a paragrafusokat, ágyukat, gyilkoló szereket, mert nem bizik nemesebb természetében, szellemi, értelmi, erkölcsi erejében, hogy a hus és vér lázongásait féken tarthassa; törvényszerű a becsület, a szabadság, lelkesedés, szeretet, erény, erkölcs, hitélet, stb. stb úgy annyira, hogy lehet valaki bensőleg a legundokabb, de ha a külsőségek ellen nem vét, azokat pontosan megtartja: már derék ember. Ily és ezekkel kapcsolatos viszonyok közé van beplántálva a mi napjainkban az az individualizmus és egyéni autonomia, mely Jézus Krisztusban testet öltött, az az őseinktől örökölt autonomia, mely a maga hamisítatlan lényegében csak a szent és igaz isten előtt érzi magát felelősnek, mely saját érvényesítését a társadalomra, családra, államra, stb. a kebel benső tisztaságában, szellemi, értelmi, erkölcsi emelkedettségében véli feltalálni, mely feladatának nem csak azt tekinti, hogy csupán az egyházi élet szűk körére szoritkozzék, hanem hogy az a nemes szellem, tiszta jellem, erős akarat, mely egyházi szervezete, mint jól megerősített erősség oltalma alatt, a vallásos hit és meggyőződés élő vizétől táplálva, megerősödve lépik ki az élet mezejére, terjedjen ki az emberiség minden alkotására, mint igen szépen meg van írva: új eget és új földet nyisson a véges munkák és végetlen aspirációk számára.

(Vége következik.)

Horváth István,
bűrkösi ev. ref. pap.

Egy pár szó az egyházi adózáshoz.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület vezérferfiak megalkották az egyházkerület törvényeit, a melyekhez még az eddig fennálló törvényes gyakorlatok és szabályok is tartoznak. Egy szerény kérdést leszek hátor a nyilvánosság elé hozni a törvénykönyv 5-ik részének „egyházi adózásról” szóló §§-aiból.

Ugyanis, a 364. §. elrendeli, hogy mindenféle egyházi fizetések csak is egyházi felsőbb hatóság jóváhagyása mellett vehetők ki. Én ezt úgy értem, hogy a presbyterium a fizetéseket az egyháztagokra a törvény. a fennálló gyakorlat szerint, kiveti, kirózza; ezen munkát 8-ad, vagy 15 öd napra közzemlére kiteszi, hogy a ki megterhelve érezné magát, felebbezhessen; a kitűzött idő lejártá után, megerősítés végett, az egyházmegyei felsőbb hatósághoz terjeszti a presbyterium és csak ezen megerősített és jóváhagyott egyházi adók lennének felveendőek az egyes egyháztagoktól. Ha így teszünk, sokkal igazságosabb és méltányosabb lenne, nezetem szerint.

A megerősítés alapján következik a 365. §. a mely azt tartalmazza, hogy a presbyterium ezen adókat a fizetés-köteles egyháztagok „egyház adókönyvébe” bejegyezteti, stb. Uram istenem, ki látott ilyen egyházi adókönyvet? A törvény alkotói ilyen adókönyvet nem készítettek még idáig; azért, a hány egyház, annyi féle adókönyv lehet, ha életbe van léptetve; de ezt még senki sem vizsgálta: vajjon van-e egyházi adókönyv? Csak olyankor jön kérdésbe az egyházi adókönyv felsőbb helyről, mikor az esperesi hivatalhoz eminnen-amonnan egy csomó kepehátrálékost beküld a megyebíró és a pap, ekkor teszen kérdést az egyházmegyei esperes, „hogy hát valójában elég tétel-e a presbyterium által a 365. §-nak és a 370. §-ban emlegetett 5. §-nak?” Én máskor nem hallottam, hogy az esperesi hivatal intézkedett volna, hogy valójában meg vannak-e az adókönyvek; be vannak-e abba írva az egyházi adók, a törvény kellékeinek megfelelőleg? S hol van az a mintázat, a melynek alapján idáig ki kellett volna állítani az adókönyvecskéket? Erről még intézkedés nem történt, legalább itt, a mi egyházmegyénkben. Én még az 1887-ik évben csináltam egy mintázatot, a melyet ki is nyomattam s a hivek között ki is osztatott részben, a kik el akarták fogadni t. i. mert olyanok is voltak a hivek között, a kik nem fogadták el azért a pár krajcár nyomdai költség-megtérítéseért: de aztán belátva annak hasznos voltát s a törvény rendeletét, nem volt ellenkezés. Így a nyéni egyháztagok el vannak látva adókönyvvel addig is, a mig intézkedés lesz az adókönyvek kül- és belalaki kiállításáról.

Nezetem szerint, az egyöntetűség okáért az áll. Ig. Tanács lenne hivatva, egy a célnak megfelelő egyházi adókönyvet kiállítani, s azt az egyházaknak, a kepezők létszámához mérten, megküldeni. Arról is intézkedni kellene: ki köteles az egyházi adókat az adókönyvbe előírni, mert ez sok bajjal jár; s hát még, mikor a kepezés foly, a lerovást beírni; mert itt az én egyházamban sem

jegyző, sem megyebíró erre nem ajánkozott, magam kellett hogy teljesítsem szükségből; de ha kerülheti a pap, ne elegendjék efféle adóügybe, hanem intézkedni kell róla felsőbb helyen.

Puskás Lajos,
ref. pap.

Kérelem az Ig.-Tanácshoz.

Hogy a szalmás-keperendszer mily ónsúlylyal nehezedik a kepezők és a kepezők élvezők vállaira: azt mutogatni, fölösleges. Éppen azért, igyekezett eddig is, és igyekszik ma is minden eklézsia kepeváltó alapot teremteni. De ezen jó igyekezetet nagyon megbénítja, a buzgóságot, áldozatkésztséget felette lehüti az, hogy az ily úton és e célra gyűjtögetett alapok tőke-kamat adóval rovatnak meg. A törvény intenciója az, hogy minden olyan tőkepenzerek után, melyeknek kamatjövödelmét valaki használja, tőke-kamat adó fizetessék. Ez helyes. De a kepeváltó-tőkének kamatja ott, a hol a kepeváltás életbe léptetve nincs, évről-évre a tőkéhez csatoltatván, mig a szükséges mennyiségig növekedik, azt senki sem élvezi, s tehát sem a törvény intenciója, sem a méltányosság nem involválhatja, hogy azon tőkék után tőke-kamatadó szedessék. Annál kevésbé róthatók meg tőke-kamatadóval az olyan kepeváltási tőkék, a melyeknek kamat-jövödelmét az illető belszemélyek élvezik, mert már ezek az élvezett kamat után, fizetésük mértéke szerint, jövödelmi adót fizetnek; itt a tőke az egyházra nézve holt tőke, mert annak semmit sem jövödelmez, hanem jövödelmez a belszemélyeknek, a kik e jövödelem után a tőke-kamatadót meg is fizetik s ha már a tőkelulajdonos egyházköztség is megrovatik tőke-kamatadóval, melyre nézve a kepeváltó-tőke holt vagyon, kétszeresen szedetik be a tőke után a tőke-kamatadó, ezt pedig sem a törvény, sem a méltányosság nem követelheti.

Ennél fogva, tisztelettel kérjük az Igazg. Tanácsot: méltóztassék törvényes úton odahatni, hogy egyházközségeink kepeváltó alaptőkéi, melyek az egyházakra nézve holt tőkék, a tőke-kamatadó alól felmentessenek általában is, de különösen ott, hol azoknak kamat bevételei után az illető élvezők a jövödelmi adót megfizetik. Zabola, 1890. március 3-án.

Földes György,
egyházm. jegyző.

Nyílt kérdés

Dr. Kolozsvári Sándor, igazg. tanácsos és egyetemi tanár urhoz.

Ő Felsőge, a király által szentesített zsinati törvény 275-ik §-a (Erdélyi 418. §.) szól a tanuktól beveendő esküről a házasságnál a házassulandóktól; a válópereknel a kihallgatandó tanuktól; az egyházi tisztségre választottaktól hivataluk elfoglalása, stb. alkalmával esküt veszünk be; tehát, az eskütétel az egyházi forumokon is napirenden van. Miután, azonban, egy speciális eset alkalmával, egyik királyi ügyész ur odanyilatkozott nyíltan, hogy: egyházi forumok nem illetékesek eskü bevételére s éppen azért az azon foru-

mok előtt tett hamis esküért, megkeresés után is, senkit nem üldöz, nem büntet meg az állam törvénye: tisztelettel kérdem a nagyságos ig. tanácsos urtól, mint egyszersmind jogtudostól: igaz-e ez? Hiszen, ha ez áll, hogy annak minő következményei lesznek úgy a vallás-erkölcsi életre, mint az államra nézve, melynek támasza, talpköve a tiszta erkölcs: még elgondolni is absurdum... Mivel magam s velem igen sokan eddig ezt a szublimált bölcsességet nem ismertük, úgy a magam, mint azon tisztársaim nevében, kik a fennebbi nyilatkozatról tudomást vevén, a legnagyobb mértékben megbotránkoztak: tisztelettel kérem feltett kérdésemre nagybecsű válaszát. Zabola, 1890. márc. 3-án.

Földes György,
ref. pap.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, márc. 9—10.

A két napon át folyt ülésen elnökölt Szász Domokos, püspök s váltakozva jelen voltak Br. Bánffy Dezső főgondnok, Sárkány Ferenc, Domokos Antal, Parádi Kálmán, Deák József, Dr. Vályi Gábor, Dr. Sárkány Lajos, Bodor Antal, Szász Béla.

Az időközben elnöki úton ellátott ügyek bejelentése és jóváhagyó tudásul vétele után, olvastatik dr. Felméri Lajos, egyetemi tanár levele, ki készséggel vállalkozik ama fölhívás teljesítésére, melylyel a föllállítandó egyházkerületi paedagogium tervezetének kidolgozására alkotott bizottság elnöki tisztének elvállalására kéretett föl; de jelzi, hogy a bizottsági tanácskozások csak a husvétli szünidők alkalmával lesznek megtarthatók. Az Ig-Tanács megnyugvással veszi tudásul az értesítést.

A tiszáninneri egyházkerület u. n. „Sárospataki irodalmi köre“, mely régebben a ref. népiskolák és középiskolák tankönyveinek kiadására vállalkozott s e téren évek óta tevékeny működést fejtett ki úgy, hogy az újabb rend idején a közoktatásügyi miniszter is több kiadványát approbálta, azt tapasztalván, hogy a testvér-egyházkerületek kiadványait nem részesítik a várt támogatásban, most azzal a kéréssel fordult hatóságunkhoz, hogy kiadványait vegye birálat alá s ennek alapján vegye föl azokat a saját autonom körében engedélyezett könyvek jegyzékébe, mi célra összes kiadványaiból 2—2 példányt küld be. Az Igazg. Tanács a népiskolai tankönyveket a nagy-enyedi tanító-képző tanári karának, a gimnázialis tankönyveket pedig a nagy-enyedi, majd a kolozsvári gimnázialis tanári karnak adja ki véleményes jelentéstételre, hogy aztán ennek alapján, megtehesse intézkedését.

A közoktatásügyi miniszter közli hatóságunkkal is a saját főnhatósága alatt álló tanintézetek tanári karaihoz intézett körrendeletét, melylyel a tanárok megengedhető mellék-foglalkozásainak ügyét szabályozta, s melyhez képest, a politikai lapok szerkesztésére egyáltalán nem s más közlönyök szerkesztésére is csak felsőbb engedéllyel vállalkozhatnak az illetők. Igazg. Tanácsunk tudásul veszi a miniszter közleményét s föntartja magának a

jogot, hogy a netaláni szükséghez képest, esetről-esetre tegye meg a kellő lépéseket.

Ugyancsak a közoktatásügyi miniszter fölhívja Ig-Tanácsunk figyelmét a héderfői iskolai állapotokra, a hol a másfél százan felül levő tanköteles számára csak egy tanterem s egy tanító áll rendelkezésre, mihez képest az esperes jelentéstételre szölyttatik föl.

A mohai iskola ügyei, a tanfelügyelő illetéktelen beavatkozása, a tanítónak az egyházi hatóság kikerülésével a közigazgatási hatóságokhoz való folyamodása és az egyházmegyei hatóság nem eléggé erélyes viselkedése nyomán, meglehetősen összebonyolódtak. A tanító házasodni készülvén, élés kamarára volna szüksége s mint látszik, a tanító kezdeményére, egy presbyterekből és egyháztagokból álló értekezlet, mely magát iskolaszéknek nevezte, noha a pap, az iskolaszék hivatalból való elnöke, jelen sem volt, abban állapotott meg, hogy a tanterem egyik részét el kell e célra rekeszteni, mit a tanfelügyelő jóváhagyott, ellenben a pap igen helyesen, presbyteriumot hívott össze, mely kimondta, hogy a tanterem fölött csak az egyházmegyei hatóság jóváhagyásával lehet határozni, az esperes pedig a helyett, hogy erélyesen intézkedett és az illetéktelen beavatkozást visszaútasította volna, az Igazg. Tanács elhatározása alá tetjesztette az ügyet. Az Igazg. Tanács tehát figyelmeztette a tanfelügyelőt az egyházi autonomia törvény-biztosította korlátaira, az esperest pedig útasította a tanító feleletre vonására és eljárása felöl a jelentéstételre, hogy a végintézkedés megtörténhessék.

A maros-vásárhelyi egyházközség f. évi költségvetése, igen jelentékeny tollhibák kiigazítása után, másodszor kerülvén ellátás alá, noha számtételei még most sem vágnak mindenkben össze, valamint igazolatlan változtatások is szerepelnek benne, tekintettel az előhaladt időszakra, a jelzett hibák kiigazításával, jóváhagyatik, a papi javadalmak kért felemelése fölött, azonban, ez úttal sem lehetett határozni, miután az egyházközség az Ig-Tanács egy korábbi leiratára, mely az egyházközség vagyoni ügyeinek rendezését és a közadózás kérdésének megoldását kezdeményezte, maig sem tette meg fölterjesztését.

A m.-köblösi egyházközség papi állomása betöltetlen levén, a fekvők haszonbérbe vannak adva s most a bérlet ideje lejárában levén, a fölött kell határozni, hogy a papi állomás betöltésére megtéteszenek-e a kellő lépések, avagy a bérlet ideje meghosszabbíttassék? Miután M.-Köblösnek társítása van célba véve s az ügy eldőlte az idei konventen megtörténik, az Igazg. Tanács a bérlet még egy évre való meghosszabítását mondja ki.

A sepsi-szent-györgyi kollegium Bodza-fordulói kocsmaháza, a regalé-jog megváltása nyomán, előbbi célját elveszítvén, értékesítéséről kell gondoskodni. Az előjáróság, tehát, tájékoztat kerevén, arra az eredményre jutott, hogy míg bérlet útján csak is évi 15 frt. bevételre lehet számítani, addig örök áron 100-) frtért lehetne a kocsmateltet eladni. Az Igazg. Tanács, természetesen,

ez utóbbi módot hagyja helybe, kikötésével azonban annak, hogy a tulajdonjog bekebelezése csak is a felelős elhelyezése s a másik felerész biztosítása után történhetik meg.

Póka-Kereszturi egyházközségünk egykori várhegyi malmát az állam Maros-szabályozási intézkedése korábban tönkre tevén, az egyházközség, annak idején, megnyerte az állam ellen indított kártérítési keresetét s ez úton jelentékeny váltás-összeghez jött, a régi malom helye és járulék-földjei, azonban, a távolság miatt, nehezen művelhetők, mihez képest, célszerűbbnek látszik eladóvá tételük s van is kínákozó vevő, ki a mintegy 25 hold fekvőért, melynek azonban egy része terméketlen ártér, 1100 forintnyi árt kínál. Az Igazgató-Tanács beleegyezik ugyan a fekvők eladásába, de a szabályok értelmében, a nyílt árverésen és részletenkint való eladást rendeli el, ez úton nagyobb bevétel levén remélhető.

Az immár régebben fölépült szent-lászlói templom műszaki felülvizsgálata most történvén meg és az állam-

építészeti hivatal fölkért szakközege, valamint ennek jelentése alapján, műszaki előadónk, egy pillérre nézve kifogásokat emelvén, a vállalkozónak a szerződés értelmében benlevő 500 frtnyi biztosítéki összege, további intézkedésig, csak 150 frt hiával adatik ki, fentartatván, természetesen, az építész teljes felelőssége is a kikötött időre.

Az udvarhelyi egyházközség kántori telke korábban eladatván, a kántor a leányiskola egy mellékelkén kapott lakást, de a telken egy kisebb hajlék bérbe levén adva, a bérlő és kántor között izetlenségek fordultak elő s most a kántor a bérben levő lakrész használati jogát is kéri magának. A kántor korábbi és mostani lakása közötti viszony nem levén a fölterjesztésben kellő módon feltüntetve, az Ig. Tanács előbb fölvilágosítást szerez be e kérdésre nézve.

A bere-kereszturi egyházközség a közalaptól tavaly nyert segélyösszegét temploma kijavítására kéri és kapja ki. (Vége következik.)

É—n.

T A R C A.

Szabadakarat és az iskolai nevelés.

(A görgényi tanítói fiókkör M.-Vécsen tartott gyűlésén felolvasatott.)

Uraim! Ismeretes a lélek három irányu tevékenysége, u. m. megismerő, érző és akaró-tevékenység. Mind három irányban különböző fokozatokat találunk. Az elsőben az érzékiség, értelmom és képzelem; másodikban az indulat, mely két ellentétet foglal magában: 1. öröm és 2. fájdalom; az akaró-tevékenység skálája pedig ez: ösztön, érzékiség, szokás, szenvedély és szabadakarat.

Nem szólva ez úttal a tanításnak és nevelésnek a megismerő és érző-tevékenység fejlesztését célzó működéséről, áttérek egyenesen a lélek akaró-tevékenységére s huzamosabban ennek végpontjánál, a szabadakaratnál állapodom meg.

A gyermeknél a szellemi erő ébredésével, nyilvánvaló az akarat-erő felébredése is. Nem csak tudni akarja ezt, megamart, pl. honnan az estve, honnan a világosság, hol terem a gabona, miből sütik a kenyeret, stb. nem csak érző tevékenysége nyilvánul: örvend a játéknak, búsul, ha eltörik játékszere, hanem kezd akarni is. Ez természetesen ösztönzerű csak. Ösztöne készíti játszani, futni, pihenni. A kívánságok előállanak. Szeretne kikocsizni, lóra ülni; vágyainak nincs határa, követeli a cifra ruhát, sarkantyus csizmát, kivilágított karácsonyfát; sőt még olyiknál a szenvedély is fellép s rab szolgává teszi a környezetet, neki kénytelen szolgálni apa, anya, nevelő, pesztra. A mi eszére jött, birni is óhajtja azonnal; egy kirakati tárgy (veres csákó, fa-ló) övé kell hogy legyen, mert, ha nem, rágyujt a sirásra.

Szóval, a miniatűr emberke áll előttünk, a maga ösztöneivel, kívánságaival, vágyaival és szenvedélyeivel; s hogy a kis punctum nem kész táblabíró, tanár, katona, oka (p-pu) a szabadakarat.

A szabadakaratot két irányban fogták fel a tudományban. Az egyik azt mondja: szabadakaratom van, csele-

kedhetem bármelyik pillanatban saját elhatározásom szerint. A másik rész vallja, hogy az erkölcsi tünemények épp oly szabályos törvényszerűség alá vannak vetve, mint a természetiek. Az első szerint, hogy én most e felolvasást itt önök előtt, uraim, tartsam, vagy ne, egyenesen saját akaratomtól függött; a második azt mondja: a felolvasás megírására kényszerített theologiai ismeretem, a nevelésügy iránti érdeklődésem, szereplési viszketeg, az önzés, hogy tanítónak toljam fel magamat (mert valamit csak tanulni akarnak talán; különben a pipázó teremben várnák felolvasásom óhajtva várt végét), a körülmény, hogy gazdasági ügyeim éppen megengedték (sarjum boglyába, buzám elvetve), az alkalom, miszerint kellő segédkönyvek felett rendelkeztem (Erkölciség szabadakarat nélkül. Dr. Öreg János) stb. Igen, s ha ezek közül bármelyik tényező hiányzik, bizonyos, hogy megkiméltem volna önöket, tisztelt hallgatóim!

S azt hiszem, ezekben talán el is árultam álláspontomat, mely engem a determinizmus hívévé tesz. Akaró tevékenységünk megvan lelkünkben, miként megvan a gyümölcsözési képesség a fában, de miként az almafa kényszerítve van batull, ponylik, renett, stb. fajokban hozni gyümölcsöt: úgy akaratom egy felsőbb, láthatatlan hatalom indító-okában határozódik. E láthatatlan felsőbb hatalom, mely mint a gravitáció törvénye összetartja az égi testeket, úgy akaratum felett kiméletlen vasszigorral uralkodik, az önök kezében t. tanító urak s ismeretes neve: a nevelés.

Lássuk, mi viszonyban van a szabadakarat tevékenysége az iskolai neveléssel, mely azt regulázni van hivatva.

Ha szabadakaratunk van, azon értelemben, mint az indeterminizmus tanítja, akkor az iskolai nevelés csupán a lélek megismerő és érző tevékenységének a fejlesztését célozza s nincs köze az akarat-erővel. Mondhatnók talán: megadja a lélek epikai és lírai tehetségét, de nem ad drámai erőt.

Az a gyermek, kit előbb a kirakat előtt mutaték be, a maga féltelen akaraterejével, ki csak lábával tappintson s

meghajolnak a nagyok, iskolába kerül. S önök, uraim, legelőbb is olyan kemény leckét tartanak, hogy a szegény zsarnok megtörik bele, kinek eddig minden szabadott, most csak a jó szabad. Későre kelni, meg nem mosdani, bármikor reggelizni, ha kell repetálni, tetszés szerint játszani, többé nem lehet; hanem a helyett: felkelni 7 órakor, öltözni fél 8-ig, akkor 15 perc alatt megreggelizni, az út az iskoláig 10 perc s alig marad 5 az elhelyezkedésre s ha még azt is meg akarja sparolni az otthonra, az önök szigorú tekintetét ki nem kerüli.

Azután meg, egy helyett ülni egy óráig, figyelmezni, utánmondani, mit ő eddig hirből sem ismert, mégis csak sok a szabadakarat rovására! Akarata megmaradt, de elvesztette szabadságát, s mégis éppen most nevezhetjük szabadnak: szabadnak a rosztól. Ez elemi szabadság-korlátozást magasabbak is követik. Önzése, mely eddig tág kielégítést nyert az édes otthon kényeztető légkörében, nem igen szívelheti, ha utolsó helyre kerül s ki eddig az anya becéje volt, esetleg, szégyenszemre állítatik. Ösztöne szerint dulakodik, ki kap érte. Szokása a fecsegés: itt nem áll módjában. És így tovább. Egész nevelésünk éppen az akarat irányítását célozza, mely bizony nem mindig egy a szabadsággal.

Mondhatnák talán: igaz, a gyermek, mint ilyen, tiltó szavak által nevelhető, hogy aztán, miután ember „szabad” lehessen. De hát, vajjon mi, nem éppen úgy determinált helyzetben vagyunk-e? És e helyzetet önöknek köszönhetjük t. tanító urak. A milyenné gyurtak, mint fazakas a sárt, olyanok vagyunk!

Az utcáskoron áll egy koldus. Alamizsnáért nyújtja reszkető kezét; s azt hiszik, hogy önöknek szabadságában áll, kivenni a bugyellárist, belemarkolni s abból több, vagy kevesebb, sárga, vagy fehér pénzdarábot odavetni? Ne higyjék! Ugy meg vannak kötve előbbi nevelésük által, hogy a szegény koldus, ha lélektan ismerő is volna, így hálálkodnék: „Áldja meg az isten tanítóit és szülőit!” Alamizsná jekért mindenesetre azoké a köszönet, a kik nevelték. Nem is tehetnék, hogy ne adjanak; akaratuk annyira kötve van, hogy nem állhatnak ellene.

Előttem van egy pénzes zacskó. Gazdája elfordult. Tanuk nincsenek. Gondolják talán, saját akaratomtól függ ellopni, vagy nem? Korántsem. Ez függ családfámtól fel úgy 4-5 izig, vérmérsékletemtől, anyagi viszonyaimtól, apám és anyám példaadásától, iskolai nevelésemtől; függ számtalan körülménytől.

És, vajjon, ha elhangzott a tárgyalási teremben az ügyész vádbeszéde az apagyilkos felett, ki kötél általi halálra kéri ítélni a vádlottat, mit mondhat a védő ügyvéd a tek. törvényszéknek, mikor a tény olyan világos: az apa szobájában dolgozott, a fiu puskát ragadott és meglötte.

„Igen, tekintetes törvényszék, halljuk a védőtől, kérem figyelembe venni védecem nevelését és családi viszonyait, Anyja életével fizette lételet. Mostohája legkevésbé sem tudta, mi a gyermek-nevelés; üldözött lett már élte hajnalán, nem ismerte, mi az anyai tej, nem tanulta, mi a szeretet. Apját az anyagi gondok elfoglalva, nem ért reá, gyermeke neveléséről gondoskodni, s míg azt hitte, gyermeke az isko-

lában szorgalmasan tanul, városvégi korcsmákban töltötte életét. Jött az anyagi bukás, s hogy az erkölcsét fegyverrel bizonyította be, az előbbiekből matematikai pontossággal következik, stb.

Kivel szavaznának önök, tanító urak: az ügyésszel-e, vagy a védővel?

Egy fiatal ember „consilium abeundit” kapott az enyedi gimnáziumban. Az elbusult apa a tauári-karnak ezt mondotta: „Reátok biztam, kezetek alá nem szollottam, ti neveltétek, ti tanítottátok, ti csináltatok belőle gazembert!” És az apának volt némi igaza.

Végzetlenül sok mindentől függ az ember „énje,” a karakter. Játsszótársak, testvérek, tanulótársak, utazás, olvasás, tanítás, születés, korszellem s más mellék-körülmények, együtt teszik a jellemet. Erről, persze, a legtöbb ember éppen oly kevéssé tud, mint a növény nem tudja, hogy meleg, nedvesség, táplálék, oltás, nyésés kellett ahhoz, hogy ő ilyen, vagy amolyan gyümölcsöt hozzon. A fa egyszerre át nem alakulhat más fává, épp úgy az ember, egyszerre meg nem változtathatja jellemét. Az erényes nem lehet egyenesen büns és viszont. Nem úgy áll a dolog, hogy felteszem a pápaszemet, karszékbe ereszkedem, pipára gyujtok s aztán szépen elhatározom, hogy gazember legyek-e, vagy becsületes? Nem. Ez a jelenség természetellenes volna. Az lehet, hogy két út áll előttem: választhatom a jót, vagy a rosztat, de a választás kinek-kinek olyan bizonyos, mint a kétszerkettő, a saját én-je szerint. Megöljem-e felebarátomat, vagy ne? Erre Rózsa Sándor határozott igennel, egy más határozott nemmel felel.

Az, a mit mi közönségesen lelkiismeretnek nevezünk, nem velünk született önálló tehetség, hanem hosszas fejlődésnek az eredménye. Hogy más az erényes ember lelkiismerete, mint a rablóvezéré, azt hiszem, nem szorul bizonyításra. E belső porkoláb sanyargat sokakat, kínoz, szenvedtet addig, míg a koporsó fedele reájok nem borul; mások oly édesen alusznak mellette, mint az égnek angyalai.

Relatív, viszonylagos dolog erény és bűn egyiránt. Mondhatnák erre, de hiszen akkor nem lehet szó jutalomról és büntetésről sem. Mi érdeme van avagy a billiard golyónak, ha bizonyos szög alatt lökve, biztosra üti a fikát? Ellenkezőleg, mi kárhozzatni való benne? A feldobott labda leesik; a kilőtt golyó bizonyos sebességgel tova fut. Ha ily bizonyosságon nyugosznak az erkölcsi cselekedetek is, akkor miért az elismerés, méltánylás, jutalmazás, vagy az ellenkező, a feddés, dorgálás és büntetés?

Megvallva, e kérdésre csak úgy röviden felelni, alig lehet. A meglökött billiard-golyó, a feldobott labda, a kilőtt golyó természeti törvényeknek engedelmeskednek, a melyeket egyáltalán nem szoktunk méltányolni, vagy kárhozzatni, csak csodálni. Az áldást hozó eső, vagy a félelmes vilám egyiránt csodálatunk tárgyai, de nem lehet kritizálni, mert öntudatlan törvényen alapszanak. Más az erkölcsi törvény; ott öntudatosságról van szó, mely más elbírálás alá jő. A társadalomban vannak bizonyos konvencionális törvények, melyek mindenki által megtartandók. Nem törvényes kényszer ugyan, hanem társadalmi szükség. Egy ilyen kis társadalom az iskola. Itt pl. általános szabály: a jó tanulás.

Ha most valaki eleget tesz ennek, megérdemli dicséretünket, vagy jutalmunkat, mert engedelmeskedett az általános szabálynak, míg a más, ha nem tanul jól, feddésre, vagy büntetésre érdemes. Ne volna iskolarendszer általán, akkor kérdésbe sem jőne: ha valaki tanul-e. vagy nem?

Meg aztán, a büntetés és jutalmazás sem a bevégeződött rosszat, sem a bevégeződött (már kifejtett) jót illeti s nem közvetlen a kéz alatti bűnös, vagy erényes cselekedetre, hanem a legtöbbször mint nevelő-eszköz, a jövőre vonatkozik. X. nem kapott ebédet, mert nem tudta, hogy hogy hívják a kínai császárt. Ez a büntetés, mint ilyen, igen hathatós eszköz arra, hogy X öcsém jövőre megtanulja a történelmet s ne felejtse el a kínai császárt. N. két almát kapott, mert hamarabb megmondta, mennyi 7-szer 9, mint K.N-nek még nem nagy érdeme, hogy örökölte apja és anyja észtehetségét s jobban vált az esze, de a jutalom tovább sarkalja a tanulásra s K.-ban is felébreszti a vágyat, jövőre figyelni s szorgalom által oda törekedni, hogy jutalmat kaphasson, ergo, jó lehessen.

(Folytatása következik.)

Csekme Ferenc.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Főtiszt Szász Domokos, püspök aa. e hó 11-én Budapestre utazott, részt veendő a dom. segélyosztó bizottságnak 12-én és 13-án tartandó ülésin.

— A folyó évi konvent, az elnökség hivatalos tudósítása szerint, ápril 14-én ül össze. A meghívókat a konventi tagoknak most küldi szét a püspöki hivatal.

= A Károlyi-émlékre és alapra küldöttek az Ig. Tanácshoz, 1. Mátéka József, a bürgezdí egyházközség nevében: 4 frt. 2. Lénárt József esperes aa. által a görgényi egyház megyében összegyűlt 52 frt 20 kr. Adakozók: Abafáji egyházközség 20 kr. Szabó Sámuel lelkész 50 kr. beresztelki egyházközség 1 frt. M. bölkényi eklézsia 1 frt. disznajói eklézsia 1 frt. a disznajói hívek 1 frt. falfalusi eklézsia 1 frt. k. fülöpösi eklézsia 50 kr. Pataki Dénes lelk. és hívei 50 kr. M. fülöpösi eklézsia 40 kr. Zilinczy Pál és hívei 60 kr. geryeszegi eklézsia 1 frt. Csekme Ferenc lelkész 50 kr. görgény-szentimrei eklézsia 50 kr. Székely Ferenc lelkész és Benke Mór tanító 50 kr. pókakereszturi eklézsia 5 frt. Farkas Károly lelkész és hívei 4 frt 20 kr. körtvefáji eklézsia 50 kr. magyarói eklézsia 5 frt. Lénárt József esperes 1 frt. m. péterlaki eklézsia 1 frt. a hívek 2 frt. m. régeni eklézsia 1 frt 50 kr. Balázs József lelkész 50 kr. nagyölyvesi eklézsia 10 kr. a hívek 30 kr. pókai eklézsia 1 frt. Teleki József lelkész 50 kr. radnótfái eklézsia 50 kr. Gergely Lajos lelkész és Szabó Miklós tanító 50 kr. Vályi János u.-szentpéteri lelkész és hívei 3 frt 10 kr. v. szentiváni eklézsia 50 kr. Bod Sándor lelkész és hívei 1 frt. Kovács Ákos taneji körlelkész 50 kr. tekei eklézsia 2 frt. m. vécsi eklézsia hívei 1 frt 30 kr. görgényi egyházmegye 10 frt. Összesen: 52 frt. 20 kr. 3., A sz. udvarhelyi ref. kollegium eljárásága küldött 12 frt 70 krt. Adakoztak: Sebesi Ákos 1 frt. dr. Mezei Ödön 1 frt. Félegyházi Antal 1 frt. Szakács Mózes 1 frt. Olasz Gyula 1 frt. Gönci Lajos 1 frt. Kovács Dániel 1 frt. Dr. Nagy Sámuel 1 frt. Bod Károly 1 frt. Kóbori János 50 kr. Ilyés István 1 frt. Kovács Sándor 40 kr. Németh Sándor 50 kr. Fábíán Márton 40 kr. Szász Márton 40 kr. Zayzon Gábor 50 kr. Összesen: 12 frt. 70 kr. Az Ig. Tanácshoz érkezett ez adakozások összege 68 frt 90 kr. Lapunkhoz küldötték be: a magyarókeréki egyház és lel-

késze, Barabás Árpád, aa, 2 forint., a torboszlói egyház 2 frt Borbáth Pál, csikszeredai körlelkész aa, gyűjtése 8 frt 30 kr. E közleményünk összege 12 frt 30 kr. E szerint, egyházkerületünk adománya a mai napig 441 frt, 81 kr.

= A Károlyi-émlékre és alapra lapunknál begyűlt és a 9-ik számig nyilvánosan nyugtatványozott összegeket és pedig február 14-én 47 frtot és 89 krt február 26-án 81 frtot és 86 krt. felküldvén az Igazg. Tanácshoz, onnan a következő értesítést vettük. 538—1890. Nagytiszteletű szerkesztő ur! Károli Gáspár emlékének megörökítésére, adakozások gyűjtése eredményeül, beküldött 129 frt. 75 kr, egy-százhuszonkilenc forint 75 kr. összeg átvételét nyugtatványozva, tudatjuk, hogy ezen összeget rendeltetése helyére juttattuk. Az erd. ev. ref. Egyházkerület Igazg. Tanácsától, Kolozsvárt, 1890. március hó 3-án. Szász Domokos, ref. püspök, mint elnök. Bodor Antal, titkár.

= Az első gyermek-isteni tisztelet Déván folyó hó 2-án tartatott meg, az ottani állami leányiskola egyik tantermében, melyet az iskola gondnoksága a legszivesebb készséggel bocsátott rendelkezésre. Az istentisztelet, mint a templomi, éneklésből, imádkozásból és prédikációból állott, a lelkész vezetése alatt, a kántor közreműködésével. Öröm volt hallgatni a leánysereg gyönyörű éneklését, mely harmonium kísérettel, igazán megrezegtette a szívek húrjait s nagy lelki élvezetet szerzett a szép számban megjelent hallgató közönségnek. A lelkész imája és beszéde egészen a gyermekek értelméhez és szükségéhez volt alkalmazva. Az Istennek eme parancsa alapján: „Tiszteld apádat és anyádat“ fejtegette, hogy mit nyerne a gyermekek szülőiktől és hogy mivel tartoznak ezért szüleiknek? A leánykák mélyen meghatva, sokszor elérzékenyülve, könnyes szemekkel hallgatták a lelkész szívből fakadt szavait és nagy szeretettel elmondott intéseit. Nagyban emelte az ünnepély jelentőségét az egyházközség főgondnokának (László Ignác) és két presbyterének (Réthi Lajos és Németh László), valamint az egész tanítónői személyzetnek jelenléte is, kik maguk is megindulva, örömkönnyek közt fejezték ki köszönetüket, a fíradozása gyümölcsében méltán gyönyörködő lelkésznek. Március 16-án a fiuk számára fog isteni tisztelet tartatni az állami fiúiskola helyiségében „s azután mindig két hetenkint ismétlődve és váltakozva a gyülekezet két nemű csemetéi között. Kívánjuk, hogy a szép kezdetnek szép folytatása és hovatovább gazdagabb gyümölcsözése legyen.

= A kovásznai ev. ref. egyház arany könyve. A kovásznai ref. egyház képviselete nem régiben gyűlést tartott, melyen egyhangulag és nagy lelkesedéssel elhatározták a lelkes székelyek, hogy a nagy templomban levő régi és használhatatlan orgona helyett még a jelen év folyamán egy új és díszes orgonát fognak felállítani a kőzadakozásból. E határozat folytán, mindjárt más nap megindultam egy pár buzgó presbyter kíséretében, gyűjteni a szent célra. És istené legyen érte a dicsőség, lelkes híveim nagy örömmel, egymással versenyezve, adakoztak az orgonára annyira, hogy néhány nap alatt több mint 800, azaz, nyolcszáz o. é. frt. áldozatot hoztak e célra, pedig még gyűlekezetünk egy jó nagy részénél nem kéregettem. A lelkes adakozók mindnyájan, kivétel nélkül, kiváló dicséretet és köszönetet érdemelnek egyházunk részéről. Az adakozók, istennek hála, annyian vannak, hogy lehetetlen neveiket egytől-egyig közölni. De mégis engedtessek meg, hogy egyet névszerint közöljek. Nevezetesen, Bagoly György és neje Kovács Juliánna, kik mindketten unitáriusok, a mi létesítendő új orgonánkra 100, azaz, száz o. é. forintot adományoztak és azt azonnal le is fizették. És még egy szép adomány. Özv. Balogh Gergelyné, született Bogdán Rebeka aa. azon

alkalomból, hogy a kovásznai gyülekezetben először osztottam urvacsorát, a kis templom urasztalára egy nagyon szép terítőt ajándékozott. Mindezen tények maguk beszélnek magukért. Adjon isten sok ilyen lelkes hívőt, a mi erdélyi Si-onunknak. Kovászna, 1890. márc. 6. Szóts Gerő.

= Nyilvános köszönet. Mező-ménesi birtokos tek. Egerházi Ödön ur, szegény leány-egyházközségem iránt viseltető szives jó indulatát azzal mutatá ki, hogy ennek felekezeti iskolája részére 15 frtot sziveskedett adományozni. Fogadja ezért a kegyes szívü adakozó, a nyilvánosság terén, a magam és leány-egyházközségem nevében a legőszintébb há-lás köszönetemet. M.-Ménés, 1890. márc. 5. F á b i á n F e - r e n c. ev. ref. lelkész.

= A görög nyelv ügye A közoktatási miniszteriumban behatóan foglalkoznak azzal a tervvel, hogy a görög nyelv fakultatívú tétessék. A „Közoktatási Szemle“ pedig most arról ad hirt, hogy a miniszterium ez ügyben már egész programmszerű megállapodásig jutott. E hírek szerint, a miniszterium tervezetének főbb pontjai ezek lennének: az ötödik osztályban való beiratkozáskor a tanuló azon alternatív kérdés elé állítatnék: akarja-e a görög nyelvet tanulni, vagy helyette azt a másik tárgyat, mely a görög helyett tétetik a tantervbe? A ki vállalkozik rá, arra nézve a görög kötelező lesz; a ki pedig nem akar a görögre beiratkozni, az a négy felső osztályon keresztül (összesen 16 órában) köteles azt a másik tárgyat tanulni. De hogy ez a másik tárgy mi legyen, arra nézve még nincs megállapodás. Hir szerint három

felfogás küzd egymással. Az első az ábrázoló mértant tenné a görög helyett alternative kötelező tárgygyá; a másik a francia nyelvet; míg a harmadik javaslat szerint fele idő magyar irodalmi olvasmányokra volna fordítandó, különös tekintettel görög klasszikusoknak magyar nyelven való olvasására. míg heti két óra latin olvasmányokra jutna.

= Március 15-én a dévai reform. egyházközség templomában, szónoklattal egybekötött hálaadó isteni tisztelet fog tartatni, melyre az ottan létező állami, megyei és városi összes hatóságok, valamint az egyes testületek meghivattak. Szép tanubizonyossága ez is ottani hiveink vallásos és hazafias buzgalmának.

= A nem régen elhalt egyházi költőről és papról, Gerokról, beszélnek e csinos anekdotát. Egyszer gondolatokban elmélyedve, sétált a királyi kert fasorai között, kezében esernyővel, melyet ovatosságból mindig magával vitt. Nem messze tőle, egy feltűnően csinos nő haladt, nem is gondolva rá, hogy eső lehet. Egyszerre nehéz cseppekben kezd hullani az istennek áldása és a lovagias pap odasiet a nő-hez, védelmet nyújt az eső ellen, és a bájos ismeretlent egész hazáig kíséri. Az ajtóban Gerok megkérdezte, hogy „kihez van szerencséje?“ „Ah, uram. ön nem jár az operába; különben ismerné a stuttgarteri első énekesnőt. Hát, önben kit tisztelhetek?“ „Ugy látszik, ön nem jár templomba, mondá Gerok, különben ismerné azt, kit minden vallásos, kegyes lélek ismer: én a prélátus, Gerok vagyok.“ Eddig van.

HIVATALOS RÉSZ.

555—1890.

FIGYELMEZTETÉS.

A külföldi egyetemeket látogató azon theologus ifjak, a kik egyházkerületünk kezelése alatt álló segély-alap jövedelméből való részesítésre reá vannak szorulva, értesítetnek, hogy Igazg. Tanácsunk a segély kiosztása felett idei április hó 8-án tartandó ülésében fog határozni, mikor is csak azon kérvények vétetnek tárgyalás alá, melyek a gyűlés előtt legalább már két nappal be lesznek nyújtva.

A kérvényhez csatolandó: a középiskolai és theologiai tanfolyam végzéséről szóló bizonyítvány. hiteles másolatban; az egyetemi lecke-könyv (index) s hivatalos bizonyítvány kérelmes szüleinek vagyoni helyzetét és család tagjainak számát feltüntető bizonyítvány s végül, kimutatandó az, hogy kérelmes honnan és mily összegű segélyeket kap.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának Kolozsvárt, 1890. márc. hó 5-én tartott üléséből.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

299—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyház-megyébe kebelezett katonai leány-egyházközség lévitái állomására ezennel, harmadszor, pályázat nyitattik.

Javaldalma: gazdasági épületekkel és veteményes kerttel ellátott tisztességes lakás és 188 frt. 73 kr. mely értékéből 63 frt. 63 kr. központi segély.

Pályázati határnap március 31. Folyamodványok nagy. Somkerek Miklós esperes aához küldendők, Székre.

Kolozsvárt, 1890. márc. 5. *Szász Domokos,*
erd. ref. püspök.

154—1890.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyszéki egyházmegyébe kebelezett bethfalvi egyházközség IV. oszt. papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javaldalma: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és 341 frt. 25 kr. egyházhatósági beclés szerint.

Pályázati határnap, ápril 20. Folyamodványok nagy. Menyhárt András esperes aához küldendők, Kecsetbe, (u. p. Sz.-Udvarhely.)

Kolozsvárt, 1890. márc. 6. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

217—1890.

HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Hátszegi Verner Ottilia férjét ugyancsak hátszegi ev. ref. Erdélyi Györgyöt, a ki öt öt évvel ezelőtt hűtlenül elhagyta, s holléte nem tudható, ezennel hirdetményesen idéz-teti, hogy mostantól számítva 6 hónap alatt jelenjék meg a vajdahunyadi ref. egyházmegye házassági törvényszéke előtt, a hol idéztetők felperes, a 6 hó elteltével, ellene a házassági válópert megkezdeni és lejártni fogja.

A hunyadmegyei ev. ref. esperesi hivataltól. Kelt, Tordoson, 1890. márc. hó 6-án. Bartha Lajos, ref. esperes.
171 1890. MEGHIVÓ.

A széki egyházmegyében ez évi márc. hó 24-én, Szamosujvárt, délután 3 órakor, a szokott helyen, házassági törvényszéki ülés tartatik, melyre a t. tagtárs urak és érdekeltek tisztelettel meghivatnak. Szék, 1890. márc. 8-án. Somkerek Miklós, esperes.

189—1890.

MEGHIVÓ.

A kézdii egyházmegye közgyűlésének m. tt. tagjai f. hó 29-én, délelőtt 9 órakor kezdődőleg, Kézdii-Vásárhelyt, a tanácsház nagy termében tartandó rendkívüli közgyűlésre tisztelettel meghívom. Felkérem tiszt, afait, ezen közgyűlés tartásáról annak t. világi és tanító-képviselő tagjait értesíteni sziveskedjenek.

A közgyűlés tárgyai: 1. Esperesi előterjesztés. 2. Leiratok felolvasása. 3. Jelentés az egyházmegyei tanács időközi ügyviteléről s kapcsolatosan az országos közalap 1889. évi és az egyházmegyei pénztárnok számadásának megvizsgálásáról. 4. A Kolozsvárt felállítandó theol. akadémi. és paedagogium javára alapítvány tevése. 5. Intézkedés a Székely-Mikó-kollegium szárnyépületének építési költségeihez való hozzájárulás tárgyában. 6. Az 1889. évi államsegélyben részesedését beadott kérvények felülvizsgálása. 7. Beadványok, indítványok.

Ez alkalommal felbivom tiszt. lelkésztársaimat, tanító afiát és az egyházközségeket, hogy ha az 1889. évi államsegélyben részesedésért folyamodni akarnak, kérvényeiket a közgyűlés tartása előtt hozzám adják be.

Lécfalván, 1890. márc. 7-én Zoltáni Elek, esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1890. MÁRCIUS 20.

12. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A napi kérdések csoportosítása és a helyzet szignaturája.

(Vége.)

Magasztos célja felé sok különböző tényezők közreműködésével haladhat; szüksége van egyházközségekre, iskolákra tanulókkal és tanítókkal, templomokra papokkal és halgatókkal, kollegiumokra tanárokkal és növendékekkel, stb. kik a magyarországi evangelium szerint reformált egyetemes egyház kötelékében, mint létszervek működnek, lévén maga az egyetemes ref. egyház maga is egy teljes, folytonos fejlődésre, gyümölcsözősre általt egész organizmus, mint ilyen, beplántálva a magyar állami és nemzeti élet mezéjére. Abban az organizmusban a részek vannak az egészért és az egész a részekért. Legyenek csak kiéheztetve, satnya életre általva a szervek, megérzi azt az egész. Örömmel hallom érdekelt és nem érdekelt felektől, a kik pedig az idők jeleit, alkotásait meg tudják itélni, hogy a magyarországi kálvinista egyetemes egyház a magyar nemzeti egység, szellem, miveltség érdekében oly munkásságot fejt ki, melyhez hasonlót csak a nagy Bethlen Gábor fejedelmi uralkodása mutathat fel; e működésből arra az eredményre jutottak, ezt is az intelligenciától hallom, hogy az egyetemes egyház vagyoniilag is oly gazdag, hogy saját szükségleteit bőven kielégítheti s kétségbe vonják, hogy a hivek áldozatkészségére, megadóztatására szükség lenne; kétségbe vonják, hogy annak létezése, virágzása a hiveknek, mint élőtökének közreműködésétől függene; az ők érdeklődése az egyház-politikai egyház-közigazgatási, törvénykezési s ezekkel kapcsolatos kérdések körül központosul, ezekben kulminál autonomikus érzületük, gondolkodásuk, tevékenységük, mintha az egyetemes egyház egy jogi testület volna, ad normam, jogi állam. Ha ezen állaspontnak megfelelőleg kifogástalanul foly-

nak a dolgok, minden rendén van; a vérző sebek, gyöngye erők, elégtelen eszközök, kimerültség, nem jönnek tekintetbe: meg kell lenni, punctum Ez a „meg kell lenni“ kéréshetetlen valami: visszatartja a papnak úgy is csekély fizetéséből a tűzkár biztosítási díjakat, közpénztári, közigazgatási illetékeket, a papokat kényszeríti, hogy hordozzák az egyházi épületek javítását, kerítések fentartását, mert ha a politikai, avagy törvényeségi tisztviselők segélyét veszi igénybe, háborúságot, ávertálást provokál; az a „meg kell lenni“ különösen feltünteti a mi szánalmas, hogy ne mondjam, nevetséges, talán komikus helyzetünket, mikor sem az egyházat, sem a reánk tiszteletből bizott társadalmi, avagy más állásokat szegénységünk miatt kellőleg sem mi, mint papok, sem egyházközségeink nem reprezentálhatják. Tudom, hogy vannak örvendetes kivételek, hol mindez nincsen így; de ott, a hol a ref. egyházak elszortan, idegen elemek közé vannak ékelve, hol minden egy személy magyar reformátusnak több, mint 90-95, két-három más felekezetű és nemzetiségű honpolgár felel meg: ott egyáltalában ez a helyzet, ez a gondolkodás, ez az irány.*) Annak megítélését, hogy ez, a kényszer helyzetből kifolyólag, mennyiben helyes, vagy nem helyes, mily hatással van az egyházi autonomiára, mellőzöm; elég legyen, kifejezést adni azon vádnak, mely minket, kálvinista papokat, sőt kategorice, magát az egyetemes egyházat teszi felelőssé azért, hogy sok magyar család vesztette el magyar jellegét s olvadt be az idegen ajkuak közé itt nem az egyéni individualizmus, egyéni autonomia, hanem

*) Nagy-Küküllőmegye szentágothai járásában a lakó-sok száma 29,017; ebből magyar 437; vallásra nézve református 300, kik 31 községben elszortan élnek; legtöbbbe vannak Bürkösön, hol e járásban az egyetlen ref. egyház, mint központi egyház, tengődik. A regale-váltásá meg-történtével s az ezzel kapcsolatos nemes birtokosi (kegyuri) segély elvesztésével fennállatása ennek is kétséges. H. I.

az egyetemes egyház, mint személy, van illetve, mint a mely nem adta meg a szükséges eszközöket. A ki ismeretes a prot. autonomia lényegével, valódi értékükre le tudja szállítani a vádak alaposságát, de a mi vidékeinken a jogi állam, alkotmányosság szemüvegén néznek, a mi bizony, más világításban tünteti fel az egészet, mely minket, papokat is, ha nekünk ez idő szerint mint fölösleges rosszaknak, csak ugyan létezni kell, inkább szeretne állami hivatalnokoknak, mint az ige hirdetőinek tekinteni. Intő jele ez az idők folyásának; a társadalmi nagy átalakulások derengő hajnalán bizonyosan oly heves megpróbáltatások, küzdelmek várakoznak reánk, melyeket elődeink megharcoltak a hitnek és lelkesedésnek erejével, de mi, ha az anyagi támogatás is segítségünkre nem jön, azokat meg nem harcolhatjuk. Az egyetemes ev. ref. egyház, az ő szervezetével, autonomiájával a magyar nemzeti egység és nemzeti fejlődés egyik leghatalmasabb tényezője, mint ilyen, nem pedig önző vágyaink, kívánságaink kielégítése követeli a támogatást. Mi, mint individuumok, ha meg kell lenni, nagy számmal, kézi munkával is lemorzsoljuk valahogy hátra levő napjainkat, de mint kálvinista papokat ez meg nem illet, nincs helyünk az élet vásárpiacán, a felkorbácsolt szenvedélyek árjában, az utcai kirakatok álványain.

Végezetre, ha jól értettem meg, korunk azt a tantételt állította fel, hogy a társadalmi embernek összes szellemi, értelmi és anyagi erejét, sőt magát az életet is a kultúra, civilizáció szolgálatában kell érvényesíteni de ugyan akkor azzal is vádolja a társadalmi embert, hogy a kultúra civilizáció befolyása alatt, ennek rohamos követeléseivel szemben, élet-viszonyai berendezésénél oly tulságos igényeket állít fel, melyek erejét messze túl haladják, melyeknek a legnagyobb erő kifejtéssel sem tehet eleget s így sebes léptekkel rohan a romlás, pusztulás, elsatnyulás meredek lejtőjén, illuzoriussá teszi magát a kultúrát, civilizációt is. Megvallom, hogy az én vastag kálvinista koponyám nem tud kigázolni ebből a cirkulus viciozusból, legfőleg annyiért meg belőle, hogy ha csakugyan úgy van a dolog, a mint állítják, akkor a társadalmi ember, in ultima analysi, nem szabadakarattal, függetlenül cselekvő alany (subjectum) hanem egy passiv

objectum s így individualizmusról, egyéni autonomiaról legfőleg oly értelemben lehet beszélni, mint a Fekete tenger, vagy ha úgy tetszik, a Közép-tenger, vagy ha még tovább megyünk, az atlánti oceán víztömegében a Szamos folyórúl.

Horváth István,
bükkösi ev. ref. pap.

Paragrafusok.

A törvény hatalom, mely oltalmaz, megvéd a méltatlan támadások ellen; kiméri a határt, hogy jogaink gyakorlásában meddig léphetünk; kötelességeket szab előnkbe és azoknak elmulasztása e étén büntetéssel sújt. A paragrafus olyan, mint a bilincs, mely megköt és nem enged semmi kitérést; a ki azoknak hatalmában van, nem tehet egyebet, mint engedelmessé válni. A törvény szigorán testvériség, barátság nem enyhíthet semmit; a bíró sem szegheti meg annak parancsát, mert különben az ítélőszékből a vádlottak padjára kerül. A törvény szigora kényszerítette Epaminondást és Brutust, hogy gyermeküket halálra ítéljék. Krisztus is így szól: nem azért jöttem, hogy a törvényt megrontsam, hanem inkább azért, hogy azt betöltsem. Ha a moral terére mennék és az érveket onnan kezdeném összehordani, akkor is mind olyan konszekvenciákhoz jutnék, melyek a törvénynek támaszai lennének. A törvényt meg kell tartania főlebbvalónak, alattvalónak egyiránt. A törvényt meghozza a zöld asztalnál az elmélet, de annak életrevalóságát megpróbálja, mint tűz az aranyat, a gyakorlati élet. S a mig érvényben áll, ellene cselekedni, senkinek sem szabad; azonban, változtatni rajta, a törvényhozó testületnek, mely azt alkotta, mindig jogában áll. És ha a mű a javítással tökéletesedik, ez bizonyára az alkotónak válik dicsőségére. Pygmaeon, midőn szobrot alkotott, addig egyengette, javítgatta, mig keze alatt egy női alak idomai tökéletesen ki nem domborodtak. És végre, megelevenedett a szobor, az életé lett, mert alkotója addig javítgattott, mig tökéletességre tudta vinni művet. A törvény is emberi mű, hideg, merev betűkből áll, de ha tökéletesíteni tudják, megelevenül és az életé lesz.

De most veszem észre, hogy hosszú prefációba kezdtem, pedig kicsi testhez nem illik nagy fej. Minden további szó nélkül hát fordítsunk a törvénykönyv 77-ik lapjára s ott megtaláljuk ama paragrafusokat, melyekről szólni akarok.

A múlt őszi tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 72-ik száma alatt láthatólag, a 283. cikke is javítást, kiegészítést nyert, a mennyiben a széki egyházmegye kérésére kimondatott, hogy a pap halálát követő Szent-György, avagy Szent-Mihály napig eső jövedelem az utódokra nézve „a pap hagyatékának tekintendő.“ Tehát, ez mint az utódok öröksége el nem vehető sem a gyámintézet, sem az ekklézsia, sem a belépő pap javára.

Vessük szemünket a 288-ik cikkelyre, mely azt

mondja hogy „azon egyházközségekben, melyekben a papi állomás nem a pap halála nyomán üresedett meg, vagy a melyekben az özvegy-árvai javadalom igénybe véve nincs, a pályázat köröztetésére kitűzött idő letelte után csak némi javadalmazás mellett rendelhet papot az esperes, a vásár- vagy ünnepnap isteni-tisztelet megtartására.“

Ez a cikkely azon esetekre vonatkozik, mikor lemondás, továbblépés, vagy elmozdítás következtében üresedik meg a papi állomás. De az a „vagy“ kötszón kezdődő interjektum, a mely azt is hangsúlyozza, hogy „a melyekben az özvegy-árvai javadalom igénybe véve nincs:“ félreértésekre, elmagyarázásokra vezethet s gondolkodóba ejtheti az illető espereseket, hogy miként járjanak el ilyen esetekben? Mert hát itt is előállhat az idézett interjektum alapján a javadalom igénybe vételére a gyámintézet és ehez jogot is formálhat annyival inkább, mert a 283. cikkely utolsó bekezdésében az áll, hogy „ha kegyjavadalomra jogosult nincs, a kegyjavadalom az első félév alatt az egyházmegyei özvegy-árvai alapot illeti.“ Tehát, a 288-ik cikkely közbevetett és főnőbb szórúl-szóra idézett mondatocskája könnyen zavarokra adhat okot.

A példa világosít. Konkrét esetekre hivatkozom. Ugyanis, a marosi egyházmegyében a múlt év folytán üresedésbe jött a kibédi és karácsonfalvi papi állomás, de egyikben sem maradt kegyjavadalomra jogosult. Az esperes fölterjesztette mind kettőt az egyházi főhatósághoz köröztetés végett. A kibédi papi állomás betöltése el is rendeltetett, kifogás nélkül; azonban, a karácsonfalvi állomás betöltése elhalasztatott későbbre azon okon, hogy az ottani jövedelem „az első félév alatt az özvegy-árvai alapot illeti.“ Ez intézkedést némelyek fejcsóválással fogadták és fennakadtak rajta. Miért? Azért, mert a 288-ik cikkelybe oda van szurva az a mondatocska, melyet már főnőbb idéztem, s a mely a 283-ik cikkely utolsó bekezdésére látszik vonatkozni és így azon föltevést keltheti föl, hogy Kibéden is éppen úgy, mint Karácsonfalván, az első félévi jövedelem a gyámintézetet illette volna. A kibédi állomás továbblépés, a karácsonfalvi pedig halál nyomán jött üresedésbe.

A ki a sorok közt olvasni tud könnyen beláthatja, hogy a 283-ik és 288-ik cikkely éppen nem azonosítani, sőt megkülönböztetni akarja azt az esetet, midőn a papi állomás a pap halála miatt üresedett meg azon esettől, melyben az állomás nem a pap halála nyomán üresedik meg. De a 288-ik cikkelybe beleszúzott mellékmondat éppen a törvény intenciójának tiszta felfoghatását zavarja meg. Különben is, a törvény, mely az egyöntetű eljárásnak kell hogy zsinormértéke legyen, nem tűri meg a sorok közt való olvasás erre meg amarra csavarodható okoskodásait. A törvény olyan, mint a kiadott parancs, melylyel szemben nincs helye a feleselgetésnek, mert feltétlen engedelmisséget kíván. A sorok közti olvasással, mely azt találgatja, hogy mi rejlik a szavak háta mögött, nem bujhatunk ki annak kötelező hatalma alól; a

törvénynek egyenes parancsát kell teljesítenünk szó szerint, úgy a hogy az ki van mondva. A kimondott szavak szerint kell cselekednünk, mint az egykori rekrutának, ki midőn először állíttatott őrhelyre, főlebbvalójától azt a parancsot nyervén, hogy attól, ki feléje közeledik az éj homályában, háromszor kérdezze meg, hogy „ki vagy?“ S ha a harmadik kérdésre sem felel, akkor „a djon tüzet neki!“ A rekruta felé csakugyan ment is egy olyan ember, a ki a harmadik kérdésre sem adott feleletet. S akkor a rekruta, hogy a parancs teljesítve legyen, hirtelenében csehelni kezdett és taplót gyújtván, „tüzet“ adott neki.

Bár, ama rekrutánál mi jobban megértjük a cikkelynek parancsát, de szavától mi se távozhatunk messze, akár mennyire szokva lennénk is az új törvényvel.

A papi állomás halál bekövetkezése nélkül megüresedhetik nyugalomba vonulás esetén is. S ekkor sem lehet szó „özvegy-árvai javadalom-“ról; mert az a jövedelem, mit a nyugalomba helyezett pap élvez, egész halálig és így néha hosszú időre, rendszeresített félfizetés, melyhez jogot nem formálhat senki a nyugdíjazott pap életében. Horváth Sándor, décei volt pap, sokszor kedélyesen mondogatta, hogy az ottani nyugalmazott pap, az öreg Vásárhelyi, utóvégre már kezdte kerülni őtet az utcán s ha a véletlen mégis szembe hozta vele, mindig azt mondta: szégyenlem a tiszteletes urtól, hogy még élek. Az öreg csakugyan sokáig élt, úgy, hogy szegény Horváth az egész jövedelmet alig két évig ha huzta, mert ő is elhalt, elveszván benne egy tiszta jellemmel párosult hasznos élet. Ezt csak azért említem föl, hogy a papi állomás nyugdíjba lépéssel is megüresedhetik, de itt sincs helye „özvegy-árvai javadalom“ igénybe vételének, mert a nyugdíjnak, mint a rendes fizetés felének élvezése hosszú időig eltarthat s ez arra vall, hogy az nem kegyjavadalom, tehát fennakadás nélkül törölhető a 288-ik cikkely már sokszor idézett interjektuma.

Most már nézzük a 287-ik cikkelyt. Itt olyan dolgról van szó, mit a kölcsönösség elvéből indulva ki, t. i. hogy egymás terhét hordozzátok, készséggel vállal magára minden nemesen érző pap. Ma én szolgálók elhalt paptársam családjáért, holnap szolgálhat más az én árváim kenyereért. Ennek törvényét a külső paragrafus mellett egy benső hang is diktálja, mely szívünk mélyében szólal meg. Nem azért szólok így, mintha a külső cikkelyt feleslegesnek tartanám, mert, hogy a szent ügy annál inkább biztosítva legyen s hogy „az illető egyházközségekben a vallásos élet ne szenvedjen,“ szükség van a kényszerre is. Igen helyesnek tartom azt is, hogy az isteni tisztelet tartására kirendelt papok az „egyházmegyei özvegy-árvai pénztár javára fordítandó pénzbüntetés terhe alatt kötelesek megjelenni,“ Ezen büntetés mennyiségét az egyházmegyei bíróság szabja meg. A mi traktusunkban 5 forint büntetést rónak ki a megjelenést elmulasztó papokra. Ez a büntetés lehet vagy igen sok, vagy igen kevés; sok lehet, ha közeli helyre, például a szomszéd faluba kell mennem, mert kevesebbe kerül és könnyebben kitelik az odaváló átrándulás, mint

az 5 frt. De kevés akkor, ha két napomba is belekerül, főleg zimánkos időben, egy olyan ekkleziának a megjárása, mert 5 frtnál csak a fuvardij is többre megyen. Hát aztán, az egészség kockáztatása mennyivel érne föl! Azonban, ezek csak úgy a tollból kifutott reflexziók, minden utógondolat nélkül; mert hát fizetünk fuvardijt, kockáztatunk egészséget, de mégis megteesszük ebbeli kötelességünket. Y barátom azt mondja, hogy ő fuvardijt nem fizet, mert a maga lovával szokott járni, azonban, a minapában mégis fuvarossal ment, mert, a mint mondá: egyik lova megsántult, a másik pedig elkárosodott. Tehát, a fuvardij esélyének mindenikünk ki lehet téve. De voltaképpen egyébről van itt szó. Ugyan is, az idézett cikkely akadályoztatás esetén „előleges indokolt jelentést“ kíván az illetőktől, hogy aztán az esperes más papot rendelhessen az isteni-tisztelet megtartására. De hát az az „előleges“ jelentés lehetséges-e mindenkor? Még csak sejteni sem tudjuk, melyik órában lép meg a betegség. Ma oda ígérjük magunkat a holnapnak, de a legközelebbi pillanat már ágyba fektethet és ketté vágja legtisztább szándékunkat. Sőt azt se tudom, „előlegesen“ megjelenteni az esperesnek, hogy mikor fogok meghalni. S ha távulacska lakik tőlem, kimaradásom okainak előleges felsorolása helyett egyenesen halálom hírét veheti. Az élet sok esettel bizonyította be már, hogy mily hirtelen és váratlanul jöhetnek az emberre változások, a melyeknek bekövetkezését „előlegesen“ nem lehet megjelenteni. Megtörtént már, hogy egyik pap kezéből éppen könyörgés írása közbe vette ki a tollat a halál, a másik meg, midőn temetésre volt indulóban, vállán paláttal rogyott össze háza küszöbénél. Ki ne tudná, hogy Bodola és Nagy Péter püspököket is mily hirtelen döntötte ki a halál? Ma még tervezték a holnapra, de akkor már a koporsóba voltak. Törékeny életünkre oly váratlanul jöhet a csapás, mint ha derült égből ütne le a villám.

De az élők és egészségesek, hivatásuk körében a törvénynek eleget kell hogy tegyenek. Az esperes ragaszkodva a paragrafushoz, följelenti kötelezőszerűleg az „előleges“ jelentés nélkül kimaradott papot büntetés végett az egyházmegyei bírósághoz. S ez, minthogy az utólagos igazolhatásról semmi szó niucs a paragrafusban, kénytelen elítélni azt, a kit az esperes bejelentett. És így a csapás után még büntetést is kell szenvednie az önhibáján kívül kimaradottnak.

Ha pedig a bíróságot az emberi érzület engedékenységre hajlítja, akkor a törvény csak a papiroson figurál és holt betűnek marad, a mibe nem lehet életet lehelni.

S miért történhetik ez? Azért, mert a paragrafus olyat kíván, a mi a tenni kész, de a forgó viszontagság járma alatt nyögő ember elébe áthatolhatlan Khárybdiszként vetődhetik akármelyik pillanatban is. Nem csak ő, de beteg lehet hirtelen családjának valamelyik tagja is. No már, ilyen esetben mi történjék, hová fusson hamarabb? Az espereshez, vagy az orvoshoz? Ha a pap maga lesz beteg, akkor is mit tegyenek a körülette levők,

főleg akkor, ha veritékes homlokkal keresett kenyere már nem csak egyedül az övé s az ő halálában az élettel elvész a támasz nélkül maradt özvegy és árvák kenyere is?

De nem mondom tovább, ennyi is elég annak bizonyítására, hogy e paragrafusok módosításra várnak.

Gönci János,

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, márc. 9—10.

(Vége.)

A közoktatásügyi miniszter értesít korábbi felterjesztésünkre, hogy az ördögkúti pap-tanítóra illetéktelen kirótt tanítói nyugdíj-illetéket leiratta kivételesen, holott a kiróvás és nem a leírás vala kivételes, azaz, szabályellenes.

Pár egyházmegye jelentése a közalap járulékeinak ügyében s néhány regaletügyi fölterjesztés szabályszerű elintézését nyer.

Veszprém vármegye a csángó-magyar érdekek javára, saját területén és önkint, gyűjtést indítván meg több évvel ezelőtt, e gyűjtés eredményéből 500 forintot adományozott hosszufalusi körlelkézségünk építendő templomára, tekintettel a hosszufalusi hívek csángó eredetére. Most, aztán a Csángó-magyar egyesület, mely évek óta évi 900 frt adománynyal járul a romániai ev. ref. misszió vallási és iskolai szükségeinek fedezéséhez, a múlt évre, még a múlt május 26-diki közgyűlésében ugyane címen, megszavazott 900 forintját ez évben csak 400 frtban küldte meg, hivatkozva Veszprém megye adományára s az így elfoglalt álláspontjának jogossága mellett azzal érvelve, hogy mind Veszprém megyénél, mind főlebbezés útján, a belügyminiszternél eredmény nélkül tiltakozott az ellen, hogy a megye saját gyűjtése fölött, saját hatáskörében s nem az egyesület útján intézkedett.

Az Igazg. Tanács e méltánytalan, sőt jogtalan eljárással szemben, fölfejtette, hogy a romániai misszió, melynek részére a 900 frt adatott, az egyetemes egyház és nem egyházkerületünk tagja, míg Veszprém megye adományát egy saját egyházkerületünk kötelékébe tartozó egyházközségnek juttatá, teljes joga szerint; fölfejtette, hogy a romániai misszió számára megszavazott évi segély alapján, részint új állomások rendszeresítették, részint már meglévők javadalmi gyarapítottak s így az Egyesület ez önkényes eljárása oly egyéneket sujt, a kik, mint papok és tanítók, nem csak felekezeti, hanem általános nemzeti érdekeket szolgálnak elszakadt véreink körében s ez alapon kérte az illetéktelenül, mert az egyesületi közgyűlés határozata ellenére, visszatartott 500 frt. kiszolgáltatását, ellenkező esetben kérve e fölterjesztésének főlebbezés-képpen az egyesületi közgyűlés elé való juttatását.

Dózsa Gábor, királyi táblai bíró, mint a marosvásárhelyi kollegium újan választott algondnoka, e tisztelet elvállalva s állásába be is igtattatva, gondnoki útatisításának aláírt példánya levéltárra helyeztetik.

A n.-teremii egyházközség gr. Bethlen-alapítványai-

nak évi fölölégéből, az alapítvány-levelek határozmányai-val megegyező kérése nyomán, közszükségei pótlására évi 25 és papi javadalma emelésére, a mostani pap élete fogytáig, évi 30 frtnyi kiegészítő összeget nyer.

Pótsa József főispán kérésére, a Rikán belöli négy egyházmegye esperese fölbívatik, hogy hatáskörükbe tartozó papjaiknál hassanak oda, hogy a Románia felé kiszivárgó székelység útlevél iránti kérelmeihez az anyakönyvi kivonatokat és papi igazolványokat a legnagyobb óvatossággal szolgáltatassák ki.

A m.-madarasi feketei telepen alakult leányegyház-köztség imaházának és iskolájának a közművelődési egyesület által mult évben fölkarolt s utóbb az egyeztető bizottság közös megállapodásra jutása mellett is, elejtett ügye ismét napirendre tüzelik. Az Igazg. Tanács a kérdés lehető gyors megoldásának érdekében nem kíván az egyházi hatóságok kikerülésével akcióba lépett s ez által egy egész évi haladékot okozó pap ellen törvényes eljárást indítani, hanem fölkerlte az esperest és az egyházmegyei tanácsot, hogy elégedjek meg a pap ig.-tanácsi rendreútasításával s vigye erélyesen keresztül az oly soká haladt építkezés ügyét.

Az e.-csinádi egyházköztségbe még mult év decemberében megválasztott brettje kitidi pap székfoglalását, alaptalan ürügyek mögé bujva, maig halogatván, fölfolyamodásával elútasittatik késedelme fölött roszalás mondatván ki, új állomása azonnal való elfoglalására szólittatik föl, a törvényes következményekre való figyelmeztetéssel.

A közművelődési egyesület tudatván, hogy tudomásul vette Igazg. Tanácsunk nyilatkozatát, melylyel az egyeztető bizottságban kezdeményezett és az egyet választmányja által szövegezett módozathoz, az újabb 32 éves egyleti segélyek megállapítására nézve a maga részéről is hozzájárult, ennek nyomán, immár, lehetővé vált a pagocsai és gyekei iskolák évi 150—150 frtban, de csak 10 évre megállapított egyleti segélyeknek 32 évre leendő kiterjesztése, miután minde két helyen új állomás létesítéséről levén szó, a tókeszerzés 32 évének biztosítása nélkül e tanítói állomásokra pályázat nem hirdethető. Az Igazg. Tanács, te' át, egyfelöl kérést intéz az egyesület választmányához e megszavazott két segélynek 32 évre való kiterjesztése iránt, másfelöl pedig útasítja az egyházközségeket a szükséges előintézkedések megtételére

A kackói körlelkész nyomára jöven, hogy Gózon László, galgói gör. kath. pap, két reformált hívünket,

ünnepelesen és jó pénzért, el mátkásította, minek nyomán a katonaköteles férfi a nővel vadházasságban él, ez iránt megtette a följelentést az allami hatóságnál s az esperes útján, hatóságunkat is értesítette az esetről. Az Igazg. Tanács útasította a körlelkészt, hogy szükség esetén éljen fölbevezési jogával, az elért eredményről pedig tegyen sürgös jelentést ide, az ügy ellenőrzése érdekében.

A páncél-csehi pap újabb fölfolyamodással él az Ig. Tanács korábbi határozatai ellenében, melyekkel mult évi államsegélye, tekintettel a mult éven kezdve megnyert 100 frt. közművelődési egyleti segélyére, 100 frttól 50 frtra szállittatott alá, egyleti segélyéből pedig a tókeszerző hányad visszatartott. Az Ig.-Tanács ismét csak azt a választ adhatta, hogy az államsegély kiosztását immár a közgyűlés is jóváhagyta, a közművelődési egylet 32 évre szóló segélyeinek tőkét pedig a szerződés értelmében, köteles egyházkerületünk e 32 év alatt előállítani.

A sz.-ajtai egyházköztség vagyoni ügyeinek kezelése ellen Ince János ottani egyháztag ismételt panaszokat emelvén a két izben is megejtett vizsgálat alkalmával, másodszor maga az esperes és főjegyző szállván ki, csak ugyan tüntek ki szabálytalanságok több tekintetben, a többek közt, maga a pap, a gondnok, a kántor-tanító is adósai az egyházközségnek s a tetemes összegben elhelyezett közpénzek kötvényeinek egy része sem felel meg a törvényes követelményeknek. Az esperes, majd az egyházmegyei tanács megállapította ugyan az egyházközségi előjáróság felelősségét, de az egyházi hivatalosoktól csak jelzálogi biztosítékot követelt, mihez képest, az Igazgató-Tanács e hiányos intézkedést, kellő módon, kiegészítette.

Erdélyi István, volt sz.-ujfalusi, most csombordi kántor-tanító, csak most ébred s kéri előbbi állomása számára már a mult év első felében megállapított közművelődési egyesületi 50 frt. segélyének utólagos kiadását. A segélyösszeg, természetesen, kiadatik, de a dolog maga furcsa világításban tünteti föl a mi közigazgatási állapotainkat, hogy egy 76 frt 80 krra becsült javadalom tulajdonosa, a következő évben jut előző évi 50 frt. segélyéhez. Pedig mult évi 500 sz. körlevelünk a közművelődési egyesület minden javadalmazásának már mult év márciusában hirül adta, hogy segély-összegeiket miként és mikor vehetik föl s mi több, ma is van még ily javadalmas, ki mult évi illetékét egyházkerületi pénztárunkban heverteti, noha papi állomása csak a III. osztályba tartozik. Néma gyermeknek anyja sem érti szavát.

É—n.

T A R C A.

Szabadakarat és az iskolai nevelés.

(A görgényi tanítói fiókkör M.-Vécsezen tartott gyűlésén fölolvastatott.)
(Folytatás.)

Azt mondók előbb, hogy a léleknek hármasság van u. m. megismerő, érző és akaró-tehetség. Az iskola mind a hármat fejleszti, mit ha nem tesz, egyoldalulag nevel. S

valóban, a mennyi fölszeg jellem van, mind az iskolai nevelésre vihető vissza. Ki ismeretet gyűjtött, megfelelő szivbeli nemesség nélkül, rideg. A túlérzékeny, kellő energia nélkül, émielygős; a túlzott akaraterő, kellő ismeret és érzés nélkül, állati.

Felvett tárgyunknál maradvá, már eddig is láthatjuk, hogy az akarat nem lehet szabad, már csak azért

sem, mert függ a lélek más két (megismerő és érző) tevékenységétől. Amazok fokozása, ennek is fokozását idézi elő. A zene-művész minél inkább megismeri a hang törvényeit, annál nagyobb impulzust nyer annak művelésére; a festő, ki a színek harmóniájában gyönyörét leli, lankadatlan kitartással küzd előbb. Szóval, ismeret, érzés és akarat oly elválaszthatatlan testvérek, hogy külön kifejtésére gondolni sem lehet. S mert függnek egymástól természetesen, hogy egyik sem lehet szabad.

Még a szerelem maga is determinált érzés és akarat. Meglátok egy nőt; szememnek, szívemnek megtetszik. Képzetelem való szépségeit a fántázia varázstükrében nagyítva látja; az ész elvakul, az érzés fellángol s kész az idill. Lehet, eszem azt parancsolná: nem szabad; tiltó szavát felemeli a megfontolás, akarok nem szeretni, de nem tehetem, hogy ne szeressem... Itt már következnek az epedés, térdeplés, szerelmi vallomás, hanem, a gyengébb idegzetűek kedvéért, elhallgatom.

Tovább menve az akarat fogalmának fejtegetésében, nyilvánvaló az is, hogy az indító-ok nélkül végzett cselekedet, nem jöhet erkölcsi beszámítás alá. Az a gyermek, kit otthon jól elnás párolnak, míg reá birják az iskolába menetre, az indító-okot a hátán hordozza. Az a pár krajeár, melyet a most annyira divatba jött aláírási ívekkel sajtolnak ki zsebemből, nehezen tanuskodik akaratom mellett.

Természetesen, hogy valódi indokból származott cselekedetet, legalább az alsóbb iskola padjai között, alig kereshetünk. A legtöbb gyermek pl. felmegy iskolába, mert fél a büntetéstől, vagy mert diót kap. Lassankint, azonban, megszereti az iskolai együttélést, kedves lesz előtte a gyermekzsivaj, a tanulási verseny, szünet alatti játék, stb. Megszokja az iskolai levegőt, s megy szívesen, legkevésbé sem gondolva a miéjére. Magatartása naturalis, szeretkezése őszinte s általában akarata nem áll még semminemű beszámíthatás alá jövő indok alatt. Segítségére jön, azonban, a paedagogia. Megérti, hogy tanulni, szép és szükséges, az engedelmisség kedvelt gyermeki erény, az engedetlenség rossz és kárral jár. Eddig alig korlátolt szabadakaratáról lassan leszokik s a nevelés áldó hatása alatt, megtanulja türelmetlen szenvedélyeit; fékezni kívánságait; magatartásában bizonyos rendnek hódol, örvend az ismeretnek, sőt szomjas lesz utána, ismeretében az érzéket az értelem váltja fel, öröme nem csak pillanatnyi, mert megismerésből származott akarata nem csupán ösztönszerű, mert meggyőződés az alapja.

Mily szép, bátorító egy tanítónak, ha látja növendékét fokról-fokra fejlődni; látja, miként lesz a vad-alanyból nemesfa; olvas a szemekben, melyekből a hála sugárzik, belát a lélekbe, melynek működése oly végtelen titokzatos! Titokzatos, mondán, és a tudomány előtt mégis hova-tovább kezd világosabb lenni. A lélektan csaknem a kétszerkettő bizonyosságával ki tudja a lélek fejlődési törvényeit mutatni. Tekintetbe veszi az alaperőket, kikutatja az indító okokat s az adott tényezőik összegéből biztosra vonja le az eredményt. Miként a billiárd golyó bizonyos szög alatt fennebb, vagy lennebb, jobbról, vagy balról megütve, ilyen, meg olyan ruganyos mándánellhez ütődve, ilyen meg amolyan úti, tesz meg úgy

a lélek, a külbehátások összege szerint, szabályszerű működést végez.

A világlátott férfi egy egész világot hord agyvelejében; négy fal között, minden külbehátásoktól elzárt egyén lelkében nem lenne felírva egyéb, mint négy fal. Amannak lelki tehetsége megizmosodott a végtelen sorral folyó tárgyak és tünemények szemléletében, emez alig tudja, de nem is tudhatja, mi a tárgy és tünemény. Az akrobata évek hosszú során fejt ki test-izmait, a lélek tehetségei is csak fárasztó, szellemi gimnásztikában erősödnek.

A lélek egy ilyen tehetsége az akarat; ez sem akar kivételt tenni az általános és természetes törvény alól. Fejlődésre van szüksége s e fejlődésben legelső gyámola az iskola. Százszor botlik, rossz irányt vesz, mint a havas csevegve futó patakja, mely szikláról-sziklára esve, ezerszer török meg, irányt változtat, de mindig tovább hűl, hogy anyja ölén a nagy oceánban pihenjen el. Lelkünk akaróképessége sem tétlen, jót és rosszat, erényest és bűnöst egyiránt mivel a nélkül, hogy szabadságában állana, ezeket tenni, vagy nem tenni. Hanem, miként az emberi erő, a tehnikai tudomány szabályozza a futó víz folyását, medret ágyal neki, korlátok közé szorítja s parancsolja, hogy útat és irányt tartson úgy az iskolai nevelés korlátok közé szorítja akaratumkat, megadja az irányt feddés, dorgálás, diésötret, jutalmazás és példaadás által. Ama medret, hol a lelki élet tüneményei lefolyznak, a nevelői tudomány adja meg.

Szokták mondani: „Kiki maga szerencsésének kovácsa.” Van benne igaz, de nem sok. Azt is szokták mondani: „Az ember ura sorsának;” ez még kevesebb valót tartalmaz magában. A moral-statisztika arról győz meg, hogy a bűnesetek és öngyilkosságok száma évenként a lakosság számaránya szerinti szabályosságot mutat. Megmondja előre, hogy minden 1,000 lakóból házasságtörés, lopás, gyilkosság, gyújtogatás, mérgezés, bankócsinálás, hivatali sikkasztás mennyi lesz. És ez kevés % eltéréssel meglesz. Még azt is előre megmondja, hogy a vagyon, vagy személy ellen elkövetendő bűnök közül, mennyi esik 10—20, 20—30, 30—40 stb. évekre. Következtesen megmutatja, hány földműves, iparos, kereskedő, tanító, katona, pénztáros, stb. kerül a fegyházba. Honnan az a bizonyosság, ha az ember szabad akaratú bir, és ura sorsának? A moral-statisztika még többet is tud. Azt is előre megmondja: 100,000 ember közül hány követ el egy év alatt öngyilkosságot s hány lesz a vízbeszökés, felakasztás, lövés, mérgezés, emeletről való leugrás stb. Pedig, úgy tetszik, mintha semmi sem függene inkább szabad elhatározásunktól, mint az élet elvetése. Pedig, nem! Itt is ama láthatatlan törvénynek engedelmeskedünk, mely a nevelés, születés, szokás, tanulás, korszellem, stb. együtthatása alatt megszabja „én-”ünket s a k a r j u k, n e m a k a r j u k, gyilkot ad kezünkbe, vagy mérgepoharat.

De ne menjünk olyan messze. Itt az iskola falai között is eklatáns példával igazolja magát a fatum, a megvalósulás, a predestináció. Valjon, nem tudja-e a tanító már tanév elején, hogy 100 növendéke közül, előmenetelre nézve, hány % lesz kittingő, jeles, jó, elégséges és szokundás? Magaviseletre nézve: példás, ernyedetlen, törvényszerű, stb. Arra alig

hiszek esetet pl. hogy 100 növendék 90 % legyen jeles, vagy megfordítva, szekundás

Előtte van a kaposvári államilag segélyezett községi polgári leányiskola 1884—1889. évi értesítője. E szerint:

1884/5-ben 58 tanuló közül jeles 13, jó 21, elégt. 21, pótvizs. 3.					
1885/6	54	8	23	22	1
1886/7	61	13	13	32	3
1887/8	81	8	20	39	—
1888/9	89	8	27	42	—

A nagy-enyedi Bethlen-főiskola értesítője szerint 1886/7-ben 332 gimn. tanulóból haladó: 242. Egyből buktak: 27; 2-ből: 22; többből: 41. 1887/8-ban 303 gimn. tanulóból haladó: 211. Egyből buktak: 56; 2-ből: 10; többből: 26. 1888/9-ben 320 gimn. tanulóból haladó: 224. Egyből buktak: 40; 2-ből: 21; többből 32.

Az érettségi vizsgálatnál:

1886/7-ben jelentkezett: 23. jeles: 4. jó: 2. egyszerű: 13, buktott: 4. 1887/8-ban jelentkezett: 20, jeles: 2, jó: 2, egyszerű: 11, buktott: 2, 1888/9-ben jelentkezett 24, jeles: 1 jó: 5, egyszerű: 9, buktott: 5. Szóval, bizonyos arányban áll mindig a jeles, jó és elégségesek száma, a népességhez, kevés hallámszással, a mi azonban egy tíz évi átlagban elenyészik. Mit következtetünk ebből? Azt, hogy akaratunk ellenére kénytelenek vagyunk az erkölcsi törvényeknek éppen úgy meghódolni, mint a természetnek s a tanulási, vagy magaviseleti kalkulus szépen megmutatja: minő erő, minő hatást csinálnak.

Egyelőre nehézségnek látszik, hogy a tanító mindenik növendékét egyformán tanítja s mégis különböző az eredmény. Lenne csak egyenlő, ugyanazon erő és tehetség, születés és házi nevelés által szabályozva, akkor igen is lehetne úgy, de az adott körülmények kizárják annak lehetőségét. Próbálja meg valaki különböző nagyságu golyókat egyenlő erővel taszítani meg, aligha egyenlő utat fognak megtenni. A velőcipéd kicsi irányzó-kereke nem határozhatja el, hogy akkorát forduljon, mint a nagyobb tengely-kerek, mert nincs meg reá a szükséges potenciája. Így a kellő házi-nevelés nélküli gyermek, nem haladhat versenyt a fejlettebbel.

(Folytatása következik.)

Csikme Ferenc.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Értésüléseink szerint, egyházkerületünk mindenik gimnáziumában kegyeletesen ünnepelték meg márc. 15-ét és emlékeztek meg e nagy nap korszakot alkotó, új időt mutató jelentőségéről. A munkaszünet vasárnap, ünnep tette e napot a növendékek és ifjuság előtt; az alkalmi felolvasások, szavalatok és a nemzeti dalok éneklése pedig a hazaszeretetet szent érzelmét tették egyetlen központtá e napon szép intézeteinkben, melyek a ragyogó multra való visszaemlékezés által csak még erősebbé tették a haza jövődjének nagysága felől való bizodalmat. A tanárok mindenik intézetüknél elől jártak és míg egyfelől azon törekedtek, hogy maga az ifjuság önmagából merítsen lelkesedést, másfelől, hivatásszerűen nemcs irányt adtak e szép ünnepélyeknek. És ez jól van így. Más szerencsésebb népek nemzeti ünnepek

rendezése által hatnak arra, hogy a hazaszeretetet termékenyítő, áldásos volta általánossá-tétel által nyerjen intenzivitásában; nálunk ez ma még mindig a társadalomra van bízva; mi, hogy úgy szóljunk, még ma is csak lopjuk az alkalmat, hogy önfeláldozásra is kész szeretetünknek gyökereit kiirthatatlanul belebocsássuk a hazai földbe. És ha e tekintetben nevelő intézeteink előljárnak, a vezetőket feltétlenül megilleti a tisztelet, hogy gondoskodásukat arra fordítják, hogy erős lüktetésű sziveket, határozottan gondokozó lelkeket és a hazai földhez ragaszkodó jellemeket növeljenek a jövődőknek.

— A Károlyi-émlékre és alapra, ujabban a következő összegeket vettük: a közép-ajtai egyház és lelkésze, Küvér András 1 frt. 50 kr; a n.-galambfalvi egyház és lelkésze, Kelemen János 1 frt. 50 kr; a mályomi egyház 1 frt; a székesi egyház hívei 2 frt. 50 kr; a szt-lászlói anya- és miklósfalvi leány-egyházban gyűlt 1 frt. 65 kr; a bodolai egyház 1 frt. 40 kr; Zoltáni Elek, kézdii egyházmegegyenk esperese küldött 37 frt. 16 krt. Ehhez járultak Albis, 81 kr. Al-Csernáton 5 frt. Fel-Csernáton, 2 frt 50 kr. Bita, 2 frt. Dálnok, 5 frt. Ikafalva, 2 frt. Karatna. 1 frt. 20 kr. Lécfalva, 4 frt Márkosfalva, 8 frt. 95 kr. K.-Mátisfalva, 1 frt. 70 kr. Maksa, 4 frt. Továbbá: a dédrád-széplaki egyház és lelkésze, Pap Lajos 1 frt. 20 kr; Dali István, szász-csávási nyug. lelkész 1 frt; Bartók Béla, bonchidai lelkész és egyháza küldött 1 frt. 20 krt. E közleményünk összege 50 frt. 11 kr. Egyházkerületünkben gyűlt a máj napig: 491 frt. 92 kr.

— A következő igazán megható és felemelő sorokat vettük a fennebb már kimutatott összegecskével. „Nagytiszteletű ur! Én is megpróbáltam a Károlyi-alapra és emlékre gyűjteni, a mi meggyőzött arról, hogy cseppekből gyűl a tenger, krajcárból a forint és még arról, hogy szegény háztól ösztövért malac. Az én krajcárjaim csak 1 forint 40 krt. tesznek ki és ezek is a nép zsebéből. Egy porszem a nagy ember emlékére; de tiszta és önzéstelen szívek adománya Bodola, márc. 13. 1890. Szabó Ferenc, ref. pap.

— A „Székely Nemzet“ írja márc. 15-ről, hogy Beksics Gusztáv, országgyűlési képviselő Sepsi-Szt-Györgyön, oda érkezőn, mielőtt leütazott volna, kérdést intézett a közoktatásügyi miniszternél a Mikó-kollegiumnak teljes gimnáziummá kiegészítése ügyében Gr. Csáky Albin, miniszter, táviratilag értesítette Beksicset, hogy a konventtel kötendő szerződés, végleges szövegezése után, most már akadálytalanul fog aláírni, miután az állam-költségvetés szentesített. A miniszter arról is értesítette Beksicset, hogy az új kollegiumi épület tervének elkészítésére az építész már ki van küldve. Nincs okunk, kételkedni a képviselő ur biztosításaiban, és örömünknek adunk kifejezést, hogy a székely földnek e régi, hő vágya mielőbb teljesülni fog; bár azt is el kell ismerni, hogy e tekintetben fontos szolgálatot teljesített egyházkerületünk kormányzó hatósága; sőt, neki lehet köszönni az örömdetes eredményt

— Dévai áll. tanítóképezdei zenetánár, Hoós János „Kis művész“ cím alatt ifjusági zenelapot indított meg énekhangra és zongora-kísérettel. Előfizetési ára egész évre,

12 füzet, 4 frt. félévre 2 frt. negyedévre 1 frt. Egyes szám ára 50 kr. mely a szerkesztőségénél Déván fizetendő. Miután az ahhoz értők nagyon használható és jó dolognak mondják, szívesen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. A zene és ének igen hatalmas és áldásos eszköz a tanító kezében, hogy hatni tudjon úgy az indulatok, mint az erkölcsi érzés nemesítésére. Az alkalom e téren is kínálkozik: az okos felhasználja.

= Halálozás. Megrendült szívvel, de az isteni gondviselésbe vetett teljes megnyugvással tudatjuk olvasóinkkal, hogy maros-vásárhelyi kollegiumunknak lelkiismeretes, buzgó, derék tanára, dr. Demeter Károly, életének 38-ik évében, folyó hó 12-én, meghalt. Élete övének, kis családjának és a tudománynak lángoló szeretetében oszlott meg. Nem csupán napszámos volt, hanem valódi hivatással és szenvedélyvel csüngött pályáján és önálló buvárkodással igyekezett előbbre vinni szakmáját és megjelölni munkásságának körét. Halála szélesebb körökben ébresztett méltó részvétet; elvesztése egy üresen maradt helyet jelöl maros-vásárhelyi kollegiumunkban. Srja felett sokáig fog virasztani a jók, az öt szeretők emlékezete.

= Oroszország vallási állapotáról ad kimerítő tudósítást egy pár héttel ezelőtt megjelent könyv, mely bárom híres orosz theologus: Tschaadajew, Solovjew és Ikomikov nyomán ismerteti az orosz egyházat. Oly szomorú képet tár föl ez az orosz vallásos életéről, hogy valóban nem csodálkozhatunk, ha a cár, az egyház megtiltja a theologusoknak, hogy

arról a nyilvánosság előtt irjanak, hogy a külföld elé vigyék. (Csak a múlt évben is 3 német nyelvű prot. lapot tiltottak be, s egyiknek szerkesztőjét is kiutasították.) A nép előtt teljesen ismeretlenek a hitcikkék. Telve babonassággal, bigottsággal, gépiesen teljesítik a ritualis parancsokat s vakon hisznek buta legendákban, ördögökben, szellemekben Ikomikov szerint, Byzánéból az orthodox hitcikk csak ritualis mekhanikája ment át Oroszországba s jobban ismerik az ördögöt, mint a Krisztust, vagy az Istent. Katekismusuk bámulatos rossz; semmi rendszer benne, semmi hitcikk. S ezen nincs is mit csodálkoznunk. A theologusok nem dolgoznak, a papok épp oly tudatlanok, mint a nép: egyszerű kuruzslók s lelki gondozásukra senki föl nem ügyel. Pater Sossima szerint „Bár az orosz papnak egyáltalában nem könnyű, sőt nehéz dolga van, még sincs elfoglalva egész ideje; hetenkint marad legalább is egy órája (!) melyben gondolhat az urra.“ Ily állapotokat, valóban nem csoda, ha eltitkolnak, de az sem csoda, ha európai embernek elmegy a kodve, megismerkedni a szent orosz birodalommal.

= A mexikói protestánsok egyesültek „evangelikus-foederatív“ név alatt. A tavaly tartott utolsó nagy gyűlésen számba vették az ország protestánsait, mely szerint van 83 rendes pap, 77 egyház 16.625 lélekkel és 96 iskola 2492 tanulóval. Most önálló egyetemet készülnék alapítani, hogy ott a theologusok mindenből oktatást nyerjenek.

= Dr. Kolozsvári Sándor, igazgató-tanácsos, Földes György barátunknak mult számunkban közölt Nyílt Kérdésre kész szívvel megadván a választ: azt jövő számunkban fogjuk közölni.

HIVATALOS RÉSZ.

357—1890.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett egerpataki egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: kerttel ellátott lakás és 197 frt. 91 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap ápril 20. Folyamodványok nagy. Nagy László, esperes aához küldendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvártt, 1890. márc. 17. *Szász Domokos,*
erd. ref. püspök

356—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett magyar-baksai leányegyházközség lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik, másodsor.

Javadalma: kerttel ellátott tisztességes lakás és 310 frt. 97 kr. egyházhatósági becslés szerint, melyértékből 288 frt. félévi utólagos részletekben kiszolgáltatandó tizedkárpotlási kamat.

Pályázati határnap, ápril 20. Folyamodványok nagy. Nagy László esperes aához küldendők, Szilágy-Somlyóra.

Kolozsvártt, 1890. márc. 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

336—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett nagy-kendi egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: melléképületekkel ellátott tisztességes lakás és 359 frt. 90 kr. egyházhatósági becslés szerint

Pályázati határnap, ápril 30. Folyamodványok nagy. Kovács Elek, esperes aához küldendők, V.-Gálfalvára. (u. p. D.-Szentmárton.)

Kolozsvártt, 1890. márc. 14. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

362 1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett gógán-váralyai egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik, másodsor.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és 198 frt. 78 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap, ápril 20. Folyamodványok nagy. Kovács Elek esperes aához küldendők, V.-Gálfalvára. (u. p. D.-Szentmárton.)

Kolozsvártt, 1890. márc. 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

213—1890.

HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Nyéni Bilit Terézia, férjét, uzoni illetőségű, Simon Ferencet, ki ötlet 10 év előtt hűtlenül elhagyta, s hol léte nem tudható, ezennel hirdetményesen idézteti, hogy mostantól számítva 6 hónap alatt jelenjék meg a sepsii ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke előtt, a hol idéztető felperes a 6 hó leteltével ellene a házassági válópert meg fogja kezdeni és lefolytatni.

Kelt, Egerpatakon. 1890. márc. 8-án Csizsér Gábor, sepsii ev. ref. esperes.

242—1890.

HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Balászfalván lakó ev. ref. vallású Szabó Anna, férjét nagy-enyedi Berecki Domokost, ki ötlet öt év óta hűtlenül elhagyta s hol léte nem tudható, ezennel hirdetményesen idézteti, máttól számítandó, hat hónap alatt a nagy-enyedi egyházmegyei házassági törvényszék előtt megjelenésre, a mikor idéztető felperes, akár megjelenik, akár nem, ellene válókeresetét megindítja s azt lejártatja.

Kelt, Gerenden, 1890. márc. 11-én. Hegedüs Lajos, n.-enyedi ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1890. MÁRCIUS 27.

13. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Üres hangok közt egy reális óhajlás

Lélektani igazság, hogy a kinek nincs meg az önrendelkezési joga, arra nézve, nem lehet elsőbb rangú törekvés, mint hogy azt megszerezze. A rabszolgának nem dúsgazdag szolgaság az ideálja, hanem a szabadság, ha az koldus-szabadság lesz is. A tömlőc fényes palota, a hol tisztességes ingyen-kosztot mérnek, mégis csak üres maradna, ha nem fognák beléje az embert. Arra sincsen példa, hogy pénzért adta volna el magát egy ország, s állam nem szerzett még tartományt magának ilyforma ígéretek árán: csinálók nektek kitünő utakat, gyárat, várost, iskolát, stb. Szóval, egyéni szabadság, állami függetlenség olyan dolgok, a mikkel szemben soha nem mondott le a tulajdonos a szabad elhatározásról

A mi egyesnek a szabadság, országnak a függetlenség, az az egyháznak az autonómia.

Példátlan eset az egyháztörténetben, hogy valamely egyház felhagyott volna önként autonómikus életével külső előnyökért; de hány eset áll előttünk, hogy gyülekezetek, odahagyva gazdagságot, világi hatalmat, kiváltak a szabadságukban korlátozott uralkodó egyházak köréből, csupán azért, hogy autonómikus életet kezdjenek.

S ha mégis napjainkban merülnek fel az autonómiával ellentétes törekvések egyesek részéről, én azt csak azon föltevással tudom megfejtetni, hogy az ilyenek a maguk részéről nem érzik az önrendelkezési jogot, s így arról könnyen lemondanak, a mi nem az övék. Szép dolog az autonómia, így gondolkoznak ők, de nem mi vagyunk, a kik sugaraiban fürödnek. Nekünk rendelkeznek az egyházi hatalmak, de nem kárpótolnak érte. A szolgának, ha engedelmessé kell, legalább olyan ura legyen, a ki meg tudja fizetni a bérét. Szóval, ezek hasonlítanak az Aesopus békáihoz a kik nem töpregenek a berek birto-

káért való küzdés felett, minthogy úgy is csak urat cserélnek de másfelől semmit nem különböznek azoktól a megcsalatott galamboktól, a melyek királyllyá választják az ölyvöt, hogy legyen, a ki védelmezze őket.

Alkotmányos monárkiában a trón és kormány a hatalom gyakorlói, s minthogy az utóbbi sokat változik, az állammal való egyesülés sok tekintetben a trónnal való közfogást jelentené. A trón és oltár szövetsége pedig, ha az oltár protestáns oltár volt is, mindig a szabadság rovására történt. Tehát, az egyházak autonómiái a népszabadság biztosítékai.

Az anti-autonomikus törekvések még akkor is károsak, ha egy protestáns államban merülnek fel, a hol az állam feje is protestáns. Elég erre nézve egy tekintet a porosz államegyház viszonyaira. Az egyház politikai jogokat nyert, de sajátos életét megcsorbitotta, s előjáróinak kiváltságos helyzete által elveszítette a nép-millióit. Ugyanez áll egy katolikus egyházra nézve is. Louis Blanc, a nagy szocialista-történetíró ezeket írja a gallikán egyházról: „A legfőbb hatalom lealacsonyítása, ha nevének fenségét kicsinyes ügyekkel társítják. A X. Károly által a monárkhia és vallás között kötött szövetség nem emelte a trónt, hanem a nép szemében kisebbé tette az istent.“

E történeti jelenségek egyszerű oka, hogy minden viszony korlátozottságot von maga után, s bár igaz, hogy a korlátozás mindig kölcsönös, a mennyiben ha az állam befolyást gyakorol az egyház életére, viszont az államéletben a vele összekapcsolt egyház is érvényesíti befolyását, de hogy a kölcsönös korlátozásban melyik huzza a rövidebbet, könnyű megérteni annak, a ki az oroszslánnal együtt vadászó kecske, juh és szamár meséjét ismeri.

Voltak nekem is olyan álmaim, hogy elér-

kezett az idő, a melyben a 48-as egyházpolitikai elvek megvalósíthatók, a mi által a magyar protestánsizmus olyan forma kapcsolatba hozatnék az állammal, mint a kath. egyház. Erre két ok sarkalt. Az egyik az állam és egyház egységének gondolata, minthogy mindkettő, állami és egyházi élet, az egységes népelet nyilvánulása; a másik az a meggyőződés, hogy az 1523-, és 1525-ki reformáció-ellenes törvényektől és Pázmántól eltekintve, magyar nemzeti érdekből soha egyetlen intézkedés sem tételt a protestánsizmus ellen, hogy minden üldöztetés, a mit ez egyház három századon keresztül szenvedett, egy a magyar szellemtől idegen, sőt azzal ellenséges külső hatalom ténye volt, a melyet azonban nemzeti haladásunk és erőnk annyira kiszorított, hogy ma már csak jutalmazásáról lehet beszélni a protestánsizmusnak. De ez egy édes megcsalatozás volt s mióta beláttam a magyar államnak szintén egy viszonyból származó korlátozása, államegyházi gondolatomat az állammal szemben tanusítandó merevség megszüntetésére redukáltam.

Ezt azért hozom fel, mert ilyen 48-as alapra helyezkedő nézetek jutottak kifejezésre, egyéni vélemény alakjában, e lap hasábjain is. De ezek között és az előbbi anti-autonomikus törekvések között szükség különbséget tenni. Mindenik külső segítséget sürget, de a kettő közül az egyik hang nemes. „Phocion palástja oly durva, mint Diogenesé, de Diogenesé rongyos, s Phocioné nem az.“

(Vége következik.)

Bitay Béla.

Nyílt válasz

(Tiszteletes Földes György, ev. ref. pap és egyházmegyei jegyző urnak.)

A „Protestáns Közlöny“ folyó évi március 13-án megjelent 11-ik számában, egy királyi ügyész urnak ama nyilatkozata következtében, hogy: „egyházi forumok nem illetékesek eskü bevételére s éppen azért, az azon forumok előtt tett hamis esküért, megkeresés után is, senkit nem üldöz, nem büntet az állam törvénye,“ csekély személyemhez tiszteletes Földes György, ev. ref. pap és egyházmegyei jegyző ur, azt a nyílt kérdést intézvén, hogy: igaz-e ez? Feleletemet szerencsém van a következőkben megtenni:

Ha a szóban forgó kir. ügyészi nyilatkozat tételére, a mint én ezt a hozzám intézett nyílt kérdésből látom, egy fölmerült konkrét eset szolgáltatott alkalmat, akkor helyesebb lett volna a feleletért nem hozzám, vagy bárki más magán-egyénihez fordulni, hanem a letett hamis eskü

tényéről való átirással, éppen az illetékes kir. ügyészhez hivatalosan jelentést tenni és ez úton a bíróság határozatát provokálni. Sokkal jobb véleményben vagyok bíróságaink jogi látóköre és törvénytudása iránt, mintsem föltehetném, hogy egy ilyen ügyészi nyilatkozat bírói elútasító határozat alakjában is napvilágot láthatna. És ha mégis ez bekövetkeznék? Akkor ott vannak a kir. tábla és kuria, mint felebbezési forumok, a melyek lehetetlen, hogy máskint decidáljanak, mint ugy, hogy a kérdés anyagát adó ügyészi nyilatkozat helytelen. Ugyan e célra vezethet vala az az út is, ha az egyházi hatóság, a mely a hamis esküt konstataálta, arról egyenesen a kir. főügyészhez tesz jelentést, kérve őt, hogy a további eljárás iránt az illetékes kir. ügyészségnek rendelkezék.

Ily módon az állami judikatura oldotta volna meg a kérdést, a mig így, az én nyilatkozatom, vagy bárki másé is, csak szubjektív nézet-nyilvánítás, a melynek csak annyi értéke van és lehet, a mennyit abba valakinek megtisztelő bizalma helyez, vagy benne föltalál. Mind a mellett, nem akarok kitérni, sőt a kérdezővel szemben fönnálló tisztelet-érzetem sem engedi, kitérnem a kérdés elől. Készséggel elmondom nézetemet. Valeat, quantum valere potest.

A nyilatkozatnak két negatív állítása van. Az egyik:

a) hogy az egyházi forumok nem illetékesek eskü bevételére. A másik:

b) hogy az egyházi forumok előtt tett hamis esküért, megkeresés után sem üldöz és nem büntet senkit az állam törvénye.

Ugy az egyik, mint a másik állítás helytelen.

Azt kell hinnem, hogy a nyilatkozatot tevő ügyész urnak jogi távolabb látását a magyar büntető törvénykönyv (1878. 5. t. c.) XII-ik fejezetének, a „hamis tanuzásról és hamis esküről“ szóló §§-ai korlátozták oly szűk területre. Ezekben ugyanis csak a bűnvádi, kihágási, polgári és a közhivatalnok, vagy ügyvéd elleni fegyelmi ügyekben előfordulható hamis esküről levén szó, mely mint büntény, ille'óleg, mint vétség üldözendő és büntelendő, e korlátok előtte oly magasaknak tűntek föl, hogy azokon túl vagy nem láthatott, vagy áttekinteni elmulasztotta. [Megerősítette őt még e könnyed fölfogásában a törvénynek az a hiánya is, hogy a mig fegyelmi ügyeknél az idéztem 1878. 5. t. c. 220. §-ának intézkedései a polgári személyek által a katonai becsületbíróság elibe vont ügyekben elkövetett hamis tanuzás eseteire is ki vannak terjesztve, addig az egyházi forumok előtt folyó ügyekben előfordulható hamis tanuzásról és hamis esküről még említés téve sincsen. Mintha csak a protestáns egyháznak semmi bírói hatalma, semmi bírói foruma, és semmiféle biráskodása nem volna.

Pedig volt a múltban és van ma is. Biráskodása ügybiráskodás az egyh. fegyelmi ügyekben egész Magyarországon, a házassági ügyekben pedig Magyarországon erdélyi részében. Mint ilyen, a megnevezett ügyek-

ben, állami törvények alapján részese az állami közön-séges igazságszolgáltatásnak, s törvényesen alkotott bírói szervei által éppen úgy közjogi funkciót végez, mint a minőt az állam igazság-szolgáltatási szervei végeznek. Az csak kétséget nem szenved, talán még az illető nyilatkozatot tevő ügyész ur előtt is, hogy az 1791. 34. t. c. (erdélyi) 1790 1. 26. t. c. (magyarországi) és legujabban az 1868. 48. t. c. (nem is említve a régiebb alap törvényeket) nem valami khinai rendszabályok, hanem érvényben levő állami törvények. Nő, ha azok, akkor kötelezők is. a melyeket tisztelni kell és megtartani, kötelesség. Ezek az alap-törvények biztosítják a prot. egyház autonóm bíraskodási hatalmát. Ezeknek a törvényeknek alapján és keretén belől keletkeztek a magyar felelős kormány felterjesztése és ajánlata következtében királyi szentesítést nyert 1882. évi zsinati törvényeink és e törvények 9. §-ban foglalt engedély alapján, a mi külön erdélyrészi egyházi törvényeink. Jól meg kell különböztetni azt, hogy az egyházi törvények kijelölik ugyan az egyház bíraskodása körébe tartozó ügyekben a bírói alsóbb és felsőbb szerveket és meghatározzák az eljárás módját, de magát a jogot és a jogban foglalt bírói hatalmat az állami törvények biztosították. Mi ebből a következtetés? Az, hogy az 1878. 5. t. c. XII. fejezete, lehet hiányos, a mint hogy az is, de nem negálhatja törvény módosítás, vagy eltörlés nélkül azt, a mit az 1868. 48. t. c. s a többi idézett törvénycikkek elismernek, biztosítanak és védelmeznek.

Ily módon, egyházi törvényeink az állami törvényekbe minthegy inkorporáltaknak tekintendők, mert nem képzelhetni olyan a parlament előtt felelős kormányt, a mely a felség szentesítése alá terjesszen föl olyan egyházi törvényt, a mely az államiba ütközik és mindenek fölött, gondolni sem lehet arra, hogy királyunk ő Felsége szentesítse azt.

Tovább menve, a mily kétségtelen a nevezett ügyekben a prot. egyház bíraskodási hatalma, épp oly kétségtelenül rendelkezésére kell hogy álljanak az igazság kiderítésére szolgáló bizonyítási eszközök s ezek között első sorban a tanuvallomások is. Azért mondom első sorban, mert úgy az egyh. fegyelmi, mint különösen a házassági, perekben az ügyek saját szerű természetéből folyólag az egyéb bizonyítékok, mint pl. a nem helyesen ide sorozott önvallomás, székértői nyilatkozat, sat. igen sokszor éppen semmi, vagy nagyon is alárendelt jelentőséggel bírók. Oly intézménynél pedig, mint a minő a házasság, a melynek a lehetőség véghatáráig való fentartása hivatalból védelmezendő, a melynek a taxative meghatározott esetekben való felbontása egy családi élet romját képezi, a mely magánjogilag vagyon elkülönzést, gyermekek sorsa fölötti rendezését, sat. vonja maga után: olyan tanuságtétel alapján itélni, a mely esküvel nincs hitelesítve, avagy egy egyházi hivatalnok életsorsát eldöntő fegyelmi ügyben, a melvnel vajmi sokszor a bosszú, gyűlölködés, irigység, ellenségeskedés s más szenvedélyek szokták a mozditó erőt képezni, a tanuskodó

esküjének bevehetését megtagadni, valóban képtelenség volna.

Az eskü bevetelének joga az egyház bírói hatalmának folyománya. A mely törvények biztosítják azt, ugyanazok biztosítják ezt.

Fájdalom, a mig az emberek emberek maradnak, addig a hamis eskünek lehetősége is mindig fenmarad.

És most, azt kérdem: hogy büntényt' illetőleg, a tény körülményekhez képest vétséget képez-e a hamis eskü? Felelet: az 1878. V. t. c. XII. fejezetében foglaltak szerint, a z t képez.

Üldözendő-e és büntetendő-e e büntény, illetőleg, vétség? Felelet: igen.

Hátas- és illetékességi körében áll-e az egyházi bíróságoknak ezt tenni? Felelet: nem.

Kinek kell üldöznie és büntetnie? Felelet, az állami törvények értelmében, az állam igazságszolgáltatási szerveiuek: a bíróságoknak.

Ez nem függ valamelyik kir. ügyész ur kényétől, kedvétől, sem jogi látókörétől és tudásától. Azonban, egyházi részről se legyen elmulasztva azoknak a hivatalos lépéseknek megtétele, a melyek a bünvizsgálatnak megindítását s a tényálladék megállapítása után, a büntetést föltétlenül maguk után kell hogy vonják.

Dr. Kolozsvári Sándor.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, márc. 23—24.

A két napon át folyt ülésen elnökölt főtiszt. Szász Domokos, püspök s váltakozva jelen voltak Bárány Bányffy Dezső, főgondnok, Dr. Kolozsvári Sándor, Szász Cerő, Székely János, Sárkány Ferenc, Domokos Antal, Parádi Kálmán, Dr. Vályi Gábor, Deák József, Dr. Sárkány Lajos, Bodor Antal, Szász Béla.

Az időközben elnöki úton elintézett, most bejelentett és jóváhagyott ügyek közül kiemeljük a m.-vásárhelyi egyházközség ismételt kérését, mely papjai javadalmának szolgálati éveik szaporodásához mért emelkedését illetve, s mely kapcsolatban a költségvetéssel, fedezet-hiányában korábban nem volt engedélyezhető. Most, azonban, a költségvetés mérlege javulván, a javadalom-pótlás ideiglenesen jóváhagyatott, de a véghatározat s ehez képest a díjlevél módosítása akkorra halasztatott, a midőn az egyházközség a hiveknek közalap-járulékaik és a közszükségek fedezéséhez való rendszeres hozzájárulása ügyét, egy korábbi leirat értelmében, rendezzi.

Az elnök bemutatja egyházkerületünk általa készített térképét, melyen azok az egyházközségek vannak megfelelő szemléltető jelek által föltüntetve, a melyekben a közalap segélyeinek nagyobb mérvben való folyamathoz indulása, azaz, 1885. óta az egyházkerület, a közalap s utóbb részben a közművelődési egyesület hozzájárulásával, templomok, papi lakok és iskolák építése és nagyobb mértékben való megújítása történt s illetőleg, vétetett tervbe. Miután pedig ez építkezések és a papi javadalmak javításának céljára a közalaptól 32 évre adandó

állandó segélyek ügye, az egyetemes konvent folyó évi ülészáján kerül elintézés alá, főt. püspök aa. fölveti a kérdést, ha nem lenne-e célszerű a térképnek photolitographia útján való sokszorosítása és a konventi tagoknak való megküldése, hogy a konventi tárgyalás alkalmával kellő fölvilágosítás legyen e példányokból méríthető. Az Igazg.-Tanács a misszói alap terhére elrendeli a térkép mérsékelt áron leendő sokszorosítását.

Az illyefalvi egyházközség az egyházkerületi theologiai akadémia és paedagogium számára kétszáz forint alapítványt jelent be, mit az Igazg. Tanács köszönettel fogad s egyszersmind elrendeli, hogy a titkári hivatal az e célra már befolyt, vagy bejelentett és jövőben beérkezendő alapítványokról és adományokról külön nyilvántartó Arany-Könyvet vezessen, az illető oklevelek a többi alapító iratokkal a két kulcsú ládában őriztetvén.

A hosszufalusi körlelkészség templom-építés ügye az előkészítő stádiumokon immár áthaladván, a beszerzett adatok megküldetnek Alpár Ignác műépítésznek, hogy a tervet és költségvetést elkészíthesse. Ugyancsak vele közöltenek a műszaki előadó megjegyzései a brassói templom és papilak építkezési ügyeire nézve, sürgős nyilatkozattételre kéretvén föl, hogy aztán, az építető bizottság útasítható legyen az árlejtés kiírására, miután a szükséglet fedezetének előállítása iránt mind az egyházközség, mind a közalap segélyének kieszközölésére nézve az Igazg. Tanács már korábban megtette a kellő lépéseket.

A tasnád-szarvadi egyházközség temploma kijavítására és új torony építésére készülvén, egyfelől a terv és költségvetés jóváhagyását kéri, a mi a műszaki előadó véleménye szerint meg is történik; másfelől pedig jelenti, hogy az építkezési szükséglet fedezéséről, az e célra meglevő, de elégtelen összeg pótlásaként a hívek magukat osztályokba sorozva, 5—100 frtos rovatatok útján 2455 frt. erejéig gondoskodnak. Az Igazg. Tanács méltányoló elismeréssel fogadja a hívek e szép áldozatát s engedélyezi az építkezésnek, az esperes ellenőrzése mellett való keresztülvitelét.

A sárvári elaggult pap tisztességes nyugalomba érkezkevdén, kérése teljesítetik olyképpen, hogy a papilak használatában megmarad élete fogytáig, köteles levén a telek és épület jó karban tartásáról, valamint a részébe jutandó kanonika porció adójának fizetéséről gondoskodni. Ezzel egyszersmind megoldás elé jut a Szász-Bréte-Sárvár körlelkészség már előkészített ügye is.

Egyik esperes, egy főnforgó e. etre hivatkozva, útasítást kér, ha az administráns pap második félévi szolgálata idején részére és a tanító (kantor) számára számítható $\frac{1}{8}$ díj az egész, avagy a fél évi papi javadalom összege után számítható-e? Az Igazg. Tanács értesíti a kérdést-tevőt, hogy törvénytárgyazatra és így illetékes alantás hatóságok előzetes útasítására nem vállalkozik, hanem fölebbzés esetén, legjobb belátása szerint határoz. Különbén, mint nézetét, kifejezi abbeli meggyőződés-

sét, hogy a törvény illető szakaszában (281. §. g) a félévi szolgálatról levén szó, az $\frac{1}{8}$ rész is félévi javadalom szerint számítható ki.

A jeddi egyházközség papja, t. Szöllösy István aa. elbetegesedvén, nyugalomba kérezkedik, mit az Igazg. Tanács engedélyez is, valamint az egyházmegye ismételt ajánlatára beleegyezik, hogy a papi állomásra a pályázat kiírassék, miután a nyugalomba lépő pap aa. egyházközsége iránti tekintetből, lemondott a részébe jutandó kanonika porció használatáról s az egyházközség is valamivel javította a megválasztandó új papot illető fele javadalmat, nóha e fele fizetés e pótlások mellett is alig haladja meg valamivel a minimális 200 frtot.

A szilágy-csehi egyházközség templom-fedelét szándékozván kijavítani, ez 200 frt. kedvezményes kölcsönt kér $4\frac{1}{2}$ százalékra 32 évi törlesztés mellett, följajánlván a 45 frt. évi fizetendőség fedezésére dézma-kárpótlási járuléka megfelelő részét. Miután, azonban, az egyházközségnek a központban dézma-kárpótlási alapja nem kezeltetik, hanem csak a papi állomásnak, a mi le nem köthető, a határozat a bekért fölvilágosítás megérkezéig meg nem hozható.

A tasnád-szarvadi egyházközség 140 frtos kántor-tanítói állomására pályázó nem jelentkezdén, az egyházközség azzal a kéréssel fordult az espereshez, hogy a $25\frac{1}{2}$ holdnyi kanonika porció jövedelmét ne a kataszteri tiszta jövedelem, hanem a följajált 100 frt. váltság-bér értékében jelezze az újabb pályázati hirdetésben. Az esperes e kérést nem teljesítvén, az egyházközség ez elútasító végzés ellen felebbéz. Az Igazg. Tanács igazat ad az esperesnek abban, hogy a pályázati hirdetés a szabálysszerű módon tétessék közzé, de ha a hívek a megválasztandó kántor-tanító életére kötelezik magukat a jelzett 100 frtnyi bér-váltság fizetésére, e körülményt megjegyzésképpen közölhetőnek mondja ki a pályázati hirdetésben.

A kérdi-vásárhelyi egyházközség volt iskolai pénztárnokával szemben, utólagosan, 112 frtnyi követelést állapítván meg, a pénztárnok ez összeg elengedését kérte s az egyházközség presbyteriuma, az Igazgató Tanács jóváhagyásával, teljesítendőnek mondta ki a kérést, miután a volt pénztárnok tartozásainak kiegyenlítése alkalmával, egy megszerzett fekvő oly értékben jutott az egyházközség tulajdonába, hogy most már 100 frttal többet ígérnek érte. Az Igazg. Tanács, tekintettel a törvényre, mely szerint a vagyon elidegenítését illető kérdésekben nem a presbyterium, hanem a képviselő közgyűlés hivatott a határozathozatalra, a közgyűléshez útasítja előbb a kérdést, már eleve figyelmeztetvén, hogy az egyházi vagyon nem csorbítható s így a helyrepótlásról minden esetre gondoskodni kell.

A kajántói pap hat év óta szolgál be a koródi l. egyházba, a mire díjlevele nem kötelezi s ez idő alatt mindössze 30 frt. jutalmat kapott e rendkívüli szolgálataért. Most azért folyamodik, hogy e beszolgálás szabá-

lyoztassék és megfelelő jutalom állapíttassék meg érte. Az esperes is meloen ajálván a kérést, a szolgálat módjának megállapítására útasíttatik, kilátásba helyezvén az Igazg Tanács. hogy a Baldácsi-alapítvány terhére, a ki-

osztás alkalmával mérsékelt segélyt fog a különben is csak 316 frtos papi állomás részére megállapítani.

(Vége következ'k)

É—n.

T Á R C A.

Szabadakarat és az iskolai nevelés.

(A görgényi tanítói fiókkör M.-Vécsezen tartott gyűlésén felolvasatott.)

(Vége.)

A ki ismeri egy község lakosságát, tudja, milyenek az apák és anyák; szorgalmatosak-e azok, háziasak-e azok; tájékozva van anyagi helyzetük felől; tudja, hányan van betáblázott birtoka, hány a takarékpénztári váltók, vagy beléti könyvek száma; milyen a nép vérmérséklete, szereti-e a pálinkát és kártyát, vagy nem; tud-e írni, olvasni; járja-e a templomot, van-e jó tanítója? stb. Mondom, ha tudja ezeket, akkor kiszámíthatja a jövő nemzedék milyenségét éppen úgy, mint buzatermését nagyjában megszabja a jól művelt föld, háromszori szántás, jó trágya, első osztályu vetőirag, kellő időjárás.

Ok és okozat teljesen függenek egymástól. Az okról az okozatra és viszont, lehet következtetni, nemcsak a phisikai, hanem a szellemvilágban is. A dráma-író, nem a jellemek okságára alapítja-e darabját? Fellépnek a szenvedélyek: szerelem, önzés, nagyravágyás, féltékenység, fősვნენység, stb. s ezeknek vegyületéből éppen úgy rakja össze az összhangzatos darabot, mint a zeneművész a hanghullámok harmóniájából alkotja meg mesterművét. A színpadon világosan áll előttünk, miképpen alakulnak a jellemek, hogyan lesz a szerelemből gyilkos, ha hűtlenül megcsalja kedvese; mint lesz önössé a koronát féltő király, ki megölni kész mindenkit, ki terve útjában áll. Féltékenység féltékenységet, önfeláldozás lelkeseledést, hitvány hazatérulés utálatot kelt. E tekintetben nem ismerte az emberi jelleget jobban író még soha, mint Szekspír.

Mint a fazakas tudja: melyik sárból készíthető főző edény s melyikből a gyönyörű virágváza, úgy ismerte ő az embereket, a titkos mozgató erőket, melyek a lelket, e komplikált gépet, hajtják. Király és koldus meztelen valóságban áll előtte; király-hűn és koldus-erény nyitott könyv voltak előtte. Hősei az akaraterő megszemélyesítői, kik megtörnek alatta, vagy világokat hódítanak vele. Titkos erő hajtja, őrzi őket, izzó látává lesz a lélek melynek melege perzsel mindent, a mi szenny, piszok, és bűn, éltet mindent a mi szent, magasztos, erényes. A nagy küzdelemben a lélek sokszor megtörik, melege kihűl s ekkor a megmaradt salak iszonyu lesz áldázatában, koronákat tör össze, női-erényt tapos lábba, nem ismeri az esküszót, üres név előtte a becsület, hazugság a szerelem, ámitás a hazafias érzés. Ez az elemek harca a lélekben, milyen oda künn a nagy természetben szokott lenni, midőn megrendül a föld, csatázik a villám és reszket a levegő.

De lám csak, hogy elragadott akaratom? Egy kis bugyogós, hátulgombolós gyermektől indultunk ki s hova jutottunk? Nem azt mutatja-e ez is, hogy bizony az akaró

képesség nem mindig alázatos szolgánk, ki felett „szabadon” rendelkezhetnénk, hanem parancsolónk, urunk, zsarnokunk. A mint szoktattuk. Részeges embernek még a lova is megáll a korcsma előtt. Erényes embernek borsódzik a háta bemenni. A szokás nevelése szembetűnő mindenütt. A katonai büszke, önérzetes, becsületügyben kényes, a csatában rettenthetetlen. A pap alázatos, szerény, igény nélküli. A kereskedő szereti hajlongani, magát ajánlani és kezet csókolni. A tudós nehézkes, kimért, rideg. Az ügyvéd szemes, kapzsi lelketlen és dölyfös. Itt is úgy állunk, hogy ha tudom, mi a katonai, papi, kereskedői, stb. foglalkozás, írószobámban lerajzolhatom a katonát, papot, kereskedőt, stb.

A kétszínű megpróbálja ugyan elrejtteni valódi pófáját s a mosolygót fordítja felénk, hanem az ahhoz értő előtt ritkán sikerül. Kiül az arcra, a szemekbe a lélek, a jellem s onnan sugárzik felénk. Esetlegességéből még a szellemvilágban sem történik semmi. Álarcot viselhetünk egy darabig, de sokáig nem, mert a lelki élet tünetényei szabályos törvényszerűséget követelnek s annak hódolni tartozunk. Nem azért, mert szabadakaratom van, hanem azért, mert ez a belső szükségesség, ez a muszáj!

Az újabb időben divatos lett az ún. spiritizmus és hipnotizmus. Nem azt bizonyítják-e, hogy fel tudják függeszteni az akaratra nézve a józanész és öntudatosság ellenőrző, irányzó hatását s működtetni tudják a medium speciális náaturája szerint. Az illető medium ellene nem állhat, önkénytelenül engedelmeskedik s képzelt lelki állapota szerint beszél, tesz.

Ilyen medium, önök előtt, tisztelt tanító urak, minden egyes növendék. Akaró képessége megvan, de az akarat tárgyát segítnek megelnie nevelés és példaadás által. Az iskolába került gyermeknek, (az alaptehetségén kívül) nincsen akarata azon értelemben akarni, mint az eddigiekben elemeztük. Lemondani a rosszról, megvetni a bűnt. Az önök feladata, t tanító urak, megtölteni a lélek ismerő-képes kamaráit hasznos ismeretekkel s ez ismeretek útmutatása szerint, megismertetni a jót, imálni a szépet, szeretni az erényt. Ez az öntudatos akarat, s mint ilyent, aztán nevezhetem, ha úgy tetszik, akár szabadnak is.

De még sem, ne hizelegjünk magunknak. Maga Szokrates sem volt szabad mindenben. Az ember oly kicsinyes dolgoknak a rabja, hogy ha szemére vetik, kacagja. A szivarozásról százszor akartam lemondani s akaratom mindann yiszor felmondotta a szolgálatot. Tudom, hogy a nykotin méreg, árt idegeimnek, reszketegökké teszi azokat, bágyasztja agyvelőmet, soványítja húsomat és pénztárcámat. Azt is jól tudom, hogy sem nem étel, sem nem ital, tehát felesleges a szervezet fenntartására, a mit onnan is látok, hogy a másik nem, az aszszony-nép, teljesen nélkülözni tudja, s még sem tudok le-

mondani róla. Tanítóimat hibáztatom érte: miért nem tanítottak meg akarni. A ki megszokta, hogy bajuszát olvasás közben pödri, kezét illetlenül a zsebébe dugja, szemüvegével játszik, mással ha beszél, lenéz stb mindezekről bajos leszokni, ha tudatával is van félszégeinek. Pedig, ezek nem is erkölcsi hibák! Hát még, lemondani a hazugságról, önzésről, erőszakosságról, irigységről, restségről? A nagy kártyás, még ha disznót is játszik, felblire gondol. Egyszerű pohárcsengés izgatja a korhelyt; legyen duszgazdag a hivatott tolvaj: kedvező alkalommal mégis lopni fog.

A végtelenségig lehetne így folytatni, annak illusztrálására, hogy az akarat miként törik meg, mert nem volt kellőleg kifejtve. Nem a török fatalizmus ez, mely szerint, ki a miként kikerült Allah műhelyéből, olyannak marad. Nem, korántsem! A fatalizmusban éppen olyan kevésbé hiszek, mint a szabadakaratban, hogy én egyszerre határozhatom el magamat, jót, vagy rosszat tenni.

A lelki élet tüneményei az okosság törvénye alatt állnak s nem irhatom alá sem azt, hogy erényem előre predestinált megvalósulása csak egy örök tervnek, sem azt, hogy mint cigány a köpenyeget forgathatom a szelek iránya szerint. Akkor a nevelés ötödik keréknek tűnnék fel, a társadalom haztartásában. Mire való volna akkor a nevelés, ha a jellemet úgy sem változtathatná meg, vágy ha az ember a nélkül is szabadon lehetne angyal és ördög egyíránt.

A tapasztalati lélektan azt mondja, hogy a léleknek hármasságát ismeri u. m. a megismerő, érző és akaró tevékenységet. Kellő iskolázás nélkül parlagon marad mind három erő, nevelés által pedig fejlődik és izmosodik. E drága kincset teszik a szülők az önk kezéi közé, e kincsnek őrzése, fényesítése, alakítása a legmagasabb hivatás, mire csak ember vállalkozhatik e földön. Rajta, tehát!

És hogy a hogyanról is szóljak egy pár szót, nem veszik rossz néven, ha kissé fanyar hasonlattal kezdem. A szerkesztők lovuk akaraterejére különböző képpen hatnak. Az egyik rázza az abrakos tarisnyát s a párak ugyancsak iparkodnak utána; a másik megégeti a zabot s úgy próbál erőamatot kapni; a harmadik az ostornyéllal segít a bajon.

A tanító is sokféle módszer között válogathat. A keze alá került gyermek már nem a szeplőtlen ártatlanság. A legtöbb magával viszi az otthon szennyét: makacs, szófogadatlan, nyers. Ettől tisztára mosni, segíthet a nádpálca és a nevelői tapintat. Válogathatnak. Mindenesetre, először gyomlálni, nyesni kell, hogy aztán nemesíteni lehessen. Az akarat nevelése tehát kezdetben negatív irányú. Az indulatok megfékezése, rossz szokások kiirtása feddés, dorgálás és büntetés által. Megtörni a félszeg hajlamokat szép szóval, rábeszéléssel, erős kézzel. Jön azután az építés a romok felett. Akarnia kell, jókor kelni, az utcán szépen viselkedni, a padban helyesen ülni, figyelni, jól tanulni, stb. Heves csatára kél az agyban a jó és a rossz. Az ösztön, a hajlam mindkettőt pártolja, a megismerés azonban a béke olajágával lép a harcok közé s a jó pártjára állva, győz az erény, a lélek e fényes királynéja, mely büszkén trónol én-ünk felett!

Mig tehát a léleknek, e mondhatnók köztársasági formája uralomra jut, melyben az érzés, értelem és akarat kö-

zösen uralkodnak, addig számtalan zsarnok trónolt azon. Első zsarnok, ki rendesen rabláncra fűzi alattvalóit: az ösztön. Ezt a szülői és tanítói nevelés lassankint detronizálják. Azután az ifju lélek ellenzéki programmal lép fel s uralomra jut az: érzékiség. Ez sem jobb megboldogult elődjénél, számúz minden szellemit s vad tivornyában leli örömét. Ezt írka, tinta, penna és könyvekkel agyon verik s elfoglalja a megürült trónt: a szokás. Ezt már csak forradalom bukathatja meg, mig végre kikiáltva lesz a köztársaság, mit az erkölcsi világrendben így szoktunk nevezni: önuralom.

Boldognak mondhatja magát, ki az iskolai nevelés áldó vezetése mellett megfékezhetette az ösztönt, érzékiséget és szokást s le tud mondani vágyairól, szenvedélyeiről, tud szenvedni, nélkülözni, könyek között mosolygani, szeretni, tud jót tenni és óhajt erényes lenni. Ez az önuralom ikertestvére a szabad akaratnak, de miután az előzők nyomán „szabadnak“ neveznem nem lehet, nevezzük ön-akaratnak.

Csekme Ferenc.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Fót. Szász Domokos, püspök aa. mint a vizsgálat alatt álló egyházba, Szászvárosra utazott, hogy teljesítse ama szomorú kötelességet, melylyel szegény Ince Jánost elkíséri amaz útra, melyről nincs többé visszatérés.

— Halálozás. Folyó hó 9-én még bánatos szívvel, hulló könnyek között állott egyik Kolozsvárt tanuló szép reményű fiának, Lászlónak, koporsója mellett, itt nálunk. Csak úgy ki-kitört ajkain az édesapai fájdalomnak egy-egy tompa jajja; csak meg-megeredtek könnyei, melyeket az isteni gondviselésen való megnyugvással igyekezett enyhíteni. Pap volt. Hite erősebb volt, mint a mulandóság törvénye. Érezte a veszteség nagyságát; de lelki szemei előtt ott lebegett a megnyilatkozott menyország. Aztán, haza ment. Minő rettenetes fájdalmak lehettek azok, melyek emésztették! Most azt a meg-rázó hírt vesszük, hogy Ince János, szászvárosi első-pap, folyó hó 25-én, rövid, de súlyos szenvedés után meghalt. Nem volt fiatal ember, de még munkabíró férfiú volt. Egyik kiváló tagja annak a régi gárdának, mely puritán egyszerűségében szívét megvesztegetni nem engedte a modern, realistikus áramlat által; ragaszkodó a hagyományokhoz; és hamis, beteges ámbicióknál többre becsülő a kalvinista papok eszményi hajlamait, melyek inkább szeretnek egy arasznyi égboltozatot, mint a húsos-fazakakat. Reméljük, hogy életrajzát közölhetni fogjuk Családjának mély fájdalmát enyhítse mindnyájunk őszinte részvétele!

— A Károlyi-émlékre és alapra, Berényi János, igazgató tanár, a zilahi kollegium előljáróság nevében az Igazg. Tanácshoz 29 frt. 10 krt küldött. Adakoztak: a koll. pénztár 10 frt. Berényi János 1 frt. Kincs Gyula 50 kr. Somogyi Jenő 50 kr. Bujk Béla 50 kr. Dr. Both István 50 kr. Kerekes András 30 kr. Petri Mór 50 kr. Dr. Németh Gyula 50 kr. Faluvégi A. 50 kr. Csöndör Sándor 20 kr. Rózsa János 30 kr. Versényi Gábor 50 kr. Kerekes József 50 kr. Dénes Lajos 40 kr. Moni Gyula 1 kr. Török J. 70 kr. Álgya Miklós 50 kr. Br. Wesselényi M. 5 frt. Dull László 1 frt. Lőrincy György 1 frt. Cell Benó 1 frt.

Balássy Miklós 1 frt. N. N. 20 kr. Balogh József 50 kr. Kerökes Ernő 50 kr. Összesen: 29 frt. 10 kr. Lapunkhoz küldöttek ujabbán a sz.-csehi egyház, 1 frt; a kis-galambfalvi egyház 1 frt. 50 kr; Miklósi Károly, birtokos, 50 kr. Jakab Albert, lelkész, 50 kr. Pál Sándor, tanító, 20 kr, együtt: 2 frt. 70 kr; a bükkösi egyház 1 frt br. Kemény Simon, 1 frt; ifj. br. Kemény György, 1 frt, együtt: 3 frt; az agyagfalvi egyház és lelkésze, 1 frt. 50 kr; a harasztosi egyház 2 frt; egyesek adtak 65 krt. együtt 2 frt. 65 kr; Ferenc Samu, m.-décsei pap, 1 frt; a királyfalvi egyház, 1 forint, lelkésze, Báthori János 50 kr. együtt, 1 frt. 50 kr. Mai számunkban közlött összegek tesznek: 42 frt. 45 krt. Egyházkerületünk eddigi gyűjtése: 534 frt. 37 kr.

= Két tudósítást is vettünk amaz ünnepélyességről, melynek pávai egyházközségünk volt tanuja folyó hó 16-án, midőn az ujonnan választott lelkész, Szász Márton aa. állását elfoglalta; és a mely élénken tett tanuságot arról, hogy a derék székely nép milyen élénken érdeklődik a vallásos dolgok iránt. A beigtató lelkészen, Szöcs Gerőn és az új papon kívül, ott volt a vidék nagy része, az esperes, a gondnoki és lelkészi kar kíséretében. A szép ünnepély arról tanuskodott hogy az egyház megtalálta ifju lelkészében azt az embert kitől minden szépet remélhet; és ifju paptársunk megtalálta azt az egyházat, melynek termő földébe bizodalommal hintheti a magvakat, melyek a kölcsönös szeretet által táplálva, gazdag aratást ígérnek. Istennek áldása, megszentelő szentlelke legyen az egyházon és ifju papján!

= Kolozsvár szab. kir. város „Népoktatástügyének állapota 1889. végén“ címmel Kozma Ferenc kir. tanfelügyelőtől 22 lapra terjedő füzet jelent meg, mely tulajdonképpen a közigazgatási bizottság elébe terjesztett hivatalos jelentés. Az igen sok érdekes adatot tartalmazó füzetből kitűnik, hogy a tanfelügyelet körébe tartozó kolozsvári tanintézetek száma ez idő szerint, negyven (ref. h ut) melyekben 59 óraadón kívül 112 (ref 15) rendes tanerő foglalkozik 4560 (ref. iskolában 891) növendék oktatásával. Az intézetek évi fentartási költsége 154,648 frt. (a ref. egyház iskoláié és óvodáié 10,179 frt). mely összegnek több, mint felét, 88,330 forintot az állam és község fedezi. A 3794 tanköteles közül tényleg iskolába jár 3222, de rajtok kívül Kolozsvárt tanul 1010 vidéki tanköteles is.

= Halálozás. Székely-Udvarhelyi paptársunk, Tolvaly Zsigmond. mint mély megdöbbenéssel vettük a gyász-hírt, folyó hó 19-én, szélhűdés következtében, hirtelen, váratlanul meghalt 51 éves korában. Mint lelkipásztor és ottani kollegiumunkban huszonöt év óta működő szaktanár, egyiránt birta a jók szeretetét és becsülését. — N.-Enyedről pedig arról tudósítanak, hogy másod éves theologus, Szabó Károly hunyt el, 21 éves korában. Amott egy még munkabíró férfiú ledőlétét gyászoljuk; emitt egy szép, biztató jövendő reményének elhervadása felett ejtünk fájó könnyeket. Emlékezetük legyen áldott!

= Teleki Zsigmond, mikeszászi lelkész aa. a buzás-bocsárdi egyházközség lelkészévé választatván meg; uj ál-

lomását folyó hó 23-án el is foglalta. Kísérje munkálkodását istennek áldása.

= A marosi egyházmegyében, a gezesi IV. oszt. papi állomásra folyó hó 20-án 8 folyamodó közül kijelöltek: a) Szentgyörgyi Gerő, ny.-szentannai pap, pályázhatik márc. 30-án. b) Bőjtbe Géza, illyefalvi s. pap, ápril 4-én. c) Nemes Sándor, kolozsvári s. pap, ápril 6-án. d. Kiss Ferenc, papjelölt, ápril 7-én. e) Simon Imre, a Bethlen-főtanodában elemi osztálytanító. ápril 8-án f) Bodor István, ujszékei pap, ápril 13-án.

= A m.-ludasi ref. egyházközség számára tekets. Csontos Elek ur 20 darab sasfát kegyeskedett adományozni. Egyik parányi jele ez csak az egyházközség iránti buzgalmának. Az ottani takarékpénztár. pedig, mint minden évben, az idén is 20 forintot szavazott meg. E tényekért, melyek az adakozók humánus gondolkozására vallanak, az egyház hálás köszönetet mond.

= Még a múlt évben kibocsátott gyűjtő iveaukból, forró köszönetünk s hálánk mellett vettük a kézdi-vásárhelyi kebli tanácstól a 190 sz. ivet 6 frt. 40 krral; a harasztosi ref. egyházközségtől a 98. sz. ivet 5 frttal; a m.-paniti ref. lelkésztől, tiszt. Muzsnai Pál urtól a 121 sz. ivet 1 frt. 50 krral; a hódmező-vásárhelyi ref. egyház előljáráóságától 287 sz. ivet 6 frttal; ngos Szarvadi Pál kir. tan. alispán urtól a 288 sz. ivet 9 frt. 10 krral. Összesen 28 frt. A szent ügy nevében fölkérem azokat, a kiknél még iveauk vannak, különösen paptársaimat, kikhez bizonyosan eljut e kérelem, s a kiknél majd mind ott vannak iveauk, kegyeskedjenek ránk is gondolni. A ref. egyházközség nevében, Maros-Lúdas, márc. 22. Vásárhelyi Lőrinc, ref körlelkész.

= Meghívó. A sepsii egyházmegye Papi Értekezletének tt. tagjait, folyó 1890. év márc. 31-én d. e. 9 órakor, a sepsi-szentgyörgyi Mikó-tanoda nagytermében tartandó Papi Értekezletre tisztelettel meghívom. Tárgyak: a) Kis Lajos értekezése a papi kötelezettség körében előforduló gyakorlati kérdésekről. b) Kis Albert értekezése a „Papi tekintélyről.“ c) Az egyházmegyei könyvtár rendezése és az ezzel kapcsolatosan fölmerülhető könyvtárra vonatkozó kérdések. d) Egyházmegyei könyvtárnok választás. N.-Borosnyó; 1890. márc. 20-án. Zagoni Pál, értekezleti elnök.

= A nagy-becskeréki ref. templom építését a f. évre beszüntette az egyháztanács, mivel tizenötezer forintját reáköltvén, még 7000 frt. volna szükséges a teljes befejezéshez. Ennyi adósság agyon nyomná az egyházat. Folytatják-e az építkezést és mikor, attól függ, mit eredményez az ez évben nagyobb cróvel megindítandó gyűjtés. Most bibliai mondásos szelvényeket küldöz szét az egyház, mely egy krajcárjával eladható az iskolások között.

= Meghívó a magyar protestáns irodalmi társaságnak a folyó évi április hó 14-én d. u. 4 órakor, Budapesten, az ág. hitv. evang. főgimnázium dísztermében tartandó közgyűlésére. Tárgyai: Elnöki megnyitó. Titkári jelentés. Költségvetés megállapítása. A titkári és pénztárnoki állás betöltése. Indítványok. A közgyűlésen az alapszabályok módosítására esetlegesen teendő indítványok, csak tiz tagnak a megelőző igazg. vál. üléshez írásban beadott előterjesztése

folytán tárgyalhatók. (Alapsz. 24. §. e). Budapest, 1890. márc. 21. Az elnökség.

= **Értesítés.** Minthogy a »Prot. Egyh. és Isk. Lap» szerkesztője azon válaszművet, melyet a lapja 9. és 10. számában dr. Kovács Ödöntől »Theologiai akadémiánk hiányai s azok orvoslómódja» címen közölt cikkekre vonatkozólag irtam, nem találván elég tárgyilagosságot, visszautasította: azon kényszer-helyzetbe jutottam, hogy azt magam nyomással ki. Kérem azokat, akik a vitatott ügy iránt érdeklődnek, kegyeskedjenek arról engem Levelező-Lapon értesíteni s én a legnagyobb készséggel fogok küldeni számukra egy-egy példányt. Kolozsvár, 1890. március 25. Zoványi László, ev. ref. s. lelkész.

Szerkesztő nyiltpostája.

= Szívesen kérjük lapunk barátait, hogy nekünk szánt közleményeiket vagy csak hozzánk küldjék be, és elégedjenek meg a mi házi, családi s tizhelyünk melegével, építvén egymást; vagy ha nagyobb dicsőségre vágyván, nálunknál hamarabb megjelenő világlapba is közlik dolgozataikat, úgy kiméljenek meg minket azoknak beküldésétől, mert közölni soha sem fogjuk. A megújított barátság is gyenge; de a felmelegített leveles éppen rossz.

= A ki a nyomtatás, illetőleg, a bottű-szedés technikáját csak egy kissé is megismerte, az ma már a papirnak csak egyik felére ír, ha azt kinyomatásra szánta. Sőt, olyanok is vagyunk, kik néha a magán-leveleket is úgy írjuk, hogy a papirnak csak egyik felét használjuk. Papir több van, mint kellene; nem kell sajnálni. A csak egyik felén beirt papírt, nyomdai nyelven, »kutyanyelvre«-nek hívják.

HIVATALOS RÉSZ.

325—1890.

KÖRLEVÉL

az összes anyakönyvvezető lelkészekhez.

Miután ismételten fordultak elő oly esetek, hogy azon izraeliták, kik valamely keresztyén felekezetre tértek át, vagyis megkeresztelkedtek, utóbb ismét izraelitáknak adták ki magukat, s az izraelita anyakönyvvezetőtől kivett eredeti születési anyakönyvi kivonattal egyes rabbikat és izr. hitközségeket tévedésbe ejtettek; nem csak, hanem az is megtörtént, hogy ily anyakönyvi kivonat alapján az illető, izr. ritus szerint, házassági szövetségre lépett: a nagymélt. vall.- és közokt. ügyi m. kir. miniszter úr folyó évi 3565. sz. alatt hoztam intézett megkeresése folytán, hasonló visszaélések megakadályozása céljából, útasítom az összes anyakönyvvezető lelkészeket, hogy az izraeliták megkeresztelésénél jövőre mindenkor a következő módon járjanak el:

Ha izraelita a keresztelést kívánja fölvenni, legelőször mutasson föl, vagy az izr. anyakönyvekben szükségessé váló utólagos bejegyzések szabályozása tárgyában a nagymélt. vall.- és közokt. ügyi m. kir. miniszter úr által az 1889-dik év márc. 6-án 10,442. szám alatt kiadott körrendeletben előirt módon, szerezzon be hiteles anyakönyvi kivonatot születéséről. A mint a keresztelés megtörtént, a keresztyén lelkész vezesse a keresztelés tényét, helyét és idejét az izr. születési anyakönyvi kivonatra, s az így helyesbített anyakönyvi kivonatot tegye át hivatalból és haladéktalanul azon megye alispánjához, vagy törvényhatósági joggal bíró város polgármesteréhez, melynek területén azon izr. anyakönyvvezető működik, ki a keresztelés alapján szolgált születési anyakönyvi kivonatot. kiállította volt.

A törvényhatóság a helyesbített anyakönyvi kivonatot megfelelő utasítás mellett az illető izr. anyakönyvvezetőnek kiadván, ez utóbbi köteles a keresztelés tényét, helyét és idejét saját anyakönyvében a megfelelő bejegyzési tétel »Jegyzet«-rovata alatt följegyezni, ennek megtörténtét a hozzá érkezett eredeti anyakönyvi kivonaton tanusítani, s azt a törvényhatóság első tisztviselőjéhez rögtön megküldeni a keresztelő lelkészhez leendő visszaszolgáltatás végett, ki is az ujonnan keresztelt részére keresztelési anyakönyvi kivonatot csakis akkor lesz jogosítva kiállítani, ha az izrael. anyakönyvvezető által a leirt módon látamozott születési anyakönyvi kivonat kezéhez visszakerült, s megőrzés végett levéltárra helyeztetett.

Kolozsvártt, 1890. márc. 20. Szász Domokos,
erd. ref. püspök.

206—1890.

KÖRLEVÉL.

A küllői ev. ref. egyházmegye tavaszi rendes közgyűlését f. évi május 12-én d. e. 9 órakor kezdve, Dicső-Szt.-Mártonban, az egyházmegye tanácskozó termében fogja megtartani, hová, és mikorra a közgyűlés ml. tk. és t. tagjait ezennel van szerencsém hivatalos tisztelettel meghívni.

Nyomatott Fejér Vilmosnál, az ev. ref. főtanoda nyomdájában, Kolozsvártt.

Tárgyak: 1. Elnöki megnyitó. 2. 10 órakor gyász isteni tisztelet tartás egyházmegyei főgondnok b. e. tekintetes Kinizsi Mihály ur emlékére. Könyörgést mond Kovács Elek, esperes, emlékbeszédet t. Orbán József, székelyi ref. pap. 3. Esperesi jelentés. 4. Jelentés az egyházmegyei tanács működéséről. 5. Választások, a következők: egyházm. fő és al-jegyző; direktor; tanügyi előadó; házassági- és k. törvényszéki-bírák; közalapbizottsági tagok; tanács bírák megválasztása. 6. Egy fő és két al-gondnoki állomásra jelölés. 7. A számvevő jelentése, az általa kezelt pénzekről. 8. A direktor jelentése az egyházmegyei özv. árvi és közpénztár-állásáról és a számadások megvizsgálása. 9. Felsőbb leiratok és átiratok tárgyalása. 10. Az orsz. közalap-bizottság jelentése. 11. Az özv. árvi gyámintézet szabályainak átdolgozására kiküldött bizottság munkálatának tárgyalása. 12. Kérelmek, panaszok, és indítványok tárgyalása, stb.

Miután az egyházmegyei képviselők mandatumai lejárt, hivatalosan felkérem az egyházak presbtereit, hogy ápril 22-én megválasztva képviselőiket, a jegyzőkönyvet zártlevelében küldjék be hozzám május 1-ig, ráírva: egyházm. képviselő-választás tárgyában, előre tudtára adván a megválasztott képviselőnek, hogy a tanácskozó terem és az arkhivum építésére felvett kölcsön törlesztő kamatjába évenként egy forintot tartoznak fizetni. A tanítók szintén küldjék be hat képviselőre szavazataikat a fenn jelzett időig és háírrattal. Lelkész afiai az ujonnan választott képviselő urakat hívják meg a k. gyűlésre; mert ha valamelyik nem lesz igazolható, egyházmegyei tanácsunk értesíteni fogja az illető egyházat.

Végre a közgyűlés végével Papi Értekezletet fogunk tartani. V.-Gálfalva, 1890. március 21-én Kovács Elek. s. k. ref. esperes.

246—1890.

MEGHÍVÓ.

Az orbai ev. ref. egyházmegye mlgs. t. t. egyházmegye tanácsának, és a kézdii egyhm. nagytiszt. esperesének hivatalos megkeresése következtében, ezennel van szerencsém tisztelettel összehívni a Rikán belőli közösséget, mint iskola-alapító testület gyűlését S.-Szt.-Györgyön a Székely-Mikó kollegium nagytermébe 1890. ápril 22-én d. e. 9 órára. Tárgyak: 1. Az áll. Ig.-Tanács 138-1890. sz. a. kelt leirata értelmében, a nevezet iskola tovább építésében való segélyezés körüli egyöntetű eljárásnak meghatározása. 2. A közösség levéltáráról való intézkedés. 3. A közösség további fennállásáról, szervezkedéséről való tanácskozás. E célból tisztelettel felkérem az e tárgyban korábban kiküldve volt bizottságot, hogy az alapítók tisztázása, és a szervezkedés tárgyában, munkálatát a gyűlés elé terjesztvén szíveskedjék. Egerpatakon. 1890. március 20-án Csizsér Gábor, mint a négy egyházmegyében legidősebb esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ